UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00061645 8

Majer, Matija
Pravila kako izobraževati
ilirsko narečje

PG
1229
M25

PRAVILA

kako izobraževati

ILIRSKO NAREČJE

i

u obće

SLAVENSKI JEZIK.

Spisal i na světlo izdal

MATIA MAJER.

Cena 45 kr. u sebru.

Naprodaj po vgovoru pri Jurju Lerherju u *Ljubljani* (Laibach).

dobi se tudi

u *Pragi* pri Venceslavu Hess,
u *Berni* pri Karlu Winiker,
u *Holomucu* pri Eduardu Hölzel,
u *Zagrebu* pri Supanu.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/pravilakakoizobr00maje

PRAVILA

kako izobraževati

ILIRSKO NAREČJE

i

u obče

SLAVENSKI JEZIK.

Spisal

MATIA MAJER

u

CELOVCU.

U LJUBLJANI.
Natisnil *Jožef Blaznik.*

1848.

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
FEB 9 1971

PG
1229
M25

PREDGOVOR.

Dvě stvari dokažujem u ovoj knjižici, pervić: da se mora dosadanjih 14 do 16 slavenskih književnih jezikov i jezikićev uzajemno približevatí, a ne se oddaljivati; drugić: kako se moraju ilirska podnarečja, namreć: slovensko, horvatsko i serbsko izobraževati, da se po malo približaju, a da se ne oddaljuju. Glede pervoga, mislim, ne bude mi nikto prigovarjal; glede drugoga mi budu pak jedni očitali, da sem premalo, a drugi, da sem preveć těrjal. Pervim odgovorim: Ja nisem premalo těrjal, ja sem hotěl pravila ustanoviti, tako rekuć, put pokazati, po kterom bi se uzajemno približevali, i za to se je meni zadosti zdelo, samo některe naj imenitnejše slučaje spomniti, u kterih bi se za sada približali i složili; ako pa kto još u več slučajih se književnomu narečju približuje, kakor se u ovoj knjižici kaže, ako hoče još složneje i uzajemneje pisati, to nek slobodno čini sebi na glas a svojoj bratji na čast; ja, i s menoj gotovo vsaki domorodec, ćemo se toga preserdečno veseliti. Drugim odgovorim: Ja nisim preveć těrjal, — ja sem několiko slučajev napisal, da bi se glede njih složili, vendar nije trěba, da bi vsaki s menoj gledé vsakoga slučaja ali paragrafa moral jednako misliti, ja nikogar ne silim, nego samo prosto kažem, kakor se meni prav i koristno zdi, onda nek vsaki i sam prevdari, sam izbere i pisaje upotrěbuje, što se njemu čini prikladneje i bolje. Ravno zato sem si prizadeval vsako pravilo dokazati i dokazom potverditi. „Vsa izkusite i dobra zaderžite.“ Ja sem, da kako, zadovoljen, ako bi vsaki čitatelj ove knjižice po njoj barem několiko koračajev: saj několiko stupinj se slogi približal. Gotovo je desetkrat koristneje približati

se za jednu stupinju, nego se oddaljiti za devet. Blizo 16 književnih jezikov imamo u slavenšćini, ako se vsaki izmed njih ostalim približa, postavim, samo za jeden koračaj, smo se vsi ukup že približali za 16 stupínj.

Zašto da sem ravno takovo narečje upotrěboval, kakor u ovoj knjižici vidiš, to Tebi, dragi pobratime! cela ova knjižica dokazuje. Pisal sem namreć po ilirsko-slovensko pa tako, da bi bilo, kolikor moguće, podobno zajedno horvatskomu i serbskomu podnarečju, da bi bilo, kolikor moguće, lehko razumljivo Slovencem i zajedno Horvatom i Serbljem. Toga se pa vsaki lehko prepriča, da je ova knjižica sicer il. slovensko pisana, pa Horvatom i Serbljem tako lehko razumljiva, kakor do sada nijedna druga u il. slovenskom podnarečju izdana. Radi toga, to popred věm, mi bude vsaki něšto prigovarjal, postavim, některi Slovenci se budu tužili, da sem njim neznane slovničko-naučne (grammatikalisch technische) rěči upotrěboval. Da su jim neznane, za to pa ja nić ne možem, ja toga nisem kriv, našim susedom Horvatom i Serbljem nisu neznane; tu nije drugaće se jih že moramo Slovenci take naučiti, ali jih hoćemo znati; takove reči bi bile blizo slědeće:

beseda, Satz, die Rede;
dvojbrojnik, zweifache Zahl;
glagolj, Zeitwort;
jedinobrojnik, einfache Zahl;
jednostranost, Provincialismus;
kažući način, anzeigende Art;
narečje, Dialekt;
padež, Endung;
pričastje, Mittelwort;
pridavno ime, Beiwort;
podnarečje, Unterdialekt;
rěč, Wort;
samostavno ime, Hauptwort;
sloga, Vereinigung;
slovka, Silbe;
slovnica, Sprachlehre;
slovstvo, Literatur;
take, auch;
uzajemnost, Wechselseitigkeit;
višebrojnik, vielfache Zahl;
koncovka, Endsilbe;
posebnost, Idiotismus.

Ja sam spoznam, da se najdu u totoj knjižici mahne, nedostatki i nedoslědnosti glede jezika, temu je to krivo, ker sem se navlaš hotěl horvatskomu i serbskomu podnarečju približevati, a ne popolnoma se složiti niti s jednim niti s drugim, nego — ako prav presudiš — s obadvěma. Naj veći nedoslědnosti najdeš u prirečjih i poslovicah, tam možeš čitati, postavim: dekla, hotělo, u opet dikla, htilo; što je dikla navikla, ko neva je obikla, ali: što se babi htilo, to se babi snilo. Serbske

poslovice i prirečja je na světlo dal Vuk Štefanović Karadžić, ja sem jih pak sbiral med Iliri latinoj pišućimi i jih ovde podam, što sem jih vzel iz knjige: Narodni slavonski običaji od Luka Ilića. U Zagrebu 1846; iz knjige: Georgii Ferrich, Rhacusani Fabulae ab illyricis adagiis desumtae. Rhacusae 1794; iz Danice ilirske (iz ktere je take §. 1. i 3. uzet) i iz narodnih ilirskih novín; iz Zore dalmatinske broj 31. léta 1846: Poslovice Morlakah u Dalmacii; iz grammatike Metelkove; iz kmetijskih i rokodelskih Novic: Prislovice Štajerskih Slovencov sbrane po A. Krempelnu; zatim: 500 slovenskih pregovorov iz: Beilage zum ilirischen Blatte Nr. 11. 1832 od D$^{ora.}$ S. od ovoga još 500 poslovíc neizdanih i spis od g. S: Poslovice iz Krajnske.

U spisovanju ove knjižice sem upotrěboval naj več Babukićevu: Osnovu slovnice slavjanske narečja ilirskoga; onda Berlićevu i Murkovu grammatiku; i slovnicu serbsku Vuka Štefanovića; Slowansky Narodopis P. J. Šafarika. V Praze l. 1843 i tako dalje.

Blagovoljno pročitaj ovu knjižicu, dragi domorodče! i ako najdeš někakovu pogrěšku i opaziš, da sem poseknul, prijazno mi oprosti, lehko, da ravno moja pogrěška drugoga učenejšega na istinu uputi. Ja sem mislil; „Bolje slogu iskati, nego u neslogi stati!“

*U **Celovcu** léta 1848.*

Matia Majer.

Od slavenskoga jezika i njegovih narečjah.

§. 1.

Že u naj starejših časih je bil slavenski narod velik i njegov jezik daleko i široko po světu razprostranjen.

To pričaju pisatelji starih časov, kteri imenuju narod naš: Antes, Henetos, Venetos, Iliros, Sclabos. Polibius*) piše. „Ostalu zemlju pri jadranskomu morju ima drugi starodavni narod, imenuju se Veneti, imajući drugi od galskoga različni jezik.“ Te pisatelj je živil 183 lět pred rojstvom Kristovim i že tada je pisal, da je narod naš „starodavni narod.“ Tudi Tacitus i Ptolomaeus tverdita, da je že ob njuju času bil narod venedski (slavenski) prevelik narod. Jornandes,**) kteri je živil blizo lěta 552. po Kr. to jasno pově pisuć: „Po neizměrnih prostorih prebiva preljudnati narod Vinidov. Ako ravno su njihova imena različna po različnih plemenih i městih, se vlastito vendar Slaveni i Anti imenuju.“ Prokop ***) piše okolo lěta 552. po Kr. sledeća: „Odtuda proti sěveru su rodovi Antov (Slavenov), jih je, kolikor listja i trave.“

§. 2.

Slavenski jezik je bil že u starih časih izversten, bogat i izobražen, da se je upotrěboval za vsakoverstna věrozakonska i světovna opravila.

Naš jezik je bil izversten, bogat i izobražen že tada, ko je pri některih sada visoko izobraženih narodih vladala še tverda tema neznanstva (Mittelalter). Že pred tisuć lěti, blizo leta 863. po Kr. sta dva brata iz Soluna Metud i Konstantin (sv. Ciril), slavenska apostola, poslavenila sv. pismo, liturgiu, to je, sv. mešu, časoslovje i druge cerkvene obrede. Slavenšćina se je upotrěbovala za pěs-

*) Lib. II. c. 17. „Quod superest deinde spatium ad adriaticum sinum alius populus longe antiquissimus obtinebat. Venetos vocant, sermone diverso a Gallis utentes.“

**) De Getarum rebus gestis c. 5. „per immensa spatia Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur.“

***) „Ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.“

ničtvo, za pravdarstvo, za dogodovšćinu, za opravila javna i domaća. U Slavii se je na deržavnih sborih, na spravišćih, na skupšćinah i susednjah govorilo i pisalo po slavensko; da ovdě samo jednu spoměnim: gorutanski vladari su se od neizvěstnih časov do 12. věka po slavensko ustanovljali; še sada stoji kameniti vladarski prestol na Gospe-svetskom polju (Maria-Saaler Feld) dvě uri od Celovca s slavenskim napisom:

VERI.
MA SVETI VERI
PRAVDO BraNY VDOVE

to je: ima svetu věru namreć vladar. Mnogo se je sicer slavenskih starín, listín i knjig u tolikom času zgubilo, mnogo tudi navlaš pokončalo, vendar je tverda istina, da se je slavenski jezik že od starodavna upotrěboval u vsakoverstnih věrozakonskih i svetovnih, javnih i domačih opravilih; to nam priča liturgia slavenska i sv. pismo poslavenjeno po sv. slavenskih apostolih Cirilu i Metodu, kakor je še dan današnji pri pravoslavnih Slavenih u običaju; to pričaju stari slavenski spisi, postavim: Rukopis Frisinski iz 9. stoletja, zakon vinodolski spisan lěta 1280., pravda ruska, dogodovšćina Nestorova, Rheimsko i Ostromirsko evangelije, spis kraljodvorski, i kronika Dalimilova i mnogo drugih različnih starih spisov i listín. Kako cvěteće je že od někada bilo českoslavensko narečje, priča jasno knjiga: Vibor z literatury české. Díl první od nejstaršich časov až do počátku XV. století. Nakladem českeho museum. V Praze 1845.

§. 3.

Slavenski jezik je bil u velikoj časti.

Sv. Oče, papa Ivan VIII. je pisal od pisma i jezika slavenskoga lěta 880. u listu (bulli) Svatopluku, vladaru Moravskomu i Panonskomu, slědeća: *) „Pismena poslědnić slavenska od někoga Konstantina (Cirila), filosofa ali mudrijana iznajdena, s kterimi bi se Bog, kakor se spodobí, hvalil i slavil po vsoj pravici pohvaljujemo, ter ukažemo, da bi se istim jezikom Jezusa Krista, Boga našega slava i děla pripovědala. Niti je to pravoj věri ili nauku štogod protivno ali meše istim jezikom slavenskim pěvati, ali sveto evangelje, ali sveto pismo novoga i staroga zavěta dobro prestavljeno i iztolmačeno čitati, ali vse druge časoslovne službe pěvati: ker, kteri je načinil tri glavne jezike, judovski namreć, gerčki i la-

*) Döbneri Ann. III. p. 190. „Literas denique slavicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitas resonent, jure laudamus et, ut in eadem lingua Christi Dei nostri praeconia et opera enarrentur, jubemus. Neque sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem slavonica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psaltere: quoniam qui fecit tres linguas principales hacbream scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.“

tinski, onaj isti stvoril je vse druge na hvalu i slavu svoju.“ Od slavenskih apostolov sv. Cirila i Metoda ustanovljenu i od svetoga Oca papa Ivana pohvaljenu i ukazanu službu božju ima še den denašnji u slavenskom jeziku blizo 57 milionov pravoslavnih Slavenov, — zvunaj toga še Karavlahi na pol latinsko govoreći, stanujući u Moldavii i u Karavlahii obhadjaju sv. liturgiu u slavenskom jeziku. — Sv. Otče papa Innocenc je lěta 1248. tudi rimokatoličkim kristijanom dovolil, da směju službu božju i vse druge cerkvene obrede obsluživati i obhadjati u svojem materinskom jeziku, kteroga povelja se še denašnji den derže katolički kristjani u Senjskoj i Kerčkoj diecesi (Zeng, Cherso) u Dalmacii i na otoku Velji, imajući rimske mešne bukvi, rimsko časoslovje, rimski služebnik (ritual) u slavenšćinu prestavljene.

Naj viši vladarji su jezik naš visoko cěnili i ga za koristnoga spoznali, imenito cesar Karol IV. i Ivan Juri II. izbornik saksonski. Kako ga je cesar Karol visoko cěnil, vidi se iz zlate listine*), kteru je toti cesar lěta 1356. izdal, kjer se u 30. članku tako le od slavenskoga jezika ukaže: „Ukažemo, da sini i dědići i naslědniki světlih knezov izbornikov, namrcć: kralja Českoga, kneza Palatinskoga, vojvoda Saksonskoga i Markgrafa Braniborskoga, ker mislimo, da nemšćinu věrojetno naravno znaju, da su se je že od mladosti naučili, od sedmoga lěta svoje starosti se podučavaju u italianšćini i slavenšćini, ker to nije samo koristno, temoć take posebno potrěbno.“ Zato je Ivan Juri II. izbornik saksonski navadno imenoval slavenšćinu „linguam principum“ jezik vladarski, ker su se ga morali sinovi kurfirštski učiti po deržavnom zakonu.

§. 4.

Slavenski jezik je še sada izversten, bogat, prijeten i daleko i široko po světu razširjen.

Ja ne měnim ovdě obširno opisovati, kako je jezik naš izversten bogat i prijeten, ja navodim ovdě samo, što Šafarik o slavenskih narečjih piše: „Ich möchte den Klang des Illirischen im Gesang und der Poesie mit dem Ton der Violine, des Altslavischen mit dem der Orgel, des Polnischen mit dem der Cyther vergleichen; oder — ist das Altslavische in den davidischen Kirchenhymnen dem hallenden Sturz eines Waldstromes, das Polnische eines Felinski dem reitzenden Gelispel und Gesäusel einer Quelle ähnlich, so ist das Illirische im Munde der ländlichen Erato dem

*) Aurea bulla Caroli IV. Romani imperatoris Norimbergae et Metis anno 1356 sancita. Vidi Dobrovsky: Slovanka II. stran 112 – 127; članek 30. glasi tako le: „Statuimus: ut illustrium Principum, puta regis Bohemiae, Comitis Palatini, Ducis Saxoniae et Marchionis Brandenburgensis Electorum filii et haeredes et successores cum verisimiliter theutonicum idioma sibi naturaliter inditum scire praesumantur et ab infantia didicisse incipiendo a septimo aetatis suae anno in grammatica Italica. ac Slavica linguis instruantur, cum illud non solum utile, immo summe necessarium habeatur.“

sanften Murmeln und Girren eines Baches durch die Blumenwiesen des Thales gleich; das erste trifft, erschüttert und überwältiget, wie der Sturm; das zweite weckt, ergreift und bezaubert, wie das Rauschen des Windes durch herbstliche Zitterpappeln; das dritte beschleicht, erwärmt und entzückt, wie ein leichtes Wehen und Wogen der Mailuft.“ — Slaveni su jeden od naj većih narodov na zemlji, njih blizo 80 milionov duš; slavensko govorí blizo polovina Evrope, tretjina Asie i velik prostor Amerike, zato piše jeden naših pěsnikov, da nad Slaveni nikada sunce ne zaide.

§. 5.

Slavenski jezik se obično děli (ne gledeć na staroslavenšćinu) na četiri narečja, namreć: česko i polsko, ilirsko i rusko; narečja se děle na podnarečja, ova opet na raznorečja. Sada pišemo u 14 do 16 književnih jezikih i jezikićih.

Česko-slavensko govore Čehove, Moravani, Slovaki, Slezani i Lužičani, vsih ukupa blizo 8 milionov. Ovo narečje se děli na dvojno podnarečje: česko i ugersko-slovensko.

Poljsko govore Polaci njih blizo 10 milionov. Ovo narečje ne ima podnarečja, samo jedno raznorečje, to je: kašubsko.

Ilirsko govore Serblji, njih 5,294.000; Horvati, njih 801.000; Slovenci, njih 1,187.000; některi pripočitaju tu sem take Bulgare, njih blizo 4 milione, to je ilirsko govorećega naroda blizo 11 milionov. Ovo narečje ima slovensko, horvatsko i serbsko podnarečje, nekteri pripočitaju tu sem i bulgarsko.

Rusko narečje govore Rusove, njih 51,184.000 glav. Děli se na tri podnarečja: velikorusko, malorusko i bělorusko.

§. 6.

U slovstvu smo daleko zaostali za drugimi narodi.

Že od někada su nas različne okolnosti u slovstvu zaderževale. Samo na kratko ovdě napoměnim kervave vojske i velike nesreće jih slědujuće, ktere su većkrat narod naš zadele i slovstvo i narodno izobraženje več ali manje zaderževale. Kolikokrat i kako kervavo su se morali Slaveni vojskovati u raznih časih s Rimljani, s Bizantinci, s Huni, s Obri, s Franki, s Němci, s Madjari, s Tatari, s Turci i tako dalje. Da vojske slovstvo zaderžuju, to se vě, pa še mnogo škodljivejše, kakor vojske same, ako ravno okrutne, su bile često nesreće, ktere su za nesrećnimi bitkami slědile i narod kadkada dolgo tlačile; pomislimo samo što je žalostnoga zadelo ilirske Slovence po nesrećnih vojskah s cesarom Karlom imenovanim Velikim, što Slavene na Odri i Labi u 11. i 12. věku; što Serblje po nesrećnoj bitki na Kosovom polju u Serbii, što Čehoslavene po bitki na Běloj gori i. t. d.

§. 7.

Naj već nas u slovstvu sada zaderžuje to: da pišemo mĕsto u jednom obćem književnom jeziku u 14 do 16 jezikih i jezikićih — i da imamo za to mĕsto jednoga cvĕtećega slovstva 14 do 16 literatur i literaturic.

Naš jezik ima nĕkoliko narečjah i podnarečjah. To nije čudno, nego naravno; nije slovstvu ni malo škodljivo, nego koristno. Nekoliko narečjah i podnarečjah ima vsaki samo po nĕšto veći živući jezik, kako bi jih ne imel naš daleko po svĕtu razprostranjeni i razsejani slavenski? J ako bi u nĕkojem jeziku ne bilo ni jednoga narečja, bi se vĕndar s vrĕmenom sama od sebi nĕktera porodila, samo izumerli jeziki ostanu nepreměnjeni, kakoršni su. Našemu jeziku to nije škodljivo, nego koristno. Za jezik, kteri se izobraževati hoče, kakor ravno naš, je dobro da ima nĕkoliko narečjah i podnarečjah, da se po njih književni jezik obogati i polĕpša; iz njih lehko jemlje, kakor iz nĕkoga zaklada, potrĕbna i primĕrna slova, slovničke izraze, posloviee, prirečja i tako dalje. Štogod nimaju vsa narečja i podnarečja, lĕpoga, krĕpkoga i nježnoga u sebi, vse književni jezik lehko na se potegne, se s tĕm oplemení, obogati, izobrazi i se vsim svojim podnarečjem približa, ni potrĕba toliko novih, narodu neznanih slov i drugih izrazov kovati ali jih iz tudjih jezikov si izposudjevati. Pa škodljivo je, da se imenuje i piše: češki, polski, ilirski, ruski jezik, mĕsto da bi se reklo i pisalo: narečje. Narečjah je več, slavenski jezik samo jeden. Škodljivo je, ako vsako slavensko pleme, ktero ima le 10 ali 4 ali 3 milione duš, ali njih še manje, hoče imeti svoj posebni književni jezik i svoje posebno slovstvo; škodljivo je ako hoćemo za vsaku deželu nĕkako narečje ali podnarečje povzdvigniti za književni jezik. Škodljivo je, da pišemo u 14 do 16 narečjih i podnarečjih, — da imamo zato 14 do 16 književnih jezikov i jezikićev, za to pa tudi mĕsto jednoga, velikoga, bogatoga i cvĕtećega slovstva 14 do 16 slavenskih literatur i smĕšnih literaturic.

§. 8.

Pišući u 14 ali 16 književnih jezikih i jezikićih ne budemo nikadar imeli tako cvĕtećega slovstva, kakor bi nam trĕbalo i veljalo.

Slovstvo veselo cvĕti, ako ima mnogo izverstnih knjig iz vsih znanostih, — da se pak može mnogo ovakih knjig napisati, na svĕt izdati i razprodati: trĕba mnogo izverstnih pisateljev i mnogo čitateljev. Več je pisateljev i to izverstnih, i več je zajedno čitateljev: več i učenejših knjig se bude spisalo i razprodalo, to će reči: veseleje bude precvĕtalo slovstvo. Ravno tako tudi: manje je pisateljev i čitateljev, manje će biti knjig, slabeje će prihadjati i slovstvo. Pišući u 14 ali 16 književnih jezikih razdelimo ravno s tim naše pisatelje, knjige i čitatelje na 14 ali 16 stran; vsaki

děl je manji od celine; — quaelibet pars minor toto, — ovo je tverda resnica (axiom), ktere dokazovati ni trěba. Na več dělov ko se razdrobimo, na več stran ko se razkropimo, manje će biti — caeteris paribus — na vsakoj strani pisateljev, knjig i čitateljev, to će reči: slabeje će biti slovstvo. To je jasno i naravno — škoda zadene pa nas vse.

U některih dosadanjih knj. jezikih se naučnih knjig še izdati ne može, ako bi ravno imeli gotove. Da knjiga někoja može na světlo se izdati bez škode, se mora od nje razprodati naj manje 400 iztiskov, da se doplaća saj za naj veću potrěbu, tiskarina, černilo i papir. Kdě je še kak krajcarček za knjigarja, kteri take živi le od dobička, ki ga vjame, a ne od škode, kteru preterpí. Kdě je take še něšto za pisatelja, kteri se je učil, trudil i znojil? Vsaki dělavec je svojega plačila vrěden i u svoju vlastnu škodu se nikto rad ne trudi. Kako bi pa razprodal, postavim, samo med ilirskimi Slovenci 400 iztiskov u slovenskom podnarečju spisanih velikih visoko-naučnih knjig, postavim, o modroljubju, o lučbi, naravoslovju, zemljoměrstvu, matematici, zvězdoznanstvu, zgodovini, bogoslovju i t. d. Tudi ne veseli pisatelja velikim trudom naučnih knjig spisovati, ako ne vě, ali jih će kto kupiti i čitati ali ne. Najšel se bude sicer kadkada některi posebno iskren i premožen domorodnomiselni pisatelj, kteri bude iz same ljubezni do naroda i njegove prosvěte kakovu naučnu knjigu na svoj trošek izdal, makar u svoju škodu, da će obětovati svoj trud i svoje novce, samo da ne ostane narodno slovstvo popolnoma jalovo. Pa taki iskreni, marljivi i zajedno premožni pisatelji su rědko vsejani, redke ćeju biti i naučne knjige. Samo kakada kak pisatelj, samo po redkom kaka naučna knjiga je pa lastovica po zimi, jedna lastovica i jeden cvět pa ne čini prolětja. Jeden pisatelj, jeden človek sam, dub poseškan, pravi naša poslevica. Še deset pisateljev ni mnogo za utemeljiti cvěteće slovstvo, kakor tudi deset bučelic, še tako marljivih, ne čini velik roj; tudi 10 knjig ne čini bogatu knjižnicu. — Dalje tudi naj izverstnejža glava, naj iskrenejši domorodni pisatelj časoma opeša i obnemaga, ako vidi, da je dělavcov tako malo, děla pa toliko. Samo některi pisatelji, nek su sebi izverstneji, ne mogu spisati mnogo knjig iz vsih znanostih. Pisatelj je podoben ševi (škorjancu), ktera se uzdvigne i visoko pod oblake letí, ako je pod jasnim nebom, u tesnoj kletci zaperta pa samo iz klinca na klinec skaklja; pisatelju pišućemu za velik narod se serce vnema, visoke misli ga obletaju, pišućemu pak samo za jedno koleno naroda, ktero samo 3 ali 4 milione brojí, vse misli slabé. Tudi mali narod može imeti cvěteće i veliko slovstvo, pa nemoguće je, da bi imel narodić brojeć le 3 ali 4 milione duš; — ne pozabi: caeteris paribus — toliko pisateljev i čitateljev, naslědovne toliko slovstvo, kakor narod brojeć 10, 20, 40 ali 80 milionov duš. Tu nić ne pomaga, da su pisatelji izverstni i iskreni; u malom narodiću jim prostora manjka, je ravno taka, kakor se tudi

ne može na dvěh pedih zemlje izzidati město, ktero bi bilo 4 verste dolgo i 4 široko.

Da u 14 do 16 književnih jezikih pišemo, to je škodljiva slana, ktera nam cvětje našega slovstva smodí; to je podjed, žeruči červ, kteri podjeda korene i votlí sam sterženj slavenske lipe; to je huda bolezanja, černa morija, ktera naše ljudstvo vmarja i desetíni; je naj nevarnejši i naj okrutnejši vrag, kteri nam narod neusmileno davi; tako razděleni i razdrobleni ne budemo nigdar dočakali cvětećega slovstva.

§. 9.

Slovstvo imeti moramo i to slovstvo veliko i cvěteće.

Narod bez slovstva je riba bez vode, ptica bez perutnic, senosék bez kose, tergovec bez blaga. Posebno velja to od naroda, kteri živí bez slovstva u srědi narodov visoko izobraženih, s kterimi neprestano i neposrědno občuje; on je kakor siromak med oholimi bogatuši. Amerikanski i afrikanski divjaki mogu saj za sada še biti i ostati narod tudi bez slovstva; njih zaščituju i brane neizměrne šume, dubrave, gojzdi i druge neznane pušćave, razlučujuće jih od narodov izobraženih. Vse inaće je s nami Slaveni. Mi se den i den neprestano i neposrědno obhodimo s narodi visoko izobraženimi; bez slovstva nam pogibelj neposrědno preti, bez slovstva pridemo u nić. — Mi potrěbujemo slovstva i to velikoga, ker je narod naš velik, i velike take njegove potrěbe; samo po cvětećem slovstvu možemo stupiti med narode izobražene, kakor narod izobraženi i njim ravni. Některé molitne i pobožne knjižice, basni, pesmice i. t. d. se sicer u vsakom dosadajnom književnom jeziku mogu na světlo izdati; dobre su, hvalevrědni take pisatelji, kteri jih spisuju — pa vse ovake knjižice su premalo za narod, kteri se želi izobraziti; one ne čine cvětećega slovstva; samo s njimi ne možemo stupiti med izobražene narode, ne možemo, pokazavši na nje, oholo reči: „Glejte! ovo je naše slovstvo, ktero obseže vse človečanske znanosti.“ Některé molitne knjižice se še za amerikanske divjake u Ljublani kadkada tiskaju, mi u srědi izobražene Evrope prebivajući potrěbujemo vsakako većega slovstva od onih divjakov. — Po maticih se izdajaju sicer take uprav naučne, izverstne, velike i mnogočene knjige, pa samo po maticih ne budemo se dokopali do cvětećega slovstva; one su neizměrno koristne, pa su vendar samo parnik, samo toplice (Treibehaus) za slovstvo. Polje našega slovstva je prostrano i veliko, kakor je velik tudi naš narod, čez dolgo i široko polje pa tudi naj veći toplica no doseže. Skerbimo, da bude naše slovstvo tako krěpko, da bude take pod jasnim něbom samo raslo.

§. 10.

Jedina cesta, do cvětećega slovstva je ta . . . da se dosadanji književni jeziki i jezikići med seboj pribli-

žuju i slože tako, da budemo imeli město 14 do 16 literatúr i literaturic jedno veliko slovstvo.

To je: conditio sine qua non!

Kdor koli narodno slovstvo ljubi i slavenski jezik izobraževati želi, nek si prizadeva vsestrano, da se naši dosadanji knj. jeziki med seboj približuju. To, i samo to se imenuje jezik izobražcvati. Vse drugo izobraževanje, brusenje i sladkarenje naših jezikov, narečjah i podnarečjah je toliko, kakor ako bi s sitom vodu zajemal, s kapu po gori větar těral, rakom žvižgal ali po sněgu pšenicu sejal. Lěpo poje pěsnik naš:

Samo sloge duh jedini
Budi naša obća dika,
Angjeo mira medju sini
Jedne majke i jezika.

§. 11.

Slogoj i uzajemnostju bi naše slovstvo tako veselo precvětalo, kakor še svět nije nigdar vidil.

Ako bi se naši dosadanji knj. jeziki približali med seboj i se složili, bi gotovo bilo vsih vkup več pisateljev, čitateljev i več knjig, kakor ako smo razděleni i razkropleni na 14 ali 16 stran; to se reče: slovstvo bi veseleje precvětalo; kakor pěsnik kaže:

Više očih vidi više,
Više mislih više smatra,
Više rukah več napiše,
Iz više iskar biva vatra.

Ako je več pisateljev su tudi izverstneji i učenejši, jeden drugiga u učenosti i umetnosti podpira; što je jeden sozidal, na tem zida drugi i tretji dalje, što je jeden izmislil, s tem se drugi vsi lehko soznane, ni potrěba vsakomu sopet od početka početi, — jeden stupi tako rekuć drugomu na ramena, slovstvo raste kakor piramida; njihova slovstvena moć raste — kakor se reče: in progressione arithmetica; — 10 složnih pisateljev ne ima samo desetkrat toliko slovstvene moći nego več, ko stokrat toliko, kakor vsaki po sebi. Pisatelju se od veselja serce širi, visoke i imenitne misli ga obletaju, ako vě, da ne govori samo jednoj strani naroda, samo jednomu kolenu, nego, da ga posluša veliki jeden narod i vsi spisi njegovi prihadjaju važneji i besěda krěpkeji, Naša poslovica pravi:

Sloga jači, nesklad tlači.

§. 12.

Gotovo je moguće, da se naša narečja i podnarečja približaju i slože, — saj u 4 narečja.

Ali je moguće, da bi se vsa naša narečja u jeden jedini književni jezik sjedinila?

Vsaki živući jezik ima nětkera narečja i podnarečja, posta-

vim: italianski, francoski, němečki i tako dalje. Imeníto Němci su pred několiko lěti spočitali različnosti svojega jezika i su jih najšli še nešto več od 122;*) i věndar imaju Italiani, Francozi, Němci i vsaki izobražen narod jeden jedini književni jezik. Što je kod inih narodov moguće, za što bi se ravno nam ubranilo? — Němci imaju mnogo narečjah, več kakor mi, ktera su med seboj različnejša, kakor naša, pa věndar ne pišu u narečjih, nego se pametno deržé jednoga obćega knj. jezika, za to pa tudi němečko slovstvo veselo cvěti i němečka beséda velja! —

Gotovo je moguće, da se naši dosadanji knj. jeziki približaju, pa to se može i mora le po malim učiniti, a ne na jeden mah; složimo se sada saj u 4 narečja, českoslavensko, polsko, ilirsko i

---

*) Na primer beséda: „Höret! es ging einmal ein Säemann aus um zu säen" — se u različnih krajih Germanie verlo različno izgovarja, kakor piše K. Vladislav Zap u svojem zěmpisu, děl II. svazek I. str. 46. namreč okolo *Hanovera* se pravi: Härt tau, et gunk ein Saegemann ut, tau saegen, — u *Staroj Marki* okolo *Magdeburka:* Horch tau, et gink en Buer up't Feld tum Seen, — okolo *Hamburka:* Hört to, een Buhr güng ut, sien Saat to say'n, — u *Meklenburgo-Schwerinsku:* Häret to, sü, där gink een Sajer uut, to sajen, — okolo *Brunšvika:* Höret tau, süh, et gung en Saiemann ut, to saien, — u *Harcu:* Härt zu, sät, es käng ä Sämann aus, zu säe, — okolo *Paderbornu:* Höret to, sü, et chink 'n Seimann ut, to seien, — med *Lipskom* i *Durinkom:* Hürt zu, säht, 's gung ä mal a Siämann aus, zu siän, — u *Voigtlandu:* Horcht auf, un lässt euch soge, a mäl ging a Bauer naus, zen sä'n, — u *Saso-Meininkah:* Hört zu, sich, es gieng ä Sämoh os, zu sää, — okolo *Ansbaha:* Härt zu, sich, es gieng ä Soama aufs Soa aus, — okolo *Kassela:* Hehrt zu, sich, es gink en Sehmann us, ze sehen, — okolo *Trejse* u *Kurheskim:* Hörrt zu, secht, ess gung en Saemann aus, ze säe, — okolo *Kolina* pri *Renu:* Kikk, et jing ä Ziemann us, zu zien, — okolo *Bonna:* Hört zo, süch, et ging ene Säer eruus, zo säen, — na pogorji *Eifeli:* Gett ägt, seet, et geng ämal enne Sämann us, äm zo säen, — okolo *Zweibruka:* Horcht zu, 's isch e mal e Bauer 'naus ins Feld gang, vor ze säe, — okolo *Špeira:* Härt e mal zu, scht, 's isch e Saemann nausgange säe, — u *Allgavi* blizo *Füssen i Nesselwanga:* Heared zue, lueg, 's ischt a Säema ausg'gange, z' säed, — okolo *Stutgarta:* Höret me au, a Bauer ischt zum Säa naus gangi ufs Feld, — okolo *Donauwertha:* A Söma ischt ausganga, seim Söma osz'werfa, — okolo *Bavorskoga Gmunta:* Hairet zua, gukket, es gäht a Säemann aus, zum säan, — okolo *Würcburka:* Hör a mol, as is a Sämo ausganga, za säa, — okolo *Norimberka:* Höirt zou, segt, es is a Bauer ausganga z' säa, — okolo *Eichstädta:* Itza schau, a Baur is zum sän ganga, — okolo *Mnihova:* Lossts enk sogng, a moi is a Bauer aufs Sah'n nausganga, — okolo *Brixena* u *Tirolih:* Da hearts a mal zue, as ischt a mal a Paur ze san aussigangn. — Dr. Firmenich u Berlinu je sbral narečja němčkoga jezika i jih izdal u knjigi: „Germaniens Völkerstimmen" — celih 505 němčkih narečjah je nagromadil i Němci vendar še kriče na njega i mu očitaju, da je poveršno sbiral, da nije vsa sbral. (Vidi: Květy, l. 1847, číslo 133.) — Ako imaju Němci več od 505 narečjah . . . pa věndar samo jeden jedini književni jezik — zašto bi mi Slaveni ne mogli se u jednom knj. jeziku složiti?!

rusko. To bi bila perva stupinja k jednomu jedinomu slavenskomu jeziku, k jednoj obćoj literaturi. Tukaj ću govoriti posebno od ilirskoga i českoslavenskoga narečja.

Od ilirskoga narečja i njegovih podnarečjah.

§. 13.

Ilirska podnarečja se lehko slože u jedno književno narečje.

Ilirsko se govorí u sledećih pokrajinah: U Dalmacii, u Horvatskoj, Slavonii, Dubrovniku, u Istrii, na Goričkim, u Koruškoj, Krajnskoj, Štajerskoj, u Medjumurju, Podunavju, u Bačkoj, u Banatu, u Serbii, Bosni, Hercegovini, Černogori i u Bulgarskoj; izvan toga u někojih predělih Benatskoga (njih 22,000), Arnautske, Macedonie i Tracie do same Gerčke. — U vsih ovih pokrajinah se govorí samo jedno narečje, ktero se imenuje ilirsko i se děli na tri podnarečja, namreč; na horvatsko, slovensko i serbsko. To narečje se imenuje s jednu rečju: ilirsko, sicer bi se moralo imenovati tako le: Dalmatinsko- horvatsko- slavonsko- dubrovačko- istriansko- goriško- koruško- krajnsko- štajersko- medjumursko- bačko- banatsko- serbsko- bosansko- hercegovačko- černogorsko- bulgarsko-slavensko narečje. Ovi golemi naslov je pak očitno predolg, da bi se u spisih upotrěboval, naj priličneje i naj običneje se imenuje narečje naše da je ilirsko. —

Ilirska podnarečja horvatsko, slovensko i serbsko (bulgarsko) se lehko slože u jedno književno narečje, ložeje kakor se obićno misli. Ova podnarečja su si moćno podobna; naravno, ker samo jedno narečje čine; tako su si podobna, da priprosti i neučeni ljudi iz raznih il. podnarečjah, ako se sostanu, se govoreći dobro razume, izuzamši někoje neznatne izraze. Ako že neučeni ljudi, nijedne slovnice neznajući znaju besědu tako oberniti, da se razna il. narečja govoreći, razume — bogme, slaba bi bila, ako bi samo učeni, študirani ljudi ne znali ali ne hotěli svoje podnarečje toliko spremčniti, da bi se razumeli, se ostalim il. podnarečjem približali i u jednom obćem književnom narečju složili. Ako se vsako podnarečje ostalim samo za jednu stupinju približa — su tri narečja že za tri stupinje, za tri koračaje bliže kakor popred. Vsako izmed trěh podnarečjah je trěba samo za tretjinu puta da se ostalim bliža i že budu se srećala, da se slože u knj. narečje. Lehko bi jih složili, — vse se može, ako se sile bratsko slože — nek bi bilo pa še tako težko, u književnom jeziku se sjediniti moramo, inače se ne budemo dokopali cvětećega

slovstva, bez njega se pa ne možemo postaviti med izobražene narode. Dakle: Sloga! — Te jedro mika, zgrizi lupinu! Složno moramo književni jezik izobraževati.

§. 14.

Izobražovaje književno narečje se moramo stalnih, obće veljanih pravíl deržati.

Pisatelji moraju složno knj. narečje izobraževati, a ne da vleče jeden na lěvu, drugi na pravu, jeden napred, drugi nazad. Ne smémo, kakor zli susedi, vodu samo na svoj mlin navraćati.

Vsaki pojedini človek ne smě jezika izobraževati i viti, kakor ravno njemu dopade. Ako bi to veljalo, bi se naša narečja i podnarečja ne približevala, nego uprav oddaljivala. Skušnja učí, da se čini něšto jednomu lěpo i blagozvuěno, a někomu drugomu gerdo, neveljano i oporno. Quot capita tot sensus; kolikor glav toliko misel. Što bi rekel: še jednomu istomu človeku dopade ne rědko sada to, što mu je bilo prie dosadljivo, a mu je sada oporno, što mu je bilo prie milo i ljubko. Tako spremenljiva je ova človeška misel, imenovana gustus, ne samo u raznih ljudih, nego take u ravno taistom človeku u raznih časih. Nije spremenljivejše stvari na světu, kakor ovi gustus, pa tudi nije slabejšega dokaza i nestalnejšega pravila u izobraževanju knj. jezika, kakor ako kto reče: To je prav, to je blagozvuěno, to je klasičko — ker meni, ali ovomu ali onomu dopade. Lehko da dopade, pa ovo še ni stalno i obće veljano pravilo, de gustibus non est disputandum. Ktor bi ovi gustus pojedinih ljudí ali pojedinih podnarečjah i raznorečjah za pravilo vzel, bi bil podoben človeku hotećemu na spremenljivu meglu tverdjavu sozidati.

§. 15.

Iz govora vsega naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. narečje izobraževati.

Književno narečje je za ves narod, — on mora ustanoviti, kakovo mora biti, da bude lehko razumljivo, ugodno i blagozvuěno, njega za to zapitajmo:

Bratje Serbljи, kakov govor se čini Vam naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvuěnejši?

„Naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvuěnejši se nam čini naš domaći serbski govor.“ Prav!

Bratje Horvati, kakov govor se čini Vam naj lěpši i naj razumljivejši?

„Nam, naš domaći horvatski.“ Tudi prav!

I Vi Slovenci, kakov govor se zdi Vam naj razumljivejši i naj ugodnejši?

„Nam naš domaći slovenski.“ Dobro!

U obće je vsakomu plemenu svoj domaći govor naj razumljivejši i naj ugodnejši; bolj je književni jezik domaćemu govoru po-

doben: razumljivejši i ugodnejši je za narod; zato moramo knj. il. narečje tako izobraževati, da bude, kolikor moguće, podobno vsim il. podnarečjem, — da se pa od drugih slavenskih narečjah vendar ne oddaljuje.

§. 16.

Pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja ilirskoga književnoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem ilirskom podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim ilirskim podnarečjem, i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Ovo pravilo je temeljito, to se ovako dokaže: Piši u svojem podnarečju — to je za to, ker je vsaki u svojem govoru naj okretneji, i u njem lehko, gladko i ljubko piše, ako bi pa kto u jeden mah zapustivši svoje podnarečje se silil na tudje, bi bil ves slog prisiljen, kakor derven i bukov.

Književno il. narečje mora biti podobno vsim ilirskim podnarečjem, slovenskomu, horvatskomu, serbskomu i bulgarskomu, ker je za vse ilirsko pleme, za Slovence, Horvate, Serblje i Bulgare, je město vsih podnarečjah; ako bi bilo podobno samo jednomu ali dvěma narečjema, bi dopadlo samo jednoj ali dvěm stranam našega naroda, pa ne vsim. Lěpši i ugodnejši je pak vsakako, ako vsemu narodu dopade, kakor ako bi samo jednoj ali dvěm stranam dopadel ali ni jednoj. Ravno za to ne možemo vzeti za obće književno narečje niti podnarečja slovenskoga, niti horvatskoga, niti serbskoga, niti bulgarskoga, niti postědnić starodubrovničkoga, niti cerkvenoslavenskoga. Ako bi nam trěbalo književnoga jezika samo za Slovence, bi bilo naj priličneje podnarečje slovensko, za Horvate horvatsko, za Serblje serbsko, za Bulgare bulgarsko, za stare Dubrovčane starodubrovničko, za Slavene, kteri su živeli ob času Cirila i Metoda cerkveno-slavensko; mi pa ne trěbujemo knj. jezika za stare Slavene, niti za stare Dubrovčane, nego za naš sada živući narod; ne samo za Slovence, ali samo za Horvate, ali samo za Serblje, nego za vsa ilirska plemena zajedno; toga radi mora književno ilirsko narečje biti vsim svojim podnarečjem podobno, da je vsim lehko razumljivo i ugodno.

Knj. il. narečje mora biti il. podnarečjem podobno, — popolnoma s jednim, s dvěma ali s vsimi jednako biti ne može, ker su med seboj različna. Dalje mora biti, kolikor moguće, vsim podobno. Bolj je podobno někojemu podnarečju, bolj dopade ljudem onoga podnarečja; bolj je podobno vsim podnarečjem zajedno, razumljivejše i ugodnejše je vsemu narodu; ako je, kolikor moguće, podobno, je tudi, kolikor moguće, razumljivo i ugodno.

Knj. narečje nek se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah. To je naravno! Naj veći nesreća za naše slovstvo je ravno to, da smo na mnoge književne jezike razděleni, ako želimo bolje dočakati, moramo s vsoj siloj, s vsoj močju, s

vsoj iskrenostju naše knj. jezike tako izobraževati, da se med seboj približuju i slože, a ne da bi se še več oddaljivali.

Vsa lěpota i blagozvučnost knj. narečja obstojí jedino u tom, da je, kolikor moguće, podobno vsim svojim podnarečjem. To je pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja književnoga jezika. Inače se knj. jezik ne da nikako izobraževati, brusiti, gladiti ali sladkariti; ktor bi někako inače to skušal, bi ga moral le spreměniti, preinačiti i predělati, da bi bilo jednomu ali dvěm ali vsim il. podnarečjem manje podobno, da bi bilo jednoj ali dvěm stranam naroda ali vsemu narodu manje razumljivo, manje ugodno i manje blagozvučno. To bi se pa ne reklo jezik izobraževati, nego ga kvariti. To bi ne bilo niti lěpo, niti blagozvučno.

Slovenec nek dakle piše po slovensko, Horvat po horvatsko, Serb po serbsko pa tako, da bude vsim il. podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Naj lěpše, naj ugodneje i naj blagozvučneje piše u il. knj. narečju oni pisatelj, kteri tako piše, da je, kolikor moguće, vsim il. podnarečjem podobno i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

§. 17.

Pred vsim deržimo se pravila: In essentialibus unitas, in accidentalibus libertas, in omnibus charitas; u glavnih stvarih složno, u malenkostih svobodno, u vsih ljubeznivo! Složimo se sada samo na debelo, to je: u glavnih stvarih; malih razlik je preveć; na jedénkrat nije moguće sjediniti se u vsih; prepira i dokazovanja bi ne bilo konca ne kraja; tudi nije potrěbno, ker se ovakove stvari budu časom bez truda, po malo same od sebe izravnale, izgladile i složile: Čas rani al' i léči. Ne bilo bi koristno, ako bi il. slovenski pisatelj jednim skokom, zapustivši svoje podnarečje, planil tako rekuć na vrat na nos u knj. ilirsko narečje, ker ga vsi ne mogu tako naglo slěditi, nego je koristneje, po malo se približevati i vsigdar paziti na zadnja kola, kako što su učinile kmetijske Novice glede pravopisa. U knjigi „Hlasove o potrěbe jednoty spisovneho jazika pro Čechy, Moravany a Slovaki“ str. 11 2. se krasno kaže: „Iz početka ne bilo bi mudro, berzo vse prevratiti i preveliku preměnu i burju zagnati u jeziku i slovstvu; takove stvari moraju le na tihom i po malo jedna za drugu se upeljati.“ Dvoje pitanje se mora pri ovom na tenko razlučiti, namreć: 1. Što se smě sada u dosadanjih knj. jezikih i jezikićih preinačiti? 2. Na što se mora kod ovoga preinačovanja paziti? Ove dvě pitanji se ne směte med seboj poměšati. Kod pervoga pitanja se ne smě nikako na ina slavenska narečja gledati, nego vsako narečje gledaj samo na svoja podnarečja; kod drugoga se pak mora vsigdar paziti na vsa slavenska narečja. Zvunaj pervoga naj višjega pravila kod izobraževanja knj. narečja (§. 16.) ste zato še sledeće dvě ravno tako važne i imenitne, kakor pervo:

Ravnaj izključivo samo razlike obstoječe med podnarečjimi k jednomu istomu narečju spadajućimi.

Ravnaje svoje narečje pazi pred vsim na vsa ina slavenska narečja i potle na etimologiu.

To će reči: Ilirsko-slovensko podnarečje smě sada samo onakove stvari ravnati i spreměnjovati, u kterih se od podnarečja horvatskoga i serbskoga razlikuje; horvatsko samo one, u kterih se razlikuje od il. slovenskoga i serbskoga; serbsko samo, u čem se od horvatskoga i il. slovenskoga razlikuje. Isto tako smě češćina — ako nam je istina, da se književno približamo i potle složimo — samo one stvari gladiti i brusiti, u čem se od ug. slovenšćine — ug. slovenšćina samo, u čem se od češćine razlikuje. To se može take inaće kazati ovako le: Skerbimo za sada pred vsim, da se podnarečja ilirska slože u jedno knj. ilirsko narečje;... da se češćina i ug. slovenšćina složite u jedno českoslavensko narečje;... a ne silimo se na jeden mah u slavenskom jeziku pisati. Ako bi hotěl Slovenec ravnati i spreměnjovati, ne samo u čem se njegovo podnarečje od il. podnarečjah razlikuje, nego zajedno i vse ono, u čem se razlikuje od českoslavenskoga, poljskoga i ruskoga narečja, njemu bi se moralo početi u glavi vertěti. Še podnarečja se težko slože u jedno knj. narečje, što bi še le bilo, kadar bi hotěli na jedenkrat vse vkup měšati! Čehi su pred několiko lěti skusili po vseslavensko pisati i su morali od ove naměre odustati, skoro nisu u slavenskom jeziku pišući jeden drugoga razuměli. Naj pred se vsi Slaveni složímo u 4 narečja, to je conditio sine qua non — to su temeljne zidine, na kterih se potle zida, ktor bi se silil na jedenkrat po slavensko pisati, bi bil podoben gospodarju hotećemu drugo poshodje zidati — popred kakor pervo. Zato moramo sada samo one stvari poravnati, u kterih se podnarečja jednoga istoga narečja razlikuju — i ravnaje

držati se obće veljanih pravil,

ne narinovati za književni jezik brez proměne nijednoga izmed naših dosádanjih 14 ali 16 knj. jezikov i jezikićev;

ne siliti jednostranosti i starinskih izrazov (archaismen) cerkvenoslavenskih, ali posebnosti i jednostranosti starih pisateljev u književno narečje.

§. 18.

Vse do sada rečeno od narečjah u obće i od il. knj. narečja i njegovih podnarečjah po sebe velja, mutatis mutandis, i od knj. českoslavenskoga narečja i njegovih podnarečjah.

Českoslavensko se piše sada u dvěh podnarečjih: u česko- i ugarsko-slovenskom. Što se je do sada reklo od slavenskih narečjah i podnarečjah u obće, velja i od českoslavenskoga; namreć:

Slaveni pišući u 14 ali 15 književnih jezikih i jezikićih ne budemo nikada imeli tako cvětećega slovstva, kakor bi veljalo. Vidi §. 8. Ovo Čehoslaveni sami jasno spoznaju, što obširno dokaže knjiga: Hlasove o potrěbe jednoty spisovneho jazika pro Čechy, Moravany a Slovaky. V Praze 1846. Ondě se reče na str. 121. „Narod naš je velik, je naj veći u Evropi, pa po neslogi svoje žive dni tako razcěplen i razdroblen, da ti ga u celosti jedva smémo svojega imenovati. Nesloga slavenska se je proměnila že u historičku poslovicu, po kteroj nas tudjinci zasměhavaju i zasramuju; mi sami nad seboj zdihujemo i tugujemo: Oj mi nesložni Slaveni, mi raztergani narod!“ Na str. 126. „Iz Slovakov ne bude nić, iz Čehov i Moravanov tudi nić, ali ostanu kakor mervice i drobtine razdrobleni, ako se pak složno sdruže u jedno tělo, ako budu vkupa dělali: se budu junačko ubranili vsim vragom napadajućim njihov jezik i narodnost.“ — „Němci su bili u tom mudrejši, oni su vědeli i vsigda se spoměnjali: da vsako kraljestvo samo u sebi razdělěno pustne i pada kuča na kuču. Oj da bi take mi že jedenkrat zmudreli se, tudi mi nesložni svojeglavi Slaveni, koji se u nićem sjediniti nećemo!“

Jedina cesta do cvětećega slovstva je ta ... da se dosadanji književni jeziki i jezikići med seboj približuju, i se slože tako, da budemo imeli město 14 do 16 literatur i literaturic jedno veliko slovstvo. (Vidi §. 10.) To velja od slavenskoga jezika u obće, dakle i od českoslavenskoga narečja po sebi. U knjigi: „Hlasove“ stoji na str. 111. glede toga sledeće: „Perva potrěba, da některa literatura cvěti, je, da se znajde mnogo čitateljev; mnogo čitateljev le tam biti može, kdě je prostrano terrenum a na njim množtvo ljudí. Slovakov u Ugarskoj je malo, za nje same knjig pisati i tiskati se ne doplaća i ni vrědno. Tudi naj iskrenejši pisatelj slovenski mora zadnić nad seboj i nad svojim plemenom sdvojiti. Slovenski pisatelj mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da tudi susede pridobí, kteri bi od njega knjig kupovali, le tako ostane iskren i marljiv za svoj narod do konca svojega živlenja.“

Od reči do reči velja to i od spisateljev govora českoga ali moravskoga. Samih Čehov i samih Moravanov po sebi je take premalo, take pisatelj českí i moravski mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da susede pridobi, kteri bi od njega knjig kupovali. „Kako pa to naj ložeje i naj gotovejše učini? Tako, ako si izvolí takov govor, kteroga budu s maličkim razdělom vsi jednako razuměli. I to je naš i vsih blagomiselnih českoslavenskih spisovateljev sveti cil.“ Na str. 119. „Da sada Slovaki Čehove, sada Čehovi Slovake krive, tuže i draže, to ne pomaga nić, ovde pomagaju samo jednake pravice i dolžnosti, braterska ljubezen i prizanesljivost, s jednoj besědoj: serdečna narodna sloga.“

Slogoj i uzajemnostju bi i slovstvo českoslavensko tako veselo precvětalo, kakor še svět nije nigdar vidil. (§. 11.) Istinito i krasno kaže pisatelj, kako je sloga koristna i kako nesloga škodljiva u

knjigi „Hlasove“ str. 123) pišuć: „Po slogi vsih stane narod sam u sebi silen, svoboden, vesel, tudjincem važen, prijateljem mil, protivnikom u nevarnosti strašen i nepredobljiv: po neslogi stane se narod ne samo nesrećen, nego i zaveržen, nesloga razdrobí i skazí vse sile, učini nemogućа vsa velika poduzetja i děla; — ona pripravi narod u nevarnost, da ga izvanjski neprijatelji preobladaju i potlače, ker med dvěma nesložnoma se tretji smejí; ona ogrení vse življenje, ona ogorčí vse ine radosti i prijetnosti, s jednoj besědoj, nesložni narod rije u svojem vlastnom oserčju. Pri slogi jošter nijeden narod nije poginul, ona je, ne rědko, učinila iz maloga i slaboga velik i slaven narod, ona je mnogi veliki kakor prah po větru raznesla. Jer neprijatelj se samo toga podstupi i loti, o kterom vě, da je od iznutra raztergan, omedleven i gnjilov; onoga se pak bojí, onoga u pokoju pustí, o kterom vě, da je složen, moćen i čverst. Narodna nesloga je narodno samoubojstvo; mali pa složni narod je že ne rědko premagal velikoga pa nesložnoga. Narod lehko zadenu mnoge hude nesreće, kužne bolezni, morija, slabe lětine, dragota, glad, lakota, zguba u vojskovanju, tergovanju, dà zguba svobode i dežele, pa njegova naj veći nesreća je iznutrajno razdroblenje i razkolničtvo, těm narod sam sebi kopa bližnji grob, do kteroga se sam pokoplje, iz kteroga već ustati ne može. Ako ti je tvoj narod mil, ne budi sebičen (selbstsüchtig), sleči iz sebe samoljubje i škodljive strasti, i okrasi se s narodnostju i slogoj; obětuj narodu, da mu ohraniš jedinstvo, rajše svoju vlastnu pravicu i premoženje, dà — ako bi bilo potrěba, jošte svoj vlastni život. Narod sostojí iz pojedinih ljudi, mudrost pojedinih ljudi je mudrost naroda; čim već je premožnih, korenitih i složnih sinov: těm premožneji, koreniteji i složneji je narod. Na proti tomu, ako se u narodu ukazuju povsuda nesloga i nesklad, prepiri i stranke: to je znamenje, da te narod dozrěva k sužnosti i pogubi, da nije vrěden stati med narodi; on sam sebi kova železje, verige, na vlastne noge i meć na vlastni vrat.“ Str. 120. „Sežimo vsaki v svoje persa i podajmo si ruke, da se smirimo i složimo.“

Što se u §§. 13. 14. 15. i 16. kaže od ilirskoga narečja i njegovih podnarečjah, velja vse, s vsimi dokazi, tudi od českoslavenskoga i njegovih podnarečjah:

Českoslavenska podnarečja (česko i ugerskoslovensko) se lehko složita u jedno književno narečje.

Izobražovaje knj. českoslavensko narečje se moramo stalnih, obće veljanih pravíl deržati.

Iz govora vsega českoslavenskoga naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. českoslavensko narečje izobraževati.

Pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja knj. českoslavenskoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem podnarečju (českom ali ugerskoslovenskom), pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim českoslavenskim podnarečjem i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Čeh i Moravan nek dakle pišeta po česko, Slovak po ugerskoslovensko pa tako, da je vsim čcskoslavenskim podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Českoslavenski pisatelj tako pisuć piše naj lěpše, naj ugodneje i naj blagozvučneje.

§. 19.

Što nas zaderžuje, da se u knj. jeziku tako težko složimo?

Některi pisatelji ali baš ne nastoje, ali krivo nastoje, književni jezik izobraževati i brusiti, zato se tako težko složimo u knj. jeziku.

Od neobhodno potrěbne sloge u knj. jeziku nas odvraćuje već stvarih: —

a. Některi pisatelji niti ne misle, kako je sloga u knj. jeziku potrěbna i kako nesloga za naše slovstvo, za razsvětlenost i sreću vsega naroda škodljiva; ker to ne spoznaju i ne uvide, za slogu take malo mare i skerbe: Ignoti nulla cupido; što oko ne vidi, serce ne poželi. —

b. Drugi goruće želé, da bi se vsa narečja i podnarečja približevala, — samo njihovo narečje, kažu, da se nikako već poravnati i drugim približevati ne može, ker je naj lěpše i naj slajše, popolnoma izverstno i že od starodavna utverdjeno. Nek se vsi drugi Slaveni, kažu, u našem narečju slože. — Tako govoreći ih se znajde, žalibože! še u vsakom narečju i podnarečju. — Vsakomu se čini svoje narečje lěpo i sladko. Vsaki berač svoju mavhu hvali, kaže ilirskoslovenska poslovica. Vsako narečje i podnarečje ima tudi svoje lěposti, pa vsako tudi svoje neveljane posebnosti (idiotisme) u rěčih i slovničkih izrazih, tudjinisme, budi germanisme, italianisme, budi latinisme, turcisme i t. d. Nepametno bi bilo těrjati, da bi vse slavenstvo vse te neveljanosti někojega narečja moralo sprijeti. Popolnoma izobraženo i izverstno nije še nijedno naših narečjah, niti il. slovensko, niti horvatsko, niti serbsko, niti ugarskoslovensko, niti poslednić isto česko. Čehove to o svojem knj. jeziku sami spoznaju, da se mora, kakor vsa druga sl. narečja i podnarečja, še několiko časom poravnati, izobraževati i brusiti, čemu su inaće razpisali, nek se knjiga na svět izdá: „Brus jazika českeho?“ čemu ovakova knjiga, ako bi se u češćini nić već spremeniti i pobrusiti ne smělo i ne moglo? — Nijedno narečje se še nije drugim tako približalo, da bi se ne moglo še bolje približati, nijedno še nije drugim tako podobno i vsim tako razumljivo, da bi ne moglo še podobneje i razumljiveje biti. — Vsaka strana, tudi naj imenitnejša, mora několiko popustiti u svojih posebnostih; nić ne pomaga samo o slogi, svornosti i jednoti pisati, po njih tužiti, i žadati, da bi se drugi sjedinili, ako se sami s svojem narečjem približevati nećemo. Slogu moramo ne samo od drugih těrjati, nego ju sami u serdcu nositi i u dělih skazovati. Ktor slogu i svornost poželjuje, nek je pred vsim sam složen i uzajemen. Nesloga nije škodljiva samo ako je

pri bratu, nego i kod nas samih. Ova tverdovratnost nas u knj. jeziku razstavlja, kakor nekakovi kinezki zid, to pa je vse jednako, ako stoji na našem ali na susedovom zemljišću, svakako nas razstavlja i nam vsim škoduje. Ako vsaki izmed nas tverdokorno pri svojem ostane, — ako se ne uganemo iz svojega mesta, ako vlečemo, kakor zli susedi, vodu vsaki samo na svoj mlin, ne budemo se nikadar sjedinili u književnom jeziku, nego budemo uvek u 14 ali 16 jezikih pisali, cvetećega slovstva pa ne imeli pri vsoj hvalovrednoj iskrenosti za naš jezik, za naše slovstvo i za sreću i izobraževanje naroda. — Dalje: „Ktor neće brata za brata, će tudjina za gospodara.“

c. Ini govoré: Mi nećemo nikakoga novoga jezika si kovati i izmišljevati.

Ta je prava! Kto pa hoće nešto takovoga početi? Naj višje i poglavitno pravilo glasí (§. 16.): Piši vsaki u svojem podnarečju, to je Slovenec po slovensko, Horvat po horvatsko, Serb po serbsko, isto tako Čeh po česko, Slovak po ug. slovensko i t. d. Ali se to pravi, nov jezik kovati i izmišljevati, kadar se reče: piši vsaki u svojem narečju ali podnarečju? Nektere stvari se budu morale, istina, poravnati, spremeniti, u kterih se namreć podnarečja razlikuju, zato se ovomu pravilu pristavi: piši u svojem podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim podnarečjem (ilirskim ali českoslavenskim); nekaki nov jezik neće nikto kovati i izmišljevati: nego na suprot dosadanji knj. jeziki i jezikići se budu tako izobraževali, da bude vsaki izmed njih vsim podnarečjem (svojega narečja) bolje podoben kakor do sada. Poglejmo što se bude spremenilo za knj. narečje:

1. mesto tudjih rečih, namreć mesto germanismov, latinismov, turcismov, graecismov i t. d. budemo po malo početi upotrebovati slavenske reči i izraze;

2. mešto jednostranih rečih i izrazov (idiotismov i solicismov), kteri su samo u jednoj pokrajini znani, ali samo od jednoga ali drugoga pisatelja izmišleni, budemo polagano sprijeli reči i izraze vsemu narodu ali barem večoj njegovoj strani znane;

3. mesto nedoslednih rečih i izrazov budemo vzeli doslédne (etymologičke);

4. ako je u kojem podnarečju več rečih i izrazov za jeden isti slučaj, za jednu istu stvar, ćemo upotrebovati u knj. narečju onu reč i oni izraz, kteri je doslednejši, i vsemu narodu ali večoj njegovoj strani znan, razumljiv i ugoden.

Tako mi sunca! to se ne pravi, nov jezik kovati, nego to se po vsoj pravici mora imenovati jezik izobražavati; to je pravi brus jezika. Šta spremeniti i poravnati želimo, ne bude dělalo nam jezika neznanoga i tudjega, nego razumljivejšega i uprav slavenskoga. — Naša narečja i podnarečja su si mnogo bližja i mnogo podobnejša, kakor se obično misli; bolje jih človek pregleduje i prispodablja, podobnejša i bližja se mu čine. Podnarečja i narečja ne mogu biti tako strašno med seboj različna, ker vsa ukup samo

jeden jedini slavenski jezik čine, ona su podobna vejam i verham jednoga drevesa; še neučeni ljudi, neznajući slovnice, razna narečja i podnarečja govoreći se razume, razlika zato med njimi ne može biti tako neizrečeno velika; vsaka razlikica pa za iskrenoga vlastenca pisatelja nije berzo kinezki zid. Ne rědko misli človek, kdo vě, kako se razlikuje narečje u tem ali onom izrazu, u toj ali onoj rěči od ostalih narečjah i gledaj! ako jih prispodobíš, najdeš,, da to ni nijedna posebnost jednoga narečja, nego da se znajde i u ostalih. Nemnogo je razlík med našimi narečjimi i podnarečjimi, i še od ovih se bude naj manje pol samo od sebe časom sravnalo, bez našega truda i prizaděvanja, — ostane jih samo polovina — od ove polovine je dobre měre pol tako nevažnih, da nije vrědno govoriti od njih i se radi njih slágati, — kto će dlaku na četvero cěpati? — ostane jih dakle samo četvertina — od ovih bude pol zibnilo (zmizelo) tem, da vzamemo dva izraza ali dvě rěči za jeden slučaj u knj. narečje; — ne bude škodovalo, těm se knj. jezik vbogatjuje, — dakle ostane samo osmina od ovih několiko razlík, ktere se moraju poravnati, da se podnarečja slože u svoje narečje; ako se dakle češćina i ugerskoslovenšćina hoćete složiti u jedno československo narečje se morate ovi dvě narečji prispodobiti, razlike izmed njuh zabilježiti i od ovih razlík osmina se poravnati — pol od ovih razlík poravna češćina, pol ug. slovenšćina — tako da pride, ako prav prevdariš, samo šestnajstina ($^1/_{16}$) razlík na češćinu i njih ravno toliko na ug. slovenšćinu, da se poravnaju, — Bogme! to nije mnogo — i to bi bilo vse, čega je trěba, da se slože u jednom československom narečju; še ložeje se slože podnarečja ilirska, ker su troja, vsako několiko svojih neveljanih posebnosti poravna i su sjedinjena. — Dalje: še ove nětktere razlike ni trěba poravnati na jedenkrat, nego po malo, polagano i po času; nije potrěba siloma, nego s braterskoj ljubezniju i slavenskoj uzajemnostju.

d. Drugi govoré: U pojedinih rěčih bi se naše narečje, ali podnarečje še moglo poravnati, malo spreměniti i pobrusiti, pa u slovničkih izrazih je vse že ustanovljeno i utverdjeno tako: da se nić več spreměniti ne dá. — To je tako, kakor ako bi kto rekel: ja pojdem svojemu bratu naproti, da se srećava i sostaneva, — pa samo s pravoj nogoj, lěva je že preveć navadjena na tistom městu stati, s njoj noćem prestupiti niti ju ugeniti, niti toliko, kakor černo za nohtom. Žalibože! da je take naša nesloga i nesvornost utverdjena skoz mnogo stoletjah, — pa domorodno i vlastensko misleći pisatelji si prizadevaju, nesrećnu neslogu i nesvornost odstraniti i slogu i uzajemnost razširiti. Ako se jezik može u rěčih poravnati, ne věm, zašto bi se ne mogel ali ne směl take u slovničkih izrazih? zašto bi se ne smělo město jednostranih i pokrajinskih slovničkih izrazov upotrěbovati obićnejših, razširenejših i razumljivejših??

e. Dokle se pak bude tako ravnalo i spreměnjalo? Brez konca i kraja? — Samo dotle, dokler se češćina i ug.

slovenšćina ne sjedinite i ne složite u jedno književno českoslavensko narečje, da se u njim vse piše, štogod je za izobražene ljudí naměnjeno. Od vsih razlík, ktere se med češćinu i ug. slovenšćinu znajdu, nek češćina poravna le jedno šestnajstinu ($^1/_{16}$), ug. slovenšćina take jednu šestnajstinu — bi bilo dakle poravnanih razlík jedna osmina ($^1/_8$) ostale će časoma same se izgubiti i zibnuti. — Tako se moraju takodjer ilirska podnarečja izobraževati dotle, dokler se ne slože u jedno knj. ilirsko narečje. A što će biti onda? —

Onda budemo pisali naměsto u **14** ali **16** književnih jezikih i jezikićih samo u **4** narečjih —

onda budu ova narečja neprestanim prispodabljanjem, vzajemnim oziranjem pojedinih narečjah na ostala, složnim upotrěbovanjem obićnejših, navadnejših i med Slaveni razprostranejših izrazov i rěčih medjusobno tako podobna, kakor sada, postavim, horvatsko podnarečje serbskomu; ali kakor češćina ug. slovenšćini —

onda se ne bude več reklo: ovi ali oni govorí u narečju ilirskom, českom, polskom, ali ruskom, nego on govorí slavenski pa malo povleče, zavije po ilirsko, česko, poljsko ali rusko —

onda se budu ljudi čudovali nad ovoj knjižicoj rekući: Oj to je čudno! pisatelj je takove stvari dokazoval, ktere su bez dokazovanja jasne, kakor běli den, namreć: da slavenski narod neobhodno potrěbuje velikoga slovstva; da narod, kteri obseže **40**, **60** ali **80** milionov ljudi, ima — caeteris paribus — većje slovstvo od narodića, kteri obseže samo **3** ali **4** milione duš; da se slavenska narečja i podnarečja približovati moraju, i da mora vsako maličko popustiti; da je sloga, medjusobna ljubav i slavenska vzajemnost nam Slavenom potrěbna, kakor ptici krila, da letí; da je lěpše i pravilneje, ako se tako piše, da vsemu narodu dopade ali većoj njegovoj strani, kakor da dopade samo jednoj pokrajini.

f. Vse prav., poreče možebiti někto, pa vsakomu bude neugodno, ako bi imel něšto preměniti u svojem dosadanjem književnom jeziku. — Zašto bi bilo neugodno? Saj se nikto ne sili, vsakomu ostane popolnoma svobodno ali pisati u književnom narečju (ilirskom, českoslavenskom) ali u svojem dosadanjem pokrajinskom jezikiću; pameten se ne bude branil, ako se mu pokaže, kako da može lepše, pravilneje i vsemu plemenu, ne samo jednoj strani, ugodneje i razumljiveje pisati, ker se take ne branimo obleći město sterganoga i proderanoga oblačila lěpo i častno.

g. Opet ini obražuju i bruse jezik bez obće veljanih pravíl, kakor jednomu ali drugomu narečju ali pisatelju dopade, su zaljubleni u maličkosti někojega narečja, kakor dětca u svoje igračice, vsaka maličkost se jim zdi imenitna; skoro bi bilo potrěba, da bi jim na vsaki samoglasnik po dva, tri nadglaske ali baš sekirice (Musiknoten) nastavil, da bi bilo na tenko po njihovom gustusu, kakor se ravno u njihovoj obljubljenoj deželi govorí; dlaku na četveru cěpaju, odtuda toliko prepira bez konca i kraja; kolikor ljudih, toliko ćudih. —

Za slogu je take škodljivo, ako pisatelj samo svoje narečje zna, drugih pa ne, kojim bi se vendar približevati imel. Kako češ se kojoj pokrajini približevati, ako bi ne vědel na kojoj strani světa léží? Kako se može pisatelj približevati někojemu narečju, kojega ne pozna? Za to prav piše Kolar: „Samo koji 4 poglavitna narečja (česko, poljsko, ilirsko i rusko) pozna i razumi, samo oni nek vzame pero u ruke, da bude slavenski pisatelj. Slavno i lěpo ime Slavén ne zasluži u našem vrěmenu oni, kteri je med Slaveni pervi, naj veći i naj moćnejši, nego oni, kteri se proti inim slav. plemenom i narečjem zaderži naj složneje i naj uzajemneje.“

h. Někoji bi radi književni jezik tako izobrazili, da bi bil, kolikor moguće, podoben narečju starih pisateljev, postavim, starih dubrovničkih pěsnikov 16. i 17. stoletja. — To ne velja. Mi moramo književno narečje tako izobraževati, da bude, kolikor moguće, vsim podnarečjem podobno i narodu lehko razumljivo. Za sada živući narod mora biti knj. jezik, a ne za stare pisatelje. Na narod se moramo u tom poslu neprenehoma ozirati. Spisi starih pisateljev u obće su nam dragi spomeniki nekdajne izobraženosti Slavenov, oni daju nam tako rekuć temelj i gradivo za naše sadajno slovstvo, — za pravilo u vsih stvarih nam pak ovi spisi služiti ne mogu, da bi njihovo narečje nepreměnjeno za knj. jezik vzeli. Oni namreć imaju svoje neveljane posebnosti i tudjinisme; postavim, dubrovnički pěsniki svoje italianisme, svoj herdjavi pravopis, u tom jih naslědovati ne směmo; oni su pisali samo za Dubrovnik i za pobližnje slavenske pokrajine, oni nisu si prizadevali, kakor mi moramo nastojati, pisati kolikor moguće lehko razumljivo zajedno za Serblje, Horvate i Slovence i t. d. Njihovo narečje je pěsničko, književno naše narečje mora biti prikladno ne samo za pěsni, nego i za vsakoverstne stvari i umětnosti. Njihovo narečje je pretesno, u njim naše vsestrano i obće ilirsko narečje prostora nima, uprav tako, kakor je Dubrovnik sam tudi pretesen za vse naše ljudstvo. Dubrovčani sami sada ne govore već tako, kakor su ovi pěsniki pisali, kamo li vse naše pleme. — Komu izmed njih se je senjalo od književne sloge i slavenske uzajemnosti? Oni su pisali samo za jednu stranu, sadajni pisatelji pišu pa za vse naše il. pleme, u tom stoje dakle mnogo višje od dub. pěsnikov.

i. Některi pisatelji (serbski) ljube prevćć cerkvenoslavensko narečje; oni pišu (zametjujuć svoje prekrasno serbsko) i posvetne stvari u staroslavenšćini, ali měšaju u serbšćinu silu božju cerkvenoslavenskih i ruskih rěčih i slovničkih izrazov, i vse to vsaki, kakor se mu naj bolje čini, i ovu staroslavenskoruskoserbsku směsu imenuju onda jezikom klasičeskim. Takova jezična směsa nije niti jež, niti zec. Cerkveno narečje je sveto, se mora u časti imeti i ne spodobí se, upotrěbovati ga za vsakoverstne posvetne stvari; to bi se reklo: miscere sacra profanis. Tudi Němci nisu vzeli za knj. jezik ono narečje, u kojem je sv. pismo od Ulfila pisano. Narečje cerkveno je izmed vsih najbogatejše glede věrozakonskih, svetih i cerkvenih rěči i izrazov, mnogo ubožnejše glede

rěči i izrazov za posvetna opravila, za vsakoverstne umětnosti i znanosti, za vsakdanje norčije i ludorie, radi toga je naravno za svetovni knj. jezik manje prikladno. Serbšćina pak, kakor ju narod govorí, je lěpa, razgovetna i uprav junačka, zato vsa slavenska plemena serbske narodne pěsni i štogod je po narodno serbsko pisanoga prerado čitaju i se izvanrednoj krasoti i milini dive; što više, i neslavenski narodi si serbske narodne pěsne, izdane po Vuku Štefanoviću Karadžiću, u svoje jezike prestavljaju, da bi se s lěpotoj njihovoj nasladjivali; a što kažu někoji Serblji od svojega lěpoga narečja? — Gledaj čuda velikoga! oni sami ga zaměćuju tverdeći, „da je samo svinjarski i govedarski jezik i da je pokvaren od pervoga.“ Serbski govor ima, istina! někoje mahne, — koje živuće narečje jih neima? — ima, postavim, mnogo turcismov, několiko graecismov i jednostranih posebnostih (idiotismov), ove mahne treba po malo izravnati, to se pak čini, ako se město njih uprav slavenske rěči i izrazi iz bližnjih narečjah izposude i upotrěbuju, a ne, ako se někakova cerkvenoslavenskoruskoserbska směsa piše bez stalnih, obće veljanih pravíl. — Kako se človek možeš nadati, da se budu takovi pisatelji približevali inim ilirskim podnarečjem, horvatskomu, slovenskomu i t. d., ako se še od svojega vlastnoga le oddaljuju i ga zamećuju? Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti? — Samo dobro, da ima takodjer pisateljev nadahnutih svetoj slogoj i slavenskoj uzajemnostju; na njih stojí budućnost slavenskoga slovstva.

j. Posebno škodljivo je takodjer, ako někdo hoće jedno narečje ali podnarečje, budi kterokoli hoće, za književni jezik nepreměnjeno vsemu narodu silom narinuti. Jedno pojedino koleno někojega naroda, bilo ono i naj imenitneje, nije nikada ves narod, nego samo jedno koleno. Isto tako jedno pojedino podnarečje ali narečje, budi še tako razprostranjeno i bogato, vendar nije nikada govor vsega naroda, nego samo jedne njegove strane. Književni jezik (knj. narečje) mora pa biti za vse strane, za ves narod, dakle mora izrasti iz vsih podnarečjah. Jedno podnarečje samo za se, nek je bogato, kako što hoće, vendar neima toliko rěčih i izrazov, kolikor vsa podnarečja skupa, zato bi se morali upotrěbovati tudjinismi, posebnosti (idiotismi) u rěčih i izrazih, ali pa bi se morale nove rěči kovati, vse to pa naredí jezik težkorazumljiv i někako neznan. Vsako podnarečje, postavim, ilirsko mora, što ima u sebi tudjega i jednostranoga, izměniti s uprav slavenskimi rěčmi i izrazi, těm ćeju se vsa il. podnarečja sjediniti u jedno knj. il. narečje. S vsemi svojemi mahnami se pa ne smě nijedno narečje za književni jezik silom narinovati, to bi bila sila; naša poslovica pa kaže: Sila nije nikadar mila!

Němci su, istina, jedno narečje, Mižensko (Meissen), za knj. jezik povzdignili, zato je pa tudi med njim i med obićnim govorom ljudstva, postavim, u Pruskoj, Švabskoj, Tirolskoj i t. d. velika, velika razlika, i je težko razumljiv za priproste Němce,

uprav zato, ker se je ustanovil samo iz jednoga narečja ne gledeć na ostala. Ne naslědujmo jih u tom.

Některi govore: „Skušnja učí, da tista literatura naj veseleje cvěti, ktera se na jedno narečje utemelji.“ To je istina, da vsaka stvar na jeden tverd temelj postavlena krěpko stoji, pa še krěpkeje bude stala, ako ima tri ravno tako moćne temelje; deblo, ktero ima tri moćne korene, miza, ktera ima tri moćne noge, ne budete slabeje stale, kakor s jednim korenom i s jednoj nogoj; ravno tako take knj. il. narečje — i vsako drugo — ne bude stalo slabeje, ako se na več podnarečjih utemeljí.

U knjigi „Hlasove“ na str. 110. se glede toga sledeća čitaju: „U obće takova literatura je srećna, kteroj mnogo narečjah k službi stojí, ker lehko iz vsakoga něšto dobroga vzame i si izposudi; — kolikor narečjah toliko zakladov, kterih pěsničtvo, slovnice i slovari lehko uživaju i se lehko izveršuju; samo nek ne sili berzo vsako pleme, da bi nad drugimi gospodovalo i panovalo, samo nek se ne slini berzo vsako narečjice na prestol (posebne) literature; ker odtuda po tom za narod več škode i sramote, kakor koristi i slave izvira. Jednoga sunca dosti na nebu, jednoga književnoga jezika dosti u literaturi. Čim več (knj.) narečjah u některem narodu i některoj literaturi, tim razdroblenejši slabši i zato nesrećnejši je te narod, tim razcěplenejša i žalostnejša je literatura. Němci, Francozi i Vlahi su bili u tom mudreji, kakor mi centrifugalni, nesložni i vse razdělujući Slaveni. Němci imaju veliko več narečjah, nego li mi Slaveni, pa niti Švajceru, niti Švabu, niti Rakušanu, niti Hanoveranu, niti Sedmigradskomu od svoje Germanie oddaljenomu Saksu to nije na um prišlo, da bi vsaki u svojem narečjicu po svojem knjige pisal i tako svoje ljudstvo izobraževal. — Gotovo je le to prava resnična izobraženost i razsvětlenost, ktera se prisvěti iz celoga naroda, a ne iz jedne strančice ali is jednoga narečja. Ktor u slavenskom narodu množstvo narečjah zmenšuje, te učini toliko, kakor naj slavnejši auctor i spisovatelj; skoz to namreć čini, da je narod velik, moćen, cel i sposoben za literaturu i izobraženost. Mali narod nikada ne može imeti izobraženosti i literature, uprav zato, ker je mali. Zato je nam Slavenom posebno potrěbna reč, da bi se vsi med seboj jeden drugoga poznali, barem (saj) naša četiri naj glavnejša narečja, to je českopolsko i ruskoserbsko, da bi se tim navadili ne razlučovati se, nego se sjedinovati.“ Na strani 113. „Tudjih jezikov, latine, němšćine, madjaršćine i t. d. se učimo po pet po šest lět, zašto ne posvetujemo vlastnomu jeziku saj polovicu toliko časa? Pečeni golubi nikomur do ust iz neba ne padaju.“

§. 20.

Recept, to je predpis lěkarski, kako se narečje bolujuće na neslogi i neuzajemnosti ozdravi i bez sile k slogi i uzajemnosti prisili.

Ovi predpis je za nas „nesložne Slavene“ posebno važen i većkrat imamo lěpo priložnost upotrěbiti ga. — Ako ste dvě narečji, pervo želeće slogu, drugo bolujuće na neslogi, nek pisatelji složnoga narečja slědeći lěk priprave:

Recipe: a. Nauči se dobro obadvěh narečjah; b. prispodobi nju med seboj; c. zabilježi si njeju razlike; d. pusti male razlike u obadvěh narečjih, nek ostanu; e. presudi pravično ove imenitnejše razlike u pismenih, rěčih, slovničkih izrazih i u slogu blizo tako, kako što se bude povědalo u ovoj knjigi glede razlík izmed ilirskih podnarečjah; f. poslědnić izberi si i upotrěbuj u svojih spisih iz onih razlík one rěči i slovničke izraze, ktere su med Slaveni obićnejši, znanejši, razširenejši.

Za bolězen neslogu jezičnu samo ovi lěk pomaga, pa pomaga gotovo; ima tudi tu vlastitost, da ga mora lěkar pripraviti i sam zaužiti i da je někako grenek, tèrpek, kakor navadno vsaka dobra lěkaria, i da ozdravi, jači i složi obědvě narečji u jeden književni jezik; pisatelji vsakoga naših 14 ali 16 književnih jezikov mogu ovi lěk s velikoj koristju upotrěbiti. Ova lěkaria čini, da narečje želeće slogu, se očisti od svojih jednostranih i neveljanih posebnostih (idiotismov) i od tudjinismov, da se olěpša i obogati s rěčmi i izrazi obće slavenskimi narečja nesložnoga. Za koliko se složno narečje olěpša i obogati, za toliko nesložno oslabivlja i se oboža tako, da pride prav u nić, ker mu narečje slogu želeće ne pustí nić drugoga vlastnoga izvan samih neveljanih jednostranih posebnostih i tudjinismov; tako da, kakor posebno narečje, obstati ne može i čini s složnim složeno knj. jezik.

§. 21.

Književni jezik je nam neobhodno potrěben, vendar ostane govor priprostoga ljudstva u raznih stranah različen, tudi se bude še u napred pisalo u vsih dosadanjih knj. jezikićih.

Slovenci, Horvati, Serbljі i Bulgari, isto tako i Čehove i Slovaki ćeju pisati i u napred vsaki u svojem podnarečju vse, što je samo za priprosto ljudstvo svojega plemena, postavim, molitne i kmetijstva se tičuće knjižice. Nijednomu podnarečju se to ne brani i braniti ne može, naravno niti Slovakom, posebno ker je njihovo podnarečje za vse Slavene verlo važno. Ovo je podnarečje izmed vsih zapadnih naj podobnejše i naj bližje jugoiztočnomu govoru; ima mnogo raznorečjah, što je ovdě njegova naj većja prednost, ako ravno některi to za veliku mahnu proglašuju; u njim se žile vsih slav. narečjah dotikaju, prikrižaju i sjedine; ovo nam može služiti, kako što nijedno ino, za most iz jednoga narečja u drugo; na jednoj strani se približuje češćini, na drugoj polšćini, na tretjoj iliršćini na četvertoj ruščini; — čini mi se, kakor da ima četiri ruke, ktere na četiri strane četverim slavenskim narečjem pruža. Samo da bi nesrećnu neslogu slavensku

černi muri popil! Dosadanja narečja i podnarečja ostanu i u napred, ravno tako ostane nepremènjen različni govor ljudstva u raznih stranah. Nèšto se sicer i ovi jezikići i prosti govor budu po malo, tako rekuć, nevědeć u nèkojih stvarih spremènili, da budu, postavim, mèsto nèkterih neveljanih posebnostih i tudjinismov sprijeli uprav slavenske rěči i izraze. Ovomu se pa nijeden pameten človek neće protiviti.

Nasproti vse, štogod je za izobražene ljudi naměnjeno i tako imenitno, da imaju Slovenci, Horvati i Serbljи zajedno čitati i razumiti, se mora vsigdar pisati u književnom ilirskom, njim vsim razumljivom narečju; isto tako, štogod je za izobražene ljudi, zajedno za Čehove, Moravce, Slovake i Slezane naměnjeno, se mora pisati — ne samo po ugersko-slovensko, ali samo po česko — nego po českoslavensko, to je u takovom knj. narečju, ktero je, kolikor moguće, podobno zajedno i českomu i ugerskoslovenskomu.

§. 22.

Kako se mora knj. ilirsko narećje pisati, da bude podobno zajedno vsim il. podnarečjem?

Nèkteri govore: da se mora pisati po narodno, ini da se ne smě, ker je govor prostoga ljudstva pokvarjen, a ini misle opet inače. S jednoj besědoj se ovdě temeljito odgovoriti ne može, nego ovdě velja: Ktor lěpo razdělí, lěpo učí. Odgovor razpade na 4 strane, namreč: Što nam je činiti:

1. gledé pismén,
2. „ rěčih,
3. „ slovničkih izrazov,
4. „ sloga.

Ja ovdě govorim veći děl od narečja ilirskoga i samo mě-mogredé rečem kakovu besědu i od narečja českoslavenskoga, ker blizo vse — mutatis mutandis — što se od ilirskoga reče, velja take od českoslavenskoga i vsakoga inoga, — samo ne od poljskoga, ktero ne ima podnarečjah, — ovo nek se dakle približuje českoslavenskomu tako, kakor češćina podnarečju ug. slovenskomu.

I. Od pismén.

A. Glede na ves alfabet.

§. 23.

Iliri smo imeli 10 pravopisov, sada imamo še tri, i ravno toliko različnih pismén, namreč: glagolitička, latinska i cirilska. Glagolitička se sada upotrěbuju samo za cerkvene obrede; tako da

imamo mi Iliri — i u obće vsi Slaveni — samo dvojna pismena, to je: latinska i cirilska. Latinskimi pišemo Slovenci i Horvati (take Čehove, Moravci, Slovaki i Poljaki), cirilskimi Serblji i Bulgari (take Rusi i još već drugih narodov).

Některi Slaveni těrjaju, da bi Iliri (i u obće Slaveni) zavergli latinska, drugi da bi opustili cirilska pismena, a opet ini hoćeju, da bi si nova izmislili. — Ako bi hotěli ustreći pervim dvěm strankam, bi morali baš zavreći i latinska i cirilska, da bi nam nié ne ostalo. Ign. A. Berlié piše u predgovoru k svojoj: Grammatik der ilirischen Sprache, Agram 1842, na strani XVII.*) Es ist kein Heil für unsere Literatur, bevor wir uns, und zwar mit Verwerfung des einst aus Noth angenommenen lateinischen Alfabets, mit unsern leiblichen Brüdern Serbo-Iliriern vereinigen, und weil wir ohnehin eine und dieselbe Sprache sprechen, beiderseits das cirilisch Vuk'sche Alfabet annehmen, welches wohl zuletzt geschehen wird und muss, nur möge es bald sein; das ist mein innigster Herzenswunsch! — Ovo je gola istina, vèndar:

Sada latinska pismena zavreći ne možémo;

što i sam Berlié kaže. U latinskih pismenih imamo naš složni pravopis, kteri ima sicer některe mahne i nedostatke, pa je vèndar:

1. izuzamši cirilicu, jeden od naj izverstnejših u Evropi, pohvaljen od naj učenejših jezikoslovcov;

2. nas Ilire, latinoj pišuće, někda na deset pravopisov razděljene, veže i sjedinjuje; zapustimo li latinska pismena i š njimi složni pravopis, se poverne k nam opet stara směšnjava i pravopisno bezzakonje;

3. nas veže s Čeho- i Lehoslaveni, latinoj pišućimi;

4. nas soznani s ostalimi zapadnimi narodi, takodjer latinu upotrěbujućimi. Što bi pomagalo Slovencem i Horvatom, ako bi, zapustivši složni pravopis i latinska pismena, samo cirilicu pisati hotěli? Morali bi poslědnić vèndar latinskih opet se učiti že radi Čeho- i Lehoslavenov i radi inih zapadnih narodov, postavim: Italianov, Francozov, Angličanov i t. d. Sada moramo latinska pismena vsakako zaderžati.

§. 24.

Drugi Slaveni žele, da bi Serblji, zapustivši cirilicu, latinska pismena sprijeli, — za što? — zato, ker su pismena cirilska, kakor vele, uglasta i jih tako težko čitaju, da jim čitajućim solze u oči sile. — Istina je, da su uglasta, pa zato nije trčba zamećovati

---

*) Za naše slovstvo nije pomoći, dokler ne zaveržemo latinu, někda za silu sprijetu, i se ne složimo s svojimi pristnimi brati Serbo-Iliri, s kterimi bez toga jedno isto narčje govorimo i pišemo, i dokler se ne sjedinimo u Vukovom cirilskom alfabetu, što se poslědnić će i mora zgoditi, samo da bi se skoro zgodilo; to je moja naj serčnejša želja!«

jih; některim dopade bolje, što je okruglo, některim što je uglasto. To je gustus, de gustibus non est disputandum. Težko cirilicu čitaju, — toga nisu pismena kriva, nego to, ker su cirilice premalo navadjeni i moraju tako stermno i tverdno gledati, da jim solze na oči priletè; iz toga pa ne slědi, da se mora cirilica zavreči, nego da se je moramo bolje navaditi, da se ne budemo čitajući solzili.

Cirilicu Iliri (i u obće vsi Slaveni) zapustiti ne směmo:

1. Ona je uprav slavenska, i još toga radi vsakomu pravomu vlastencu mila i draga;

2. je sveta, od slavenskih apostolov svetoga Cirila i Metoda iznajdena, od rimskih papežev, imenito od sv. Otca Ivana VIII. lěta 880. pohvaljena; (Gledaj §. 3.)

3. ona je naj popolnejši alfabet za vsa narečja slavenska, bez rogov, bez kerpanja;

4. je čudno dalcko razprostranjena. Cirilice se služe u liturgii i u vsih cerkvenih obredih Slaveni pravoslavni i uniati, njih vse ukup blizo 61 milionov; u světovnih opravilih, budi posebnih ali javnih, se cirilica upotrěbuje od Rusov u vsoj Rusii, dalje od Serbljev i Bulgarov;

5. izvan toga se še vedno razširuje; asiatski rodovi medjašući na Rusiu budu nedvojbeno od Rusov izobraženje i zajedno cirilska pismena sprijeli, kao su učinili Karavlasi u Moldavii i Valahii, kteri svoj polo-latinski i polo-slavenski jezik cirilskimi pismeni pišu.

§. 25.

Zaderžimo obadvojna pismena latinska i cirilska; navadimo se dobro obadviuh vsi Slaveni i ne kovajmo novih alfabetov.

Němci uživaju svoja němečka i bez vse potrěbe, kakor bi rekel, za kratek čas take latinska, gotička, kanelej, fraktur i, kozel vě, še kakova pismena; zašto bi mi Slaveni ne mogli barem dvoja vzajemno uživati, namreć: cirilska i latinska? Nas k tomu sila sili; sila pa kola lomi; sada se gledé pismén samo tako složiti možemo, ako obadva alfabeta uzajemno zaderžimo, se obadviuh naučimo i dobro navadimo. — Dr. Ljudevit Gaj piše u Danici ilirskoj lěta 1839. na listu 47. u važnom proglasu: „Svaki naše dobe ilirskoga izobraženja učenik deržan je u nas znati azbuku cirilsku, kao našu pravu starinsku vlastitost, kojom su se u staro doba naši od jedne i druge cerkve pradědi služili i koju su Iliri iztočne cerkve pod slavnim posebnim imenom serbskim ne samo za se, veće i za nas neoskvernjenu začuvali. Abeceda jest sve Evrope — dakle i naša: šta nam dakle smeta i jednom i drugom, i desnom i lěvom rukom služiti se, kad nam u sva vrěmena i jedna i druga neobhodno potrěbita ostaja: jedna bliže serdca radi našinstva, druga radi obširnoga inostranstva.“ Vsaki razsvětleni i izobraženi

Slavén spozna dolžnost i potrébu znati obadva alfabeta. U Galicii, Bukovini, u Ugarskoj, Horvatskoj i u Slavonii se moraju cirilski Slaveni že od nékada po cesarskom ukazu u samih selskih ali kmetijskih učilnicah učiti čitati i pisati cirilskimi i zajedno latinskimi pismeni. Potrěba je, da se i latinski Slaveni obodvojnih pismén dobro navade. Ktor se je latinskih pismén naučil, spozna lehko u jednoj uri cirilska i u dvěh urah lehko bere, kakor velja. U vsakom slavenskom bukvaru (Abcbüchlein) i u vsakoj sl. čitanki mora biti zato latina i cirilica, tiskana i pisana, samo s toj razlikoj, da je kod latinskih Slavenih popred latina, kod cirilskih pa popred cirilica a onda latina. Kakov bi to bukvar bil, kakova bi to čitanka bila, ako bi se iz nju človek naučil samo někoje slavenske knjige čitati, postavim, samo latinskimi, ali samo cirilskimi pismeni izdane? Kakor se u obće cirilski Slaveni obadvěh alfabetov uče, tako lehko to učine i latinski; to bi ne bilo nić novoga; že u 16. stoletju su izdajali ilirski Slovenci Pr. Trubar, Janez plem. Ungnad, Ant. ab Alexandro Dalmata i njihovi pomagavci slovenske knjige ne samo latinskimi, nego take glagolskimi i cirilskimi pismeni tiskane i še léta 1788. se je za latinske Ilire cirilskimi pismeni u Venedkah tiskala „izpověd kàrstjanska.“ Ilirske knjige 17. věka u Rimu, u Jakinu (Ankona), u Venedkah i t. d. latinskimi pismeni izdane se izpričavaju i izgovaraju, da su samo toga radi latinskimi pismeni tiskane, ker nije bilo cirilskih; latinski Slaveni su dakle upotrěbovali zraven latine i cirilicu, koju su zapustili radi pomankanja pismén i samo za silu se poslužili latine. Ako še denašnji den cirilski Slaveni imaju obadva alfabeta, za što bi to ne mogli učiniti i latinski, kakor je take někada bilo?

Některim sta dva alfabeta za Slavene preveć, žele namreć, da bi se vsi u jednom sjedinili, — blaga želja! — pa što čine, da bi ovu naměru dosegli? Nova pismena izmišljuju. Dvojna pismena su jim preveć, — ako še několikero novih skovamo, ne bude jih manje, nego naravno baš več. Ne kovajmo novih pismén, prestanimo samo okolo alfabeta se pečati, ne budimo uvěk Abeceschütz-i (abecedarji); dosti imamo na dvojnih pismenih; komur je latinski složni pravopis premalo popolen, premalo izversten, si lehko pomaga, nek u cirilici (gradjanskoj) piše, ona ima pismén dosti blizo za ves slavenski jezik. Některi pisatelji latinske strane u istini svoje naučne knjige cirilicoj na světlo izdajati počinju, postavim: Dr. Fr. Miklošić svoja děla: „Radices linguae slovenicae veteris dialecti. Lipsiae 1845; Vitae sanctorum. Viennae 1847; Stanko Vraz, Věkoslav Babukić i Drag. Rakovec svoje sostavke u Bačkoj Vili. Němci upotrěbuju směsoma latinska i němečka pismena, često je napis nekojega sostavka latinski, sostavek sam pa němečki glede pismén. Blizo tako će časom i kod Slavenov biti, ako se budemo alfabeta i azbuke dobro navadili; učeni naši pisatelji budu po vsoj prilici u svojih naučnih knjigah tada rajše cirilice (gradjanske po g. Vuku Štefanoviću Karadžiću poravnane) se služili, ker je naj popolnejši alfabet, bez rogov i bez kerpanja.

B. Glede na pojedina pismena.

§. 26.

U književnom ilirskom narečju u cirilici i u latini se morate upotrěbovati pismeni *ě* i *ć*; u cirilici take mali jer (Ь).

a. Ovaj knj. *ě* se u raznih ilirskih stranah različno izgovara i piše, namreć: kao *e*, *ej*, *i*, *ie*, *je* i *ije*: v*e*ra, v*ej*ra, v*i*ra, v*ie*ra, v*je*ra i v*ije*ra. Vsakomu je svobodno ovaj *ě* po svojem izgovarati i pisati, ako piše u kojem podnarečju; pišući pak u knj. narečju, budi u latini, budi u cirilici, mora upotrěbovati vsigda *ě*; književno narečje mora si prizaděvati, da ugodi i ustreže vsemu narodu; u těm smo pa razděleni na 6 stran; kakogod napišeš, ugodiš i ustrežeš samo jednoj strani naroda; *ě* je pa město vsih razlík, vsaki ga može po svojem čitati, š njim ustrežeš i ugodiš dakle vsim. Pisati se pak može za vsakim soglasnikom, samo ne za pismeni *g*, *j*, *h*, *k*, niti od početka rěči.

b. Pisme *ć* se izgovara kao něšto srědnjega med *č* i *tj*. Slovenci ovaj *ć* ali izpušćaju ali město njega pišu i izgovaraju *č*, postavim: sterniše, slovenšina, češen, ali: več, poslědnič, pušćati, sterniščе, slovenščina, češčen; piši u knj. ilirsk. narečju vsigda: sterniščе, slovenšćina, češćen (od čestiti), več, poslědnić, pušćati. Serbji u někojih stranah pišu *tj*, postavim: puš*tj*ati (od pustiti), pla*tj*ati (od platiti). Težko bi Slovenci u toj priložnosti serbski *tj* i Serbji slovenski *č* sprijeli; *ć* je pak něšto srědnjega med *č* i *tj*, kojega može Slovenec i Serb po svojem izgovarati, dakle je za knj. il. narečje naj prikladnejše; izvan toga se Iliri pišući *ć* približuju i Čehoslavenom i Poljakom. Piše se pak ovaj *ć* 1. u rěčih: moć, noć, peć . . . česko-slavenski: moc, noc, pec . . . poljsko: moc, noc, piec . . . 2. u rěčih na *ća*: svěća, pića (od světiti, pitati) . . . českosl.: svíce, pícе . . . świeca, pica . . . 3. u imenu pridavnom na *ći*, *ća*, *će*: teleći . . . českosl., telecí . . . poljsko: cielecy . . . 4. u imenih na *vić*: Petrović . . . českosl. Petrovic . . . poljski: Petrovič; 5. u pričastju terpećem (Mittelwort leidender Bedeutung): mlaćen (od mlaliti) . . . českosl.: mlacen . . . 6. u pričastju sadašnjem (Mittelwort gegenwärtiger Zeit) na *ći*, *ća*, *će*: bojeći, ukazujući . . . českosl.: bojící, ukazující . . .

c. Jeden od naj imenitnejših pismén u cirilici glede sloge je *mali jer* (Ь), on stoji naměsto ' " *j*, *s*, *š*, *i* i pomehča pisme, kod kojega stoji.

Čehi pomehčuju: 'd, ň, ř, i t. d.

Iliri: lj, nj, rj;

Poljaci: b', dz, dz', dž, m', n', p', rz, s', w', ž';
naměsto vsih ovih načinov pomehčanja stoji u cirilici jedini *mali jer*.

§. 27.

U nèkterih stranah ilirskih se pisme *h* tako slabo izgovara, da se skoro nić ne čuje; zato ga nèkoji pisatelji take ne pišu, vèndar se vsakako pisati mora, ali ga kto izgovara ali ne, postavim naměsto: ora, pra, lad, lèb, maati, piši: ora*h*, pra*h*, *h*lad, *h*lèb, ma*h*ati.

Pisme *h* se vsakako upotrěbovati mora.

§. 28.

Izgovaraj po ilirski i u obće po slavenski pisme *g* ili kao němečki *g* ili kao *h* a piši vsigdar *g*.

Ovaj *g* izgovaraju kakor *h*: Slovenci Gorički, Venatski i veći děl Koruških, gornji Krajnci i stanovnici otokov primorskih Kerke, Raba i Cresa, i vsi Čehoslaveni, postavim: *h*lava, *h*rad, *h*ora, no*h*a, ro*h*. — I Rusove ga kadkada izgovaraju kakor *h*, postavim: *h*ospod, *h*osudar, *h*ospodstvuju, bla*h*odat, bla*h*oslovit. Ako ravno se ovaj *g* ne rědko kao *h* izgovara, vèndar Iliri, Poljaci i Rusove, njih skupa blizo 70 milionov, pišu vsigdar *g*: *g*lava, *g*rad, *g*ora, no*g*a, ro*g*, *g*ospod, *g*osudar, *g*ospodstvuju, bla*g*odat, bla*g*oslovit; a samo 8 milionov Čehoslavenov piše *h*. Manja strana nek se u ovoj stvari većoj priklopi. — Tudi Němci izgovaraju svoj *g* u nèkojih stranah kao *h*: zwanzi*h*, ewi*h*, a pišu vsigdar: zwanzi*g*, ewi*g*. Ali bi ne bilo moguće, da bi i mi neslożni Slaveni tako učinili?

§. 29.

Čehove nek pišu *g*, *h*, *v*, město *h*, *ch*, *w*.

Izgovarati se moraju naravno *g*, *h*, *v*, kakor su se do sada izgovarala pismena *h*, *ch*, *w*; izgovor se ne spreměnja s těm, nego samo podoba pismén. Vsi Slaveni pišu *g*, zašto bi samo Čehoslaveni se oddaljivali pišući *h*? — Pismena se u obće ne podvostručuju, zašto bi se za jeden glas pisala dva pismena *ch*? Ravno tako pisme *w* nije nić drugoga kakor dvojni *v*; k čemu dva pismena *v*? Ta proměna se mora učiniti, ne zato, ker možebiti někomu tako dopade, nego jedino zato, da se Slaveni približamo i časom složimo. To je jedini dovoljni i neprevratljivi uzrok.

§. 30.

Apropos! Ravno prav! Ali noćeju se Poljaci časom obćemu slavenskomu pravopisu u nićem približati? Hoćeju li ostati osamotneli?

Poljaci nek pišu město *cz*, *sz*, *rz* i *w* po obće slavensko *č*, *š*, *ř* i *v*.

Vse to radi sloge. „Ktor pa neće brata za brata, će tudjina za gospodarja," kaže ilirska poslovica.

II. Od pojedinih rěčih.

A. Kako nek se pišu?

§. 31.

Piši rěči u knj. narečju:

1. Kakor jih ves narod, ali veća njegova strana izgovara;
2. kakor etimologia kaže;
3. kakor druga slavenska narečja izgovaraju.

Složni govor vsega naroda je ovdě naj više pravilo. Ako ves narod jednako govorí, se ne smě nić već etimologizovati, gladiti, tergati ali sladkariti; po ilirsko se reče, postavim: bik, krava; petelin (petal, pevac), kokoš; konj, kobila; ovdě se ne smě etimologizovaje pisati: bik, *bikinja;* petelin, *petelinka;* konj, *konjka,* nego kakor vsi il. Slaveni govore: *krava, kokoš, kobila.*

Ako pa narod različno izgovara rěči, onda gledaj na etimologiu i na druga slavenska narečja.

§. 32.

Ne piši u rěčih prevec pismén.

Niti samoglasniki niti soglasniki se ne podvostručuju, izvan ako ste dvě rěči tako složene, da se perva konča s těm pismenom, s kterim sledeća počne; postavim: *oddati, izzidati, oddehniti se.* — Serblji pišu sicer tudi: *goo, poo, voo,* pa poslědnje *o* je le město pismena *l.*

§. 33.

Ne piši u rěčih premalo pismén.

a) Slovenci radi izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *ć, d, j, t* i *v.* Serblji izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *d, h* i *t.* Obadvoje je krivo. Slovenci pišu, p.: Bliz, bod, Celove, drazga, hodit, kukovca, kmal, kupčvave, lěpga, lonc, lovc, ložej, mat, mem, menti, pjančvat, povedla, srova klaja, stri, tak, tud, vidmo, zastopla. . .

Izpušćaju soglasnike, p.: *ć,* češen, kleše, pušati, sterniše. . .

d, meja, preja, rojen, saje, sojen. . .

j, boži. . .

t, žlahen, žlahnost. . .

v, ladati, Ladislav, las, last. . .

Piši po ilirsko: Blizo, budi, Celovec, dragoga (dragega), hoditi, kukovica, kmalo, kupčevavec, lěpoga, lonec, lovec, ložeji, mati, měmo, měniti, pijančevati, povědala, sirova klaja, stori, tako, tudi, vidimo, zastupila; češćen, klešće, pušćati, sternišće; medja,

pre*dj*a, ro*dj*en, sa*dj*e, su*dj*en; bož*j*i; žlah*t*en, žlah*t*nost; *v*ladati, *V*ladislav, *v*las, *v*last. . .

b. Serbljі izpušćaju samoglasnike, pišući: Bělog, dobrog, lěpog, našeg, ovog, onog, tog slavnog viteza, ev', ja ć', kad, ko b', muč, neg, ond, ovd, sad, tad, tolko, velko . . .

Izpušćaju soglasnike, postavim:

d, pal, pali . . .

h, blizo povsuda: ert, lad, lěb, rana, rast, danc, udi, lako, lakota, ma, naudіti, ora, pra . . .

t, bolesan, čes, česnik, krěpos, krěposan, ladnos, mas, masan, milos, milosan, oca, pes, pesnica, pos, propas, slas, sladnos, žalos, žalosan . . .

Piši pravilno: B*č*log*a*, dobrog*a*, lěpog*a*, naše*g*a, ovog*a*, onog*a*, tog*a* slavnog*a* viteza, evo, ja *ću*, kad*a*, *a*ko b*i*, molč*i*, nego, ond*a*, ovd*ě*, sad*a*, tad*a*, tol*i*ko, vel*i*ko; pa*d*el, pa*d*li; *h*ert, *h*lad, *h*lěb, *h*rana, *h*ras*t*, da*h*ne, *h*udi, la*h*ko, la*h*kota, ma*h*, na*h*uditi, ora*h*, pra*h*; bol*ě*s*t*en, čes*t*, čes*t*nik, d*ě*t*c*a, krěpos*t*, krěpos*t*en, *h*ladnos*t*, mas*t*, mas*t*en, milos*t*, milos*t*en, ot*c*a, pes*t*, pes*t*nica, pos*t*, propas*t*, slas*t*, sladnos*t*, žalos*t*, žalos*t*en . . .

Slovencem dopade, pismena po slovensko izpušćati, Serbljem pak po serbsko; to je naravno, vsakomu dopade svoja kapica; pogrěške pa na svojemu susedu ložeje opazimo i jasneje vidimo, zato nek pogleda Slovenec na serbske pogrěške, Serb pa na slovenske i nek si obadva dobro u pamet zarežeta, da je vlastna pogrěška ravno tako gerda, kakor susedova... potlč pa pomětaj vsaki pred svojimi vrati i berzo bude povsuda čedno i popravljeno. Tako se některim posebno blagozvučno čini, pismena, posebno pisme *h*, izbrisovati, ker ovo tudi Italiani čine; pa stergane i osekatjene rěči nisu radi toga blagozvučne, kakor take proderana oblačila nisu lěpa zato, ker su proderana; dalje ako bi to bilo lěpo, bi bilo po italiansko lěpo, mi moramo slavenski naš jezik pa le po slavensko lěpšati, a ne po italiansko. Pisme *h* izostavljati, kdě ga je potrěba, bi bilo za slavenšćinu tako gerdo, kakor da bi ga Němci u svojem jeziku izostavljali (što je, istina, jeden inače slavni Němec prošastoga stoletja hotel) pišući: Immel, Err, město: Himmel, Herr.

Některe rěči bi se cělo poměšale, postavim: *Češen česnik* (ausgekämmter Knoblauch) je něšto vse drugoga kakor: *Češ*ć*en česnik* (ein begrüsster Beamter). Ako bi ti kto vsaki den *ranu* dal město *hrane*, bi se take lěpo zahvalil, ali kto děla s *lakotu* (Hunger) ali s *lahkotu* (Leichtigkeit), take nije vse jedno; *pest* i *pesnica* (Hand u. Faust) tudi nije *pes* i *pesnica* (Hund u. Hundskotter); temeljna pismena se zato ne směju nikako izrinovati.

Některe rěči bi se po těm terganju žalostno omeršavile i zmedlele, některe bi prišle skoro u nić. U rěčih: *šlahten*, *šlahta* bi izbrisali Slovenci *t*, pišući: *šlahen*, *šlaha;* Serbljі bi izrinuli

h, i bi ostalo samo *žlaen*, *žlaa;*... kdo vě ali bi se ne podstupil někto še něšto odtergati: *žla*, *la*, *a*, da bi zadnić od cèle *žlahte* nić ne ostalo, i bi zibnila rěč: *žlahta*, kakor zibne prava *žlahta* po 4. rodu ali kolěnu; od rěči *vlast* bi odtergal Slovenec pisme *v*, onda bi prišel Serb zavergel *t*, a vsa *vlast* bi se spremènila nevědeć u tenek *las;* od rěči: *našega* izpuste Slovenci radi *e*, pišući *našga;* Serblji *a*, pišući: *našeg;*... ako bi hotel obadvěma vstrěči bi moral město *našega* pisati *našg.*

Ako ravno narod pojedina pismena u některih stranah ne izgovara, se pisati vèndar moraju pravilno, mi ne smèmo gledati samo na jednu stranu naroda, nego na ves narod, Iliri ne samo na podnarečje serbsko ali samo na horvatsko ali slovensko, nego na vsa il. podnarečja; isto tako Čehoslaveni moraju zajedno paziti na češki i na ugersko-slovenski govor. Ako narod u raznih pokrajinah različno izgovara, se mora pisati, kakor etimologia i kakor ostala narečja kažu. Kamo bi mi došli, ako bi vsaki ona pismena izostavljal, ktera narod slabo izgovara? Serblji, postavim, izpušćaju pisme *h*, koruški Slovenci pisme *k;* Serblji u knj. narečju vender ne smèju pisati: *U zlu ruu u kožuu*, to bi bilo tako gerdo i krivo, kakor ako bi koruški Slovenci pisali, kakor blizo Celovca govore: *Porej mi 'a'o 'aj 'u'orca 'u'uje in 'a'o nè-'a'o 'o'oš 'o'oče?* nego se mora pisati etimologičko: *U zlu ruhu u zlu kožuhu,... porej mi kako kaj kukovica kukuje i kako nèkako kokoš kokoče?*

§. 34.

Ne spreměnjaj prečesto pismén.

Medja, doklej se mogu pismena spreměnjati, se ne dá točno naznačiti. Naj obićneje se měnja po ilirsko:
g u *z*, ovi u *ž:* Bog, bozi, bože; rog, rozi, rože.
h u *s*, ovi u *š:* kruh, krusi, kruše; orah, orasi, oraše.
k u *c*, ovi u *č:* junak, junaci, junače; rak, raci, rače.

Ako se pismena prečesto měnjaju, se doslědnost i etimologia ruši, koren rěči osakati, vsa rěč stemni i neznana prihadja, postavim:

1. Ako se měnjaju pismena *b*, *d*, *g*, *z*, *ž* pred tverdimi *k*, *s*, *t*, u tverda *p*, *t*, *k*, *s*, *š;* kao: Ser*b*, ser*p*sko; sla*d*ek, sla*t*ko; ni*z*ek, ni*s*ko; te*ž*ek, te*š*ko;

2. ako se měnja *h* u *f*, *v*, *g*, *j*, *k;* postavim: *f*ala, u*f*atiti; mu*v*a, u*v*o, su*v*, kru*v*, mer*v*a; ora*g*, pra*g*; me*j*, me*j*ur, gre*j*, sme*j*; *k*teti, *k*ruška, ženi*k*;

3. ako se měšaju pismena *v*, *b*, *m*, a opet *l*, *n*, *r* med seboj, postavim: *v*nogo, *m*nogo; *B*enetke, *V*enedke i *M*letke; m*n*ogo, m*l*ogo; p*r*epelica, p*l*epelica.

Piši pravilno: serbsko, sladko, nizko, težko; hvala, uhvatiti, muha, uho, suh, kruh, merha, orah, prah, měh, mèhur, grěh, směh, hotěti, hruška, ženih; mnogo, Venedke, prepelica.

Takim prečestim spreměnjanjem pismén se jezik kvari. Proti

občem govoru naroda ali proti etimologii se jezik ne može nikako lěpšati, sladkariti ali brusiti. Etimologia je temelj vsakoga jezika, mora biti zato i našega. Izbriši pamet iz glave, slogu iz serca, zakone iz zakonika i nastati će popolno bezzakonje; isto tako zapusti etimologiu, i vsaki će po svojoj glavi jezik viti, lěpšati i sladkariti. Koliko ljudih, toliko ćudih. Temeljna pismena se izpušćati i prečesto spremènjati ne smeju, ako ravno su to pogosto činili dubrovnički pěsniki; mi moramo jih samo u dobrih stvarih naslědovati, a ne u njihovom herdjavom pravopisu ili u nedoslědnom, neetimologičkom pisanju rěčih. Etimologička pravila su jednaka za vsa slav. narečja i podnarečja, bolj se vsi po njih ravnamo, bolj će ju se i naša narečja i podnarečja izjednačiti, približati, složiti. Nedoslědnim pisanjem se rěči spremène, da se jedva poznaju — da, nektere uprav nèšto drugoga pomène, p. *serbski* štacun (ein serbisches Gewölbe) i *serpski* štacun (ein Gewölbe wo man Sicheln verkauft); odtuda je, da Němci město imenovano: Serbski grad po němečko herdjavo imenuju Sichelburg; tako je tudi, ako se Venedke nedoslědno imenuju „Mletke“ kakor bi rekel od *mlěti*. Zato prav piše V. Babukić u svojoj slovnici ilirskoj: „Mi sudimo, da se ovakovim pisanja načinom nauk istoga jezika preveć obtežava, ter zato da je bolje ovakova pretvaranja (i izpušćavanja) u pismu tako često ne potrěbovati.“

Nèkteri govore: „Ako bi se u rěčih pismena tako izostavljala i spremènjala, bi bilo naše knj. narečje sladjahno, blagozvučno i uprav pěsničko.“ — Sladjahno i blagozvučno bi bilo, pa samo za onu stranu naroda, kdě je navada pismena tako izostavljati i spremènjati, vsim inim bi ne bilo niti sladjahno niti blagozvučno — nego nedoslědno i neetimologičko. Lěp, blagozvučen i pěsnički jezik je le tisti, kteri ima za vsaku stvar prikladne rěči. Skoz i skoz pomehčan i posladčen jezik bi bil prikladen samo za ljuvene pěsmice Ljubici i Milici, kakor Němec govori, za „Liebesseufzer an den Mond;“ — pisatelj pak, budi pěsnik ali prozaista, ne opisuje samo ljuvene mèrdjele mèrdjelice, nego i ostale vesele i žalostne, prijazne i okrutne prigodbe, ne samo svatbe, nego i kervave vojske; on ne piše samo sladjahno:

„Svilo prelo materino zlato,
Svilo prelo tiho govorilo“ —

nego kadkada take: „Kučko jedna!“ — ali:

„Hajd' otole božji prokletnici!
Djavoli vi ponijeli dušu!
A oganj ve izgorio živi,
I voda vas djerdosala mutna!“ —

Kadar pisatelj opisuje ali opěva nèšto nepravednoga i okrutnoga, se uneme u njegovom plemenitom sercu pravedni gnjev, i on želí, da bi bila tada njegova pěsem ali besěda, kakor huda burja, kadar iz černih oblakov na vse strani bliska i gromí, onda potrěbuje ostrih, čverstih, tverdih i, da tako rečem, gromovitih rěčih; što će tada siromak pisatelj s zbabnelim, skoz i skoz meh-

kim i sladjahnim jezikom? — Lěp i blagozvučen jezik nije tisti, kteri ima samo mehke i sladjahne rěči, nego tisti, kteri može vse prikladno i priměrno izreči, namreć: što je sladkoga i miloga, sladko i milo; što je čverstoga i tverdoga, čversto i tverdo; što je ostroga i okrutnoga, ostro i okrutno. — Ves pomehčan i sladjahen jezik nije vsestrano sposoben niti za prozu, niti za pěsničtvo, ne trěba ga dakle sladkariti neveljano, izbrisavanjem i prečestim spreměnjanjem pismén u rěčih.

§. 35.

Ne piši rěči, kakor jih narod samo u jednoj pokrajini ali uprav nikdě ne izgovara.

Jednostrane posebnosti (idiotisme) u izgovaranju rěčih moramo polagano poravnati i iz knj. jezika odstraniti, ne jih uvadjati. Ne velja dakle pisati: *soj* město *svoj;* ali: *Anhelci sa perlatjeli, lapú sa zapjeli,* ako ravno se u někih pokrajinah tako govori, nego: *Angelci su prileteli, lěpo su zapěli.* — Še veći pogrěška je pak, ako se pišu rěči, kakor jih narod nikdě ne izgovara, što některi serbski pisatelji čine, pišući, kakor kažu, klasičeski: Čoveč*e*ski, grammatič*e*ski, politič*e*ski, kn*j*az, s*o*vet, *vos*pitati, *vos*pitanije, *sovo*kupitelj, město: človečanski, grammatički, politički, knez, svet, izpitati, izpitanje, skupitelj. — Nikto neće serbskim pisateljem zaměriti, ako pišu cerkvene stvari u čistom staroslavenskom narečju, ali ako pišu něšto ruskoga čisto po ruski, ako pak pišu po serbsko za Serblje, nek u čistom serbskom, za Ilire u čistom ilirskom narečju pišu, a ne u někakoj starocerkvenoslavenskoruskoserbskoj směsi. — Semo se sliši take ono protivno ijikanje některih českih pisateljev pišućih postavim: již, myji, myjí, meli, melí, steli, stelí, piši, piší, maži, maží ... město: juž, myju, myjou, melu, melou, stelu, stelou, pišu, pišou, mažu, mažou. Ne velja odvolavati se ovde, da moraju po mehkih suglasnikih *j, l, ž, š* stati *e* ali *i*; ako bi takova analogia ali doslědnost veljala, bi se moralo doslědno take pisati; je, jeko, šet, všek, žedny, želost; ali: ji, jiko, šit, všik, židny, žilost město: ja, jako, šat, však, žadny, žalost, nego ovde je pervo pravilo, kako ves narod ali veća njegova strana izgovara, a onda se može pogledati na doslědnost, ako je potrěba. Tako ijikajuć pa ne govori nijedno slavensko pleme, niti isti Čehove. Komu pa hoće vstreči i dopasti totim ijikanjem? Poljakom, Rusom, Ilirom ali Slovakom? (vidi §. 31).

§. 36.

Piši vsaku posebnu rěč po sebi.

Ne piši, p. *vozilibise; zaštoga nebiješ, kadtije kriv? verlobomigaje žal;* nego: vozili bi se; zašto ga ne biješ, kad ti je kriv? verlo bo mi ga je žal.

§. 37.

Slovenci pisme *l* pišu, Horvati ga i pišu i izgovaraju; p. da*l*, spa*l*, skaka*l*, uči*l*; moza*l*, uge*l*; isto tako i Bulgari. Serbljji izgovaraju i pišu naměsto njega *o*: pepe*o*, mi*o*, da*o*, viděo, kopa*o*. Kako se mora pisati u književnom jeziku? Narod različno izgovara, zato se mora paziti na etimologiu i na ina slavenska narečja.

Po etimologii se mora pisati *l*, p. pepe*l*, mi*l*, da*l*, viděl, kopa*l*, ore*l*, ker se piše i govori: pepela, mila, dala, viděla, kopala, orli... Ovdě se vidi da je temeljno pisme *l*.

Po inih slav. narečjih:

l pišu i izgovaraju,

Čehove, p. ore*l*, nosi*l*, psa*l*, líbi*l*, jeh*l*a, pope*l*, mi*l*, da*l*... njih	4,414.000,
Horvati, p. da*l*, spa*l*, skaka*l*... njih . . .	801.000,
Bulgari, p. zak*l*ad, se*l*o, da*l*eko pobè*l*... njih	3,287.000,
dakle Slavenov *l* izgovarajućih i pišućih	8,502,000.

Poljski tverdi *l* pišu i izgovaraju:

Poljaci, njih	9,365,000,
Velikorusi, njih	35.314.000,
dakle poljski tverdi *l* pišućih i izgovarajućih Slavenov	44,679.000,

Dalje pišu poljski tverdi *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *v*:

Malorusi, njih	13,144.000,
Bělorusi, njih	2,726,000;

poslědnić pišu prosti *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *u*:

Ilirski Slovenci, njih	1,187.000,
dakle Slavenov pišućih ali prosti ali poljski tverdi *l* izgovorajućih ga ali kakor *v* ali kakor *u*	17,057.000.

Tada je Slavenov ali prosti ali poljski tverdi *l* pišućih i zajedno izgovarajućih, ali barem pišućih vse vkupa . . . . . 70,238.000.

Serbljji pišu i izgovaraju *o*, p. pepe*o*, mi*o*, da*o* . . . njih . . . . . 5,294.000.

Slovaki pišu i izgovaraju *u*, njih . . . . 2,753,000.

Slovenci, Horvati i Serbljji (Bulgari) bi se radi složili u knj. narečju, sada se pita, ali ćeju *l* ali po serbsko *o* pisati?

Glede na etimologiu se mora pisati *l*, isto tako glede na ostala slav. narečja. Već kakor 70 milionov Slavenov piše *l* ili prosti ili tverdi poljski; Slovenci su navadjeni *l* pisati, Horvati i pisati ga i izgovarati; *o* piše samo 5,294.000 Serbljev: ali bi bilo Slovencem i Horvatom koristno daleko veću stranu naroda (70 milionov) zapustiti i se pridružiti *zoper* etimologiu i *zoper* svoju pravilnejšu dosadanju navadu daleko manjoj strani naroda (5 milionom)?... Dakle:

Piši u knj. ilirskom narečju i u slavenskom jeziku *l* (Ł) p. da*l*, mi*l*, pepe*l* . . .

Take Serbljem ne bude drugoga ostalo, kakor po malo ostalomu slavenstvu se približevati. Što čeju sami? Tudi Malorusi, Bělorusi i Slovenci ne izgovaraju *l* razgovetno i ga vĕndar pišu, nek sloge radi ovo i Serblji čine. Knj. jezik ne može popolnoma jednak biti s govorom prostoga ljudstva jedne dežele, to je nemoguće. To pak je svobodno pisati ili prosti ili poljski tverdi *l*; meni se zdi naj prikladneje, da bi Slaveni izgovarajući *l* kao *v*, ali kao *u*, ali *o* pisali poljski tverdi *l*, ker se podmolkleje i pismenom *v*, *u*, *o* podobneje izgovara, kakor prosti *l*. Pa ovo je samo moja misel.

Ravno tako je Slovakom neobhodno potrĕba, pisati *l*, p. da*l*, ore*l* . . . mĕsto *u*: da*u*, ore*u* . . . To etimologia tĕrja, tako piše već kakor 70 milionov Slavenov; *u* pišu pa samo oni, njih ne celo 3 milioni, ali nije mnogo koristneje za njih same, da se u nĕkteroj stvari zataje; nĕkteru neveljanu posebnost svojega podnarečja opuste i se ostalomu slavenskomu svĕtu pridruže, nego da bi tverdoglavo u neslogi osamotneli stali??

§. 38.

Slovenci ilirski pišu *ol*, izgovaraju pa kao *ou*, p. d*olg*, v*olk*, p*oln*; Horvati i Serblji *u*, p. d*ug*, v*uk*, p*un*. — Koje je prikladneje za knj. il. narečje?

U ovakih rĕčih pišu *l* (budi prosti ali tverdi poljski) vsi Slaveni (njih blizo 72 milionov) izuzamši same Horvate i Serblje, njih blizo 6 milionov. Pisme *l* pisati je zato pravilneje i običneje uprav na toliko, na kolikor je 72 milionov već od 6 milionov. —

Poluglasnik pred ovim pismenom *l* stojeći se pa verlo različno piše; od naj veće strane (već kao od 52 milionov) Slavenov se piše *ol*, namreć: od Velikorusov, Malorusov i Bělorusov, od Slovencov i kadkada take od Poljakov, ako ravno Malorusi, Bělorusi i Slovenci izgovaraju *ou*. — Ostali Slaveni ovi poluglasnik ali izostavljaju, kakor Čehoslaveni, p. *vlk*, *plni*, ali pišu *u*, p. žl*u*ti, dl*u*h; ovo poslĕdnje i Poljaci čine u nĕkterih rĕčih, ako ravno u inih opet pišu *el*, *il*, *ol*, p. p*el*ni, v*il*k, ž*ol*ti (s tverdim *l*-om).

Ako prav prevdariš, je jedno jaje, kterikoli samoglasnik se postavi za poluglasnika, ker vsi blizo jednako glase, ako jih naglo, na pol i podmolklo izgovoriš, kakor se naravno poluglasnik izgovoriti mora, samo da jednako pišemo radi sloge; pa celo izpustiti ga, mislim, bi ne bilo prav. Poluglasnik namreć je take nĕkaki glasnik i tĕrba, da se piše; vsaka slovka mora imeti svoj samoglasnik, ker se samoglasniki i dvojglasniki pišu, zašto bi se izrinoval samo poluglasnik? U izgovoru se sliši, ako ravno malo krajše, zašto bi se ne imel take viděti? Veča strana Slavenov poluglasnike piše, isto tako i drugi narodi; soglasniki *l* i *r* nemogu veljati za poluglasnike, ker bi ovo bilo

nedoslědno, da bi ova dva pismena bila sada soglasnika, sada opet poluglasnika, dakle:

Ne izostavljaj pismena *l* (ѣ) i piši ga naj radje s samoglasnikom *o*, namreć: d*o*l*g*, v*o*l*k*, p*o*l*n*.

§. 39.

Poluglasnik pred pismenom *r* Slaveni blizo jednako izgovaraju, a verlo različno pišu, ali ga celo izpušćaju. Ova razlika dakle nije u jeziku, u izgovoru, nego od pisateljev načinjena skoro jeden isti glas različno pišućih. Ja sam sem že dvakrat svoju misel u tom měnjal, kako bi bilo naj priličneje ovi poluglasnik pisati. Do sada ga pišu naj obićneje kao *e*; namreć:

Slovenci i Horvati pišu vsigdar *e*, p. čern, serdce, deržati, smert, viher, věter, terg.

Rusove veći děl *e*, kadkada *o*, p. čeren, serdce, deržat, smert, věter; vihor, torg.

Serblji i Čehove ga izostavljaju: *črni*, *krv*, *vrba*, *srna*, *srp*; kadkada pišu *e*, čert, červ, černi, viher.

Slovaci *o*: větor.

Poljaci su ovdě naj nestalnejši, sada pišu *a*: čarni, martvi, sarna; sada *je*: vjerba, sjerp, ali ga celo izpuste: *viatr*.

Izostaviti se poluglasnik ne smě. Vsi samoglasniki, kteri se izgovaraju, se i pišu — dakle se mora i poluglasnik napisati, ker se izgovara, ako ravno malo nagleje; vsaka slovka mora imeti jeden glasnik, ako bi se poluglasnik izpustil, bi bila slovka bez glasnika; *r* ne može biti nedoslědno sada poluglasnik sada soglasnik. Naj veća strana Slavenov piše pred pismenom *r* poluglasnik *e*; ostali Slaveni ga ili izostavljaju, ili pišu *a*, *je*, *o*; dubrovnički pěsniki su pisali po svojem herdjavom pravopisu *a* ali *ä*; u pravopisu jih naslědovati ne smémo. Komu je do sloge stalo, mora se vsigdar većoj strani pridružiti, naj veća strana naroda pak piše *e*; *a* pa samo stari dubrovnički pěsniki i některi novejši njih naslědujući pisatelji i Poljaci u někojih rěčih, sicer nikto; dakle:

Piši u il. knj. narečju i u obće u slavenskom jeziku pred pismenom *r* poluglasnik *e*: čern, serdce, deržati, smert, věter...

Take Němci pišu *e* za poluglasnik, p. gehen, du gehest, er gehet.

§. 40.

Za blagozvučni samoglasnik (beweglicher Vocal) pišu i izgovaraju Slovenci i Horvati *e*, Serblji *a*. Što je ilirskomu književnomu narečju priličneje?

Ono je priličneje, što je med Slaveni bolje razprostranjeno.

Slovenci i Horvati pišu vsigdar *e*: lovec, konec, pes, petek, krěpek, žalosten, den, len, deska, orel...

Čehove take vsigdar *e*: lov*e*c, kon*e*c, p*e*s, pat*e*k, krěp*e*k, d*e*n, l*e*n . . .

Rusi veći děl *e*, u času take *o*: lov*e*c, kon*e*c, p*e*s, me*č*, d*e*n, l*e*n; pěs*o*k, pjat*o*k, krěp*o*k . . .

Poljaci *ie* i *e*: lov*ie*c, kon*ie*c, p*ie*s, dz*ie*n (den), m*ie*č, l*e*n, piat*e*k . . .

Slovaci imaju *o*: pěs*o*k, hern*o*k, ptač*o*k . . .

Jedini Serblji imaju *a*: lov*a*c, kon*a*c, p*a*s, pet*a*k, krěp*a*k, žalost*a*n, l*a*n, d*a*n, d*a*ska, or*a*o . . .

Daleko veća strana Slavenov piše za blagozvućni samoglasnik pisme *e*, kadkada *o*, i jedini Serblji *a*; većoj strani se pak velja pridružiti, dakle:

Piši u il. knj. narečju i u obće u slavenskom jeziku za blagozvučni samoglasnik pisme *e*; p. lov*e*c, pet*e*k, d*e*n, žalost*e*n.

§. 41.

Jedini il. Slovenci pišu u některih rěčih *o*, izgovarajući ga ali kao *ou*, ali kao něšto srědnjega med *a* i *o*, mož, golob, dob, zob; soditi, roka. Serblji, Horvati i Rusi pisu vsigdar *u*, p. mu*ž*, golu*b*, du*b*, zu*b*; su*d*iti, ru*k*a; Čehovi ili *u* ili *ou*: mu*ž*, du*b*, zu*b*; sou*d*iti, rou*k*a. Poljaci ‚*a*: m‚a*ž*, d‚a*b*... Slovencov je samo něšto več od jednoga miliona, po pravici se těrjati ne može, da bi vsi ostali Slaveni, njih toliko milionov, se morali u tom s Slovenci složiti, ložeje i nagleje se složi manja strana s većoj; dakle:

Piši u il. knj. narečju *u*, kde Slovenci pišu *o*, p. mu*ž*, golu*b*, du*b*, zu*b*; su*d*iti, ru*k*a.

§. 42.

U različnih ilirskih pokrajinah se rěči jako različnim glasom izgovaraju, ker je vsakomu svobodno po svojem izgovarati; u tom je ilirsko narečje u vsim slavenstvu naj svobodneje, i ravno zato za slogu naj sposobneje.

Piši u il. knj. narečju samo onda naglaske, kadar bi drugače govor nerazumljiv biti mogel, p. lúk caepa; lùk arcus; sûd judicium, súd vas; lûg lixivia, lúg lucus; kùpiti colligere; kûpiti emere . . .

§. 43.

Skoro strah človeka obléta, kadar vidi, kako se slavenska vlastna imena kvare i herdjavo pišu sada u němečkom ali italianskom, sada u latinskom, i kozel vě, u kterom pravo- ali krivopisu. Tako pisane imena su prave spake i nakaze, postavim naměsto: Konjsko, Lipalja ves, Velkovec, Serbskigrad, se piše: *Quiska* ali *Kumsko*, *Diepholzkirchen*, *Völker-markt*, *Sichelburg*, město: Triglav, Borljanka, Smerečje, se piše: *Terglu*, *Florianka*,

Schmarotzerwald (!), město: Kozji herbet, *Kozril Erbeth!* — Pri vlastnih imenih osob take nije mnogo drugače. Někada ime prav směšno poboljšaju, p. město: Komár narede: *Komayer*; Kerčmar, *Gretschmar*, *Gretschmayer*. U času se prav ne vě, što tako prekrojeno ime poměni; někada se pa naletí samo od sebe, da u istini něšto znamenuje, ako ravno n ě š t o v s e d r u g o g a, kakor je znamenovalo izvorno od početka, postavim: Ledar, Kašnar, Kurec, Žerec, Zajčic, Klobasar (po koruško izpustivši *k*) Lobasar, Klancar — se piše pokvareno: *Leder*, *Kastner*, *Kurz*, *Scherz*, *Saidschütz*, *Lohwasser*, *Glanzer*... Tako takodjer imena okolic: Berda, Lom, Rěber, Log, Grobničko polje, se prekroje u *Wurten*, *Lamm*, *Erberg*, *Loch*, *Krapfeld*. — Ime *Karčić* se piše takole: *Kautschitsch*, *Caucig*, *Kauczich* i *Karzhizh*; Kukolj ali Kokalj se piše: *Kagel*, *Gaggl*, *Khaghkl*; namèsto Kerničnik, Živković, Čičečov, se piše: *Carnitschnigg*, *Schiffkowitsch*, *Tschitschetschoff* (za božji del!). Slaveni živući na Venatskim se imenuju sami: Slavence; Italijani jih zovu: Slavonti ali Sclavonti; Němci jih kliču: Schklafonter — koruški Slovenci imenuje ove svoje venatske brate město: Slavence — Šklafontarje!! To je popolno bezzakonje! . . .

Piši slavenska imena vsigdar i u vsakom jeziku po slavensko.

Proti ovomu pravilu se prigovaraju slědeća:

1. ako po slavensko i pravilno pišem, b u d u n ě k t e r i i m e n a k r i v o č i t a l i, postavim město: Čičečov, budu izgovorili: *Zizekoff*. —

Vsaki narod piše u svojem pravopisu, ne gledeć na to ali budu ini narodi u njem čitati znali, ali ne. Italijani pišu: Civita vecchia; Francosi: Bordeaux, Chateauroux, vsaki po svojem, a ne: *Tschiwita Wedschia*, *Wordoh*, *Schateruh*. Pišimo dakle i mi Slaveni svoja imena po slavensko, a ktor jih hoće pravilno izgovarati, nek se našega pravopisa učí. Drugi narodi se moraju od nas učiti naša vlastna imena prav čitati, a ne mi od njih krivo nje pisati. Inaće bi morali mi svoja imena pisati za Italiane po italiansko, za Francose po francosko, za Němce po němečko, kakor je sada, žalibože! kod il. Slovencov navada;

2. eigene Namen haben keine Regel; v l a s t n a i m e n a n e i m a j u p r a v i l a. —

Smuk črez verh! to bi se po pravici takole reči imelo: vlastna imena imaju pravila, pa krivo pišući jih ne znaju. Dalje: ako nije pravila, ako je svobodno pisati imena, kakor je komu drago, onda mora svobodno biti jih i po slavensko i pravilno pisati;

3. ako bi počeli slavenska imena, posebno imena osób, po slavensko i pravilno pisati, b i s e l e h k o p r i g o d i l a n ě k a k a s m ě š n j a v a. —

Směšnjave ne bude, ako vsigdar pravilno i vsigdar jednako pišeš, nego ako pišeš nepravilno, sada u němečkom, sada u ita-

lianskom, sada u starom sada u novom pravopisu. Ako se pa vèndar še smèšnjave bojíš, pa zapiši zraven prav pisanoga imena tisto še jedenkrat krivo, p. Živković, Čičečov, i zraven: *Schiffkowitsch, Tschitschetschoff*; pa naredi naj pred: *Kozji herbet* i potle, ako že mora biti, take: *Kozril Erbeth!*

§. 44.

Glede českoslavenskoga narečja kao mimogrede nèktera opomènim.

Ugerskoslovensko podnarečje, kao slabeja strana gledé ljudstva i slovstva, mora naravno češćinu za temelj imeti, se s njoj složiti, što ima pak obće slavenskoga ne smè zavreči, nego zaderžati i u českoslavenski zaklad položiti. „Tèm se pa ne svetuje, da bi Slovak — na sebe samoga popolnoma pozabil i Čehom se celo daroval znićenoga. Takih golih gostov i drugov se veseliti bi gotovo še sami Čehove ne imeli uzroka. Slovak nek nèšto Čehom a Čeh nèšto Slovakom dá, ali ima med oběma jedna literatura se ustanoviti, namreć českoslavenska („Hlasove“ str. 109). Što ima (ugersko) slovensko narečje dobroga u sebi, to hoćemo pazljivo zaderžati ... Što ima česko narečje dobroga u sebi, to hoćemo take zaderžati i naslèdovati ....“ (str. 112. „Hlasove“). Postavim:

Čehi pišu: duše, země, večeře, číše, nej, dej, kopej, tejni; Slovaki pišu ovdè *a*, što je daleko pravilneje i lèpše, pa ne zato, ker možebiti meni ali komu drugomu dopade, ne zato ker je ovaki *a* slovački ali dorički, nego zato, ker pišu *a* Slovaki i vsi ostali Slaveni, njih blizo 74 milionov, *e* pak samo 4 milioni Čehov; *a* pisati je dakle za toliko pravilneje, lèpše i blagozvučneje, kolikor je 74 milionov već, kakor 4 milioni; u nèkterih rèčih že etimologia na *a* kaže, p. d*a*j, kop*a*j, t*a*jni, od rèči: d*a*ti, kop*a*ti, t*a*jiti;

Piši dakle po českoslavensko: duš*a*, zemj*a*, večerj*a*, čaš*a*, n*a*j, d*a*j, kop*a*j, t*a*jni...

§. 45.

Čehi pišu: l*i*d, j*i*tro, l*i*by, kl*i*č, l*i*to, pl*i*ce; Slovaki nasproti, i vsi ostali Slaveni pišu u takih rèčih *u*, dakle:

Piši po českoslavenski: l*u*di, j*u*tro, l*u*by, kl*u*č, l*u*to, pl*u*ca...

Nèkteri tverde, da je ovi *e* i *i* ljubozvučnejši, i tako rekuć, atinski.

Ova ljubozvučnost je gustus, ovi pa naj spremènljivejša stvar, ktera ne može biti za pravilo, — izvan toga je *e* ali *i* pisati u takovih rèčih, ljubozvučno samo Čehom, to je daleko manjoj strani Slavenov, daleko većoj strani je ugodneje *a* i *u*; atinsko bi sicer bilo, pa mi ne smèmo naša narečja izobraževati po atinsko, dorićko, italiansko ali nèmečko, nego po slavensko, složno, vzajemno. (Gledaj §. 35.)

§. 46.

Piši u českoslavenskom narečju samo onda naglaske, kada bi drugaće govor nerazumljiv biti mogel; piši *ou* naměsto *au*, i *o* naměsto *ů*.

K čemu blizo na vsaki samoglasnik postavljati naglaske? Ali je glas (Accent) že u izgovoru ljudstva označen, su naglaski za Čehe nepotrěbni, ako je pak različen, nek ostane glasovanje vsakomu svobodno; vsaki naglasek je nepotrěben, kteri se ne stori za dvojmiselnost odvratiti; vsaki nepotrěbni naglasek je pa škodljiv količek u tistom nesrećnom plotu, kteri nas razdružuje, da se u slogi i u uzajemnosti, ne sdružimo u jeden književni jezik i u jednu obću literaturu. Samo u slovnicah i u slovarih su naglaski česteje potrěbni. Ilirsko narečje je u tom naj svobodneje. Čehi (Hanka i mnogi drugi) nepotrěbne naglaske izpušćaju; město *au* pišu mnogi *ou* (u Květih) i tako se srećno zmirom bolj bližamo. — Čehi i Poljaci pišu šepetavi *ř*, Slovaci i ostali Slaveni pišu město njega prosti *r*. Nek ohrani u braterskoj ljubezni vsaka strana svoje; ktor je pisal šepetavi *ř* do sada, piši ga svobodno još na dalje, ovi nevini rožić nad pismenom *r* neće nas smetati, ako ravno bi ga Čehove i Poljaci lehko pisali brez ovoga rožića i na svojem městu věndar ga šepetavo izgovarali, kao su to někada, istina, sami činili, i što Němci u Štajerskoj još dan denašnji čine pišući: fertig, Wirth i izgovajući: *ferschtig, Wirscht*. Pa nić zato, ostanimo sada vsaki pri svojem. — Ali bi ne bilo moguće, da bi se Čehoslaveni zadovoljili s trěmi *i*, namreć: *i, í, j*, postavim: *jísti*, essen? Ali narod děla govoreć veliku razliku med *i* i *y*? Ako se u govoru ne děla velika razlika, nek bi se še u pismu ne naznačovala. — U ostalom je to samo tako moja tiha, krotka misel, i ja ves lojalen; take ja i pisme *y* nisva u sovražtvu, ako ravno med nami Iliri nije udomačeno (hat kein Indigenät).

Pisme *ů* ima dvě pogrěški u sebi, je dvakrat jednostrano, ker obseže dva pismena *u* i *o* naměsto jednoga *o* i to nasob, što je obodvoje nedoslědno i što nikto ne piše izvan samih Čehov (njih 4 milioni proti 74 milionom ostalih Slavenov), je dakle neetimologičko i nije prav slavensko. Izgovara se sicer blizo, kakor bi *u* i *o* zajedno slišal, pisati se pa vendar mora etimologičko i kakor veća strana Slavenov izgovara i piše, namreć: *o*. Kam bi to šlo, ako bi vsaki tako pisal, kakor se ravno u njegovoj krajini zavija? Koruški Slovenci izgovaramo, postavim: *Buoeh, ruoeh, stuoeh*, pišemo pak věndar pravilno: *Bog, rog, stog*. Što bi ljudi rekli, ako bi mi vse nasob nastavili i še naglaske naverh, postavim:

é é é
o o o
Buh, ruh, stuh....?

B. Kako nek se upotrěbuju?

§. 47.

Vsaka rěč navadna pri ilirskih Slavenih, budi kdekoli hoće i kakoršna hoće, je ilirskoslavenska i se sliši u ilirski rěčnik.

Vsaka rěč navadna pri Čehoslavenih, budi kdekoli hoće i kakoršna hoće, je českoslavenska i se sliši u českoslav. rěčnik i t. d.

Vsaka rěč na pravom městu upotrěbovana je lěpa.

Slavenska rěč je lěpša od tudje.

U vsemu narodu navadna rěč je lěpša od navadne samo u jednoj ali některih stranah naroda.

U većoj strani naroda navadna rěč je lěpša od navadne samo u manjoj pokrajini.

Doslědna (etimologička) rěč je lěpša od nedoslědne.

Jednostavna rěč je lěpša od složene.

Točno označena rěč je lěpša od dvojsmiselne.

Naj neveljanejša izmed vsih rěči je bez potrěbe *novo izmišljena* rěč.

To su resnice (Axiome) za vse slavenstvo, ne trěbaju dokazovanja; iz njih izviraju slědeća pravila za ilirskoga pisatelja:

1. Ne zametuj nijedne rěči ilirskoslavenske, budi kakoršna hoće, budi navadna pri Slovencih, Horvatih ali Serbljih.

Ako je za jednu istu stvar več rěči:

2. Upotrěbuj rajše rěč slavensku od tudje, postavim: blagoslov, blagosloviti, istina, knez, medja, měrnost, milost (pomoć), milostljiv, napěv, nevošljivost, obrěst, občina, plačilo, poplaćati, prepir (prikor), prepirati (prikarjati), priměr, račun, samičen (nezakonski, neoženjen, neudana), susedščina, škerpec (škerlipec), učilišće, vladika... naměsto tudjih: *žegen*, *žegnati*, *kapital* (ali polatinčeno: *glavnica*), *firšt*, *confin*, *masa*, *gnada*, *gnadljiv*, *viža*, *nid*, *interess* (*čimš*), *gmajna*, *lon*, *lonati*, *kreg*, *kregati*, *eksempel*, *rajtinga*, *ledik stanu*, *komuna*, *špinača*, *šola*, *škof* (*biskup*)... Serbljі nek se čuvaju turskih, gerčkih i ostarelih staroslavenskih rěči, p. *han*, *hat*... *vtori*, *torže*, *polza*. Upotrěbuj: Čeh, Češka dežela, Morava, Moravec, Labud... město: *Pemec*, *Pemsko*, *Marsko*, *Marec*, *Lava* ali *Lavamünd*. Po imenih němečkih se moraju naravno Němci popitati, po slavenskih Slaveni. Němec p. reče: *Lavant*, *Lavamünd;* ako Slovenca poprašaš po ovom imenu, odgovori: *Labud*. To je jasno. Ja ne věm, što se někojem še něšto měša po glavi od někojega drugoga imena *Labud*, da hoćeju siloma slovensko ime *Labud* iz někakove „*Lave*“ načiniti?

3. Upotrěbuj rajše rěč u *vsemu* narodu navadnu, kakor rěč navadnu samo u jednoj ali některih stranah naroda; p. il. Slavenom su znane reči: *ratel, bukvi, godina;* pa take: *laket, knjiga, čislo, lěto ... Laket, knjiga, čislo, lěto* su znane rěči vsim slavenskim narečjem, dakle jih rajše upotrěbuj, kakor samo il. Slovencem navadne: *ratel, bukvi, število;* ali samo Serbljem navadno *godina* (ruski *god* se kod Ilirov upotrěbovati ne može, ker *god* kod il. Slovencih znamenuje *svetek*, Feiertag). Zametovati i zavreči věndar ne smémo niti manje znanih rěči.

4. Upotrěbuj rajše rěč u *većoj* strani naroda navadnu, kakor navadnu samo u manjoj pokrajini; postavim Slovenci pišu: *kaj (ča), tudi, denarji; kteri, nič, več, mnogokrat;* Serblji: *što (čto), takodjer, penezi, koj, ništa, više, mnogoput.* Vse ove rěči su ilirske, věndar navadnejše je: *što* (rusko: *čto*, česko i poljsko: *co*), nego slovenski: *kaj* ali *ča*; lěpši je horvatski: *take, takaj* (po češki: *taki*, po ruski i poljski *tak że*), nego slovenski *tudi* i serbski *takodjer*; običneje je: *penezi* (il. česko i poljsko), nego slovenski: *denarji*; bolj je razprostranjeno slovensko: *kteri* (češki: *ktery*, poljski: *ktori*, ruski, *kotorij*) od serbskoruskoga: *koji*; razširenejše je slovensko: *nič, več*, mnogo*krat* (češki: *nic, vic*, vic*krat*; poljski: *nic, viecej*, često*kroć*; ruski: *ničto*, mnogo*kratno*), od serbskoga: *ništa, više*, mnogo*put*; pravilneje: *ves, vsa, vsaki, povsuda*, nego: *sav, sva, svaki, posvuda.* Lěpše je vsakako pisati tako, da razumi ves narod ali veća njegova strana, nego tako, da razumi samo mala jedna pokrajina. Budimo věndar u tom liberalni, svobodnomisleći, zaderžimo i upotrěbujmo za jednu istu stvar i več rěčih, ako ravno nisu vse jednako daleko razprostranjene, to namreč čini, da je jezik bogat, ako ima mnogo rečih, zaderžimo zato postavim: *kteri*, i *koji*, i *ki*, ker i Němci imaju dvě rěči: *welcher* i *der.*

5. Upotrěbuj rajše rěč doslědnu (etimologičku) od nedoslědne; p. cerkva, cerkvena, momčadia, strana, molitva, bukva, a ne: *cerker, cerkerna, momčad, stran, buker, molitev;* rajše: britva, kletva, podkova, zibela, jablana, kada, lakola, laža, stoklasa — da se že na koncovki ženski spol ovih rěčih vidi, — město: *britev, kletev, podker, zibel, jablan, kad, lakot, laž, stoklas* ... Rěči: *sečenj* i *put* (nek je put u nebesih ali na zemlji) upotrěbuj u mužkom spolu, ker se na soglasnik končate.

6. Upotrěbuj rajše rěč jednostavnu, nego složenu; *a)* p. mehčati, mlad, moder, prenesrećen (kukovica, siromak, sirota), spis, slap; město: *mehkočiniti, mladoléten, modroboj, mnogonesrećopritisnut, rukopis, vodopad. b)* rajše jednu rěč město njih več; p. goveda, izdihlej, mesarnica, mesariti, krava dobra mlečnica; město: *rogata mérha, strelna* ali *strelovita molitvica* (Schussgebethlein), *mesarska klupa, mesarski zanat těrati, krava mnogomlékoplodna* ... *c)* Po němečko je lěpo besědu razvleči, Němci se toga navlaž uče, što zovu: er-

weitern, umschreiben; po slavensko bi bila takova rečitost gerda, krajše ko se reče, jederneje i lěpše je po naški, zato se piše: srebern*ina*, govedi*na*, město: *sreberno orodje*, *meso od rogate mèrhe*, Silberzeug, Rind*fleisch*; igral*išće*, Spiel*ort*, topni*čtro*, Artilerie-*Wesen* (*Corps*); lubeni*čarica*, Wasser-Melonen-*Gärtners-Weib*; zaprav*ljiv*, zur Vershwendung *geneigt*, ljubez*niv*, der Liebe *würdig*, ro*gat*, mit Hörnern *versehen*, gor*at*, *voll* Gebirge, jam*ast*, *voll* Löcher; jami*čast*, *voll kleiner* Löcher; bel*kast*, *ein wenig* weiss, zelen*kast*, *etwas* grün; bole*han*, *ein wenig* krank... U slavenšćini su že koncovke (Endsilben) město celih němečkih rěčih.

7. Ne upotrěbuj dvojsmiselnih rečih, nego gledaj, da vsaku rěč u pravom smislu napišeš.

Dvojmiselne rěči su, postavim: Učenik, rumeno, plavo, god, reven, truden, merha it.d. po il. slovensko znače: Professor, gelb, blau, Festtag, elend, müde, Luder; po serbsko pak: Schüler, roth, blond, Jahr, eifrig, schwanger, Vieh. U knj. il. narečju upotrěbuj ove rěči u slědećem smislu: učitelj Professor, učenec Schüler, rumeno gelb, čerljeno roth, modro blau, plavo blond, praznik Festtag, lěto Jahr, běden elend, gorljiv eifrig, truden müde, noseć schwanger, mercina (merha) Luder, živina Vieh.

Razluči naroden, narodnost (national, Nationalitaet) od *neroden*, *nerodnost* (unfruchtbar, schlecht, Unfruchtbarkeit, Schlechtigkeit) *izobražen*, *izobraženost* (gebildet, die Bildung) od *bezobrazen*, *bězobraznost*. Hochgebildet se reče: razsvětlen; die hohe Bildung prosvěta, prosvětlenost. Slědeče rěči se pa ne smeju nikada upotrěbovati: *Moda* die Mode (to bi bilo muda), nego: nošnja, običaj, navada, šega... u muziki ne: *piano*, *da capo* ali *da kapo*, *rep.*, nego: rahlo, še jedenkrat, još jedanput; ponovi, sprevzami. *Berdo* je Vorgebirge; Berg se imenuje *gora*; *kèrn* die Hauptspitze des felsigen Gebirges; *kèrnica*, die Gebirgskante, take potok, kteri izpod kèrna izvira, ali dolec, po kterom kèrnica teče, odtuda u Koruškoj toliko imén od rěči kèrn: *Kèrnos*, das Schloss Gurnitz, *Kernos* gora Garanass, *Podkèrnos*, ves Gurnitz, *Kernjak*, *Kèrničnik*, *Kèrnskigrad* i mnogo *Kernic*; lahko, da se tu sem sliši take ime: *Karnia*. U obće bi se meni prav ugodno zdelo spisovati městopis kake slavenske pokrajine že zato, ker ima slavenšćina toliko lěpih vlastnih imén krajev i okolic, tako da že samo ime okolicu opiše.

8. Ne kovaj bez naj veće potrěbe novih rěčih. Vsaka nova rěč je vsemu narodu neznana uprav zato, ker je novoizmišljena; već je pa neznanih rěčih, neznanejši prihadja jezik. Prejšči vsa slavenska narečja, podnarečja i raznorečja, pregledaj vse slavenske rěčnike pred, kakor počneš novu rěč kovati; vsaka med narodom navadna rěč, budi u kteromkoli neznatnom kutu, je lěpša od novo skovane, ker je barem někde znana, nova pak uprav nikde. Blizo vsaki si prizadeva složiti rěč etimologičko, pa skušnja

učí, da nikde nije tolike razlike i nesloge. kakor u rěčih za jednu istu stvar od raznih pisateljev izmišljenih. Nevěden ali lěn naj rajši bez potrěbe nove rěči izmišljuje, ker ne vě, da je za ovu njegovu stvar rěč že někde u običaju i ker ju neće pojiskati. Ne věm, što je neugodneje, ali upotrěbovati tudju neslavensku rěč, ali novu skovanu; lěpo nije niti jedno niti drugo. Tudju rěč někada še upotrěbovati ne možeš, ako bi rad, postavim u besědi (Satz): Ein Schüler der ersten Klasse kaufte 2 Riess Papier, se ne može nikako rěči: Učenec pervoga *klasa* je kupil dva *risa* papira; *klas* namreć znači: die Aehre, *ris* pa: der Tiger, der Luchs. Za rěči: Riess, Ballen se ne najde u ni jednom narečju naimenovanja izvan u ruskom, onde je *stopa* Riess i *kipa* Ballen. *Vlastenec* bi se take prikladneje pisalo, nego *domorodec; vlast, vlasten* je rěč dobro znana kod Ilirov, je rěč jednostavna, i *vlastenec* znači toliko kao *patriota, domorodec* nasuprot može biti vsaki u domovini rodjen, to je toliko, kao našinec, Landsmann.

§. 48.

U ilirski rěčnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse slovenske, horvatske, serbske i bulgarske rěči; ako je za jednu istu stvar u tih podnarečjih već rěči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obićne.

Naj pred se postave rěči *a*) u svih četverih ali u trěh ali barem u dvěh podnarečjih obće znane bez poznamenovanja; za njimi *b*) one, ktere su samo u jednom podnarečju obće znane, i se pristavi slovenskim *sl.*, horvatskim *h.*, serbskim *sr.*, i bulgarskim *b.*; za ovimi dojdu *c*) idiotismi ovih narečjih i se naznače: *id. sl., id. h., id. sr., id. b.*; zadnić dojdu *d*) tudje ali novo skovane rěči, ktere se * zvězdicoj označe; postavim: Ferkel, prase, odojče; *sr.* odojak; *sl.* prasec, prasček; *h.* kermača; *id. sl.* kočej, konej, kočeć, hoteč.

§. 49.

U slavenski rěčnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse rěči vsih slavenskih narečjah i podnarečjah; ako je za jednu istu stvar već rěči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obićne.

Naj pred se postave rěči bez znamenja, a) ktere su obićne u vsih četverih narečjih, ali u trěh ali barem u dvěh; potom, b) ktere su samo u jednom narečju obće znane; ilirske se poznamenaju znakom *il.*, českoslavenske *čsl.*, poljske *p.*, ruske *r.*; c) rěči samo u jednom podnarečju znane se naznače kao idiotismi svojega narečja, p.: *id. il.* idiotisem ilirski; *id. čsl.* idiotisem českoslavenski; *id. p.* idiotisem poljski; *id. r.* idiotisem ruski...; zadnić dojdu tudje i novosložene rěči s zvězdicoj; etimologičke, to je, kod kterih že koren kaže, što ima rěč poměniti, se postave pred neetimologičke, jednostavne pred one, ktere iz već rěči sastoje. Postavim:

Erdäpfel imenuju Slovenci: zemljak, podzemljice, podzemljike, podzemeljske hruške, — jabelka, — kostanje, podzemeljski orehi, podzemeljski bob, krožice, korun, vlaška repa, repica, svinski grud, koznjice, čompe, muga, kartofelj, krompir, kompir. Dolnjo-Iliri: volčja jabelka, križdjalina, skriždjalina, paporcina, krumpir.

Rusi: zemljanaja jabloka, kartofelj.

Poljaki: zemljak, zemna gdula, pantovka, bulva, kartofelj.

Čehoslaveni, namreć Čehi: zemák, zemčata, brambori. Moravci: jabluška. Slovaki: zemák, bobále, kóbzole, krumple, erteple. Lužičani: kulka, bjerna, deplja, neplja.

U slavenskom rěčniku bi ova imena morala u slědećem redu gledé na njihovu sposobnost se postaviti:

Erdäpfel, zemljak, zemák, podzemljice, podzemljike; zemljanaja jabloka, podzemeljska jabelka, podzemeljske hruške; *il.* podzemeljske kostanje, podzemeljski orehi, podzemeljski bob; *česl.* zemčata, brambori; *p.* zemna gdula; — *il. id.* krožice, korun, vlaška repa, repica, svinski grud, koznjice, volčja jabelka; križdjalina, skriždjalina, paporcina, čompe, muga; *česl. id.* jabluška, bobále, kóbsole, kulka, bjerna, deplja, neplja; *p. id.* pantovka, bulva; — * kartofelj, krumpir, krompir, kompir, krumple, erteple.

§. 50.

Slaveni měsece verlo različno imenujemo, Rusi po latinsko, ostali pak tako le:

	Českí:	Polski:	Knj. ilirski:	Horvatski:	Slovenski:
Jänner	Leden	Styčen	Sěčanj	Prezimec	Prosinec
Februar	Unor	Luty	Veljača	Svičen	Svečan
März	Brezen	Marec	Ožujak	Sušec	Sušec,Brezen
April	Duben	Kviecien	Travanj	Traven	Malitraven
Mai	Květen	Maj	Svibanj	Rožnjak	Velkitraven
Juni	Červen	Červiec	Lipanj	Klasen	Rožencvět
Juli	Červenec	Lipiec	Serpanj	Serpen	Maliserpan
August	Srpen	Sierpien	Kolovoz	Kolovožnjak	Velkiserpan
September	Zárí	Vresen	Rujan	Rujen	Kimovec
Oktober	Rijen	Pazdziernik	Listopad	Listopad	Kozapersk
November	Listopad	Listopad	Studeni	Svesvetčak	Listopad
Dezember	Prosinec	Grudzien	Prosinac	Gruden	Gruden.

To je velika změšnjava. Lěto ima 12 měsecev, mi pa za nje 34 slavenskih imén i 12 latinskih, ktere Rusi upotrěbuju, vse vkup dakle 46 měsečnih imén. To je vsakomu Slavenu preveć, i vendar hoćeju některi še nova izmišljevati. Ako dakle samo vsako izmed 4 narečjah, ne računajuć podnarečja, si opet 12 novih měsečnih imén skova, ćemo dobiti ravno 94 imén za 12 měsecev; onda sami mi Slaveni lehko priskerbimo vse planete našega sunca s měsečnimi imeni.

Vse to še ni zadosti; jedno isto ime poměni u raznih narečjih različne měsece, što človeka močno muti; postavim: *Serpen* je po češki i po polski *August*, po knjiž. ilirski i horvatski *Juli*;

il. Slovenci imaju prav dva měseca ovoga imena, *Maliserpan* i *Velkiserpan*, kakor take *Malitraven* i *Velkitraven; Listopad* poměni po češki, poljski i il. slovenski *November*, po knjiž. ilirski i horvatski *Oktober*. — Ako bi kto imel iz vsakoga narečja jednoga prijatelja i bi jim pisal: Prijatelji! dojdite 30. Prosinca k meni, budemo zapeli i se maličko razveselili — gledaj nesreću! — tu bi mu došel Slovenec i Horvat 30. *Januaria*, Čeh i Ilir še le jedenajst měsecev za njima, to je 30. *Decembra*; Poljaka bi pa celo zmanjkalo; ker u poljšćini vse lěto toga měsečnoga imena ni. Ta změšnjava bi človeku vse pustno veselje lehko skazila. Taka u napred ostati ne može i se mora poravnati, — ali pa moramo, zapustivši slavenska měsečna imena, upotrěbovati latinska.

Ustanovimo iz slavenskih měsečnih imén njih 12 za vse Slavene tako, da vsim narečjem, kolikor moguće, zajedno ustrěžemo.

Sprijemimo složno vsi:

a. vsa tista imena měsecev, ktera su vsim trem slavenskim narečjem navadna, namreć: Cvěten (Květen, Kwiecien, Roženevět, Rožnjak), Serpen (Srpen, Sierpien, Sèrpanj), Listopad; — na rusko narečje se ovde ne gleda, ker samo latinska imena upotrěbuje;

b. vsa tista imena měsecev, ktera su u dvěh narečjih navadna, tretje nek se ovim dvěm pridruži. To je naravno i pravično, to se spodobí i na světu veći děl zgodí, da se manja strana većoj pridruži, posebno je to pravično, ako je sada jedna, sada druga strana, sada jedno sada drugo narečje manje ali veče, tako, da se vse opet lěpo izravna. Barem dvěm narečjem obće je sledećih 6 imén: Brezen (česko i il. slovensko), Červen (česko i poljsko), Lipen (poljsko i ilirsko), Rujen, (česko, književno-ilirsko i horvatsko), Prosinec (česko, knjiž. ilirsko, horvatsko i slovensko), Gruden (poljsko, horvatsko i slovensko). Tako bi imeli 9 imén, manjkala bi nam samo tri; — da se nijednomu narečju krivica ne čini, sprijemimo zadnić še:

c. iz vsakogateh treh narečjah po jedno ime, namreć: Leden (česko), Luti (poljsko), Traven (ilirsko). Měsečna imena za vse Slavene bi bila onda slědeća:

Jänner	Leden,	odrěči	led Eis,	dakle Eismonat.
Februar	Luti,	» »	luti heftig	» Kältemonat.
März	Brezen,	» »	breza Birke,	» Birkenmonat.
April	Traven,	» »	trava Gras,	» Grasmonat
Mai	Cvěten,	» »	cvět Blüthe,	» Blüthemonat.
Juni	Červen,	» »	červ Wurm,	» Würmermonat.
Juli	Lipen,	» »	lipa Linde,	» Lindenmonat.
August	Serpen,	» »	serp Sichel,	» Sichelmonat.
September	Rujen,	» »	rujno vino,	» Weinmonat.
Oktober	Listopad,	» »	listje odpada	» Blätterfallmonat.
November	Gruden	obće znana imena, ktera se pa različno razjasnujeta.		
December	Prosinec			

Ova imena su vsim slavenskim narečjem lehko razumljiva, času měsecev primérjena i gotovo lěpša, kakor, postavim, naš il. slovenski *Kozapersk* ali *Listorgnoj*. Po cerkvenih praznikih se měseci nikako imenovati ne mogu i ne směju, u takovih bi se nikada složiti ne mogli, ker rimokatolički Slaveni praznike inaće imenujemo, kakor pravoslavni i Slaveni ponovljenoga věrozakona. Potle, kako bi bilo moguće sjediniti i složiti se še le s Slaveni muhamedansko-turskoga věrozakona. Mi bi hotěli imena naravno kristjanska, oni, to se vě, muhamedansko-turska. Ne měsajmo sveto pismo i koran s pravili slovničkimi!!! Ako se ti pa vender hoće, štogod věrozakonskoga napisati ali napoměnuti med pravili slovničkimi, nek su slědeće besěde: Ljubi gospoda Boga svojega nad vse i bližnjega svojega, kakor samoga sebe. — Ako kto reče: ja ljubim Boga, a brata svojega nenavidi (sovraži), je lažnik; jerbo, kto ne ljubi brata svojega, kteroga vidi, Boga, kteroga ne vidi, kako može ljubiti? (I. Joh. 4, 30). Vse što hoćete, da stvore vam ljudi, to i vi stvorite jim; to namreć je zakon i preroki. (Mat. 7, 12.)—Měsečna imena pak po cerkvenih praznikih ne imenujmo, niti po kristijanskih, niti po turskih.

Věm, da bude blizo vsaki něšto prigovoril onim měsečnim imenom, — pa ako želimo se u tom složiti, ne směmo gledati, što jednomu ali drugomu dopade, nego kako vsim narečjem, kolikor moguće, zajedno ustrěžemo. Vsako narečje može měsečna imena take malo po svojem zaviti, to nić ne škoduje, postavim: *Serpen, Srpen, Serpanj, Sierpien.* Ako pak vsako narečje po svojem trobi, se ne budemo nikada složili, lehko pak, ako vsako maličko popustí. Čehovi bi spremenili 4, Poljaci 3 imena měsečna i vzeli město latinskih *Marec* i *Maj* slavenska — i to bi bilo vse! Ilirski Slaveni se ovomu naimenovanju še toliko ložcje pridružimo, ker su dosadanja naša imena měsecev še tako nenavadna, da se moraju blizo povsuda zraven slavenskih še take latinska pristavljati. Samo na gori rečeni način se možemo složiti u slavenskom naimenovanju měsecev, inaće ne. Pisatelj, kteri neće pisati samo za jednu krajinu, i kteri hoće, da bi ga i ostali Slaveni izvan njegove dežele razumili, će biti sieer prisiljen, upotrěbovati naimenovanja latinska. Samo tri ali četiri rěčce nas razstavljaju — slaba, ako bi slavenska vzajemnost i ljubezen do materinskoga jezika (ne rečem narečja!) toliko sile kod nas ne imela, da bi se u trěh ali četirih rěčcah složili.

III. Od slovničkih izrazov.

§. 51.

Vsi slovnički izrazi podnarečja slovenskoga, horvatskoga, serbskoga i bulgarskoga se imenuju ilirski.

Slovnički izrazi u kojih vsa il. podnarečja sudaraju, se ne směju nikako prenaredjati.

Ako je za jeden slučaj več slovničkih izrazov, upotrěbuj oni, kteroga veća strana ilir. naroda upotrěbuje. Lěpše, pametneje i koristneje je tako pisati, da većoj strani naroda ugodiš, kakor samo jednoj maloj pokrajini.

Ako je za jeden slučaj več slovničkih izrazov, kteri su blizo jednako moćno med Iliri razprostranjeni, upotrěbuj onoga, kteri je i u inih slavenskih narečjih naj dalje razprostranjen. Po ovomu pravilu se narečja kakor jigraje i nevedeć približuju.

Lěpše je sklanjati rěči doslědno, nego nedoslědno (inconsequent).

Ako se il. podnarečja u jednom jedinom slovničkom izrazu složiti nemogu, zaderžimo dva izraza. Bolje dva slovnička izraza, za jeden slučaj, nego prepir med bratju. Še Rimljani ako ravno prestrogi u tom, su u některih slučajih po dva izraza zaderžali, p. *amaverunt* i *amavere*; veliko svobodneji su bili Gerci, imajući četiri narečja, pustimo dakle bez prepira po dva izraza veljati, časom se bude mnogo samo i lehko poravnalo, što bi se sada s vsim trudom i dokazivanjem ne moglo.

Več, kao dva slovnička izraza ne zaderžujmo za jeden slučaj.

Ova pravila veljaju u ilirskom i popolnama take u českoslavenskom i u vsakom inom narečju.

Ja ne mislim slovnicu pisati, — ktor hoće pisati u il. slovenskom podnarečju, nek se derži grammatike Murkove ali Metelkove (izuzamši Metelkov krivopis); ktor hoće pisati po serbsko, nek se derži slovnice Vuka Štefanovića ali grammatike J. Berlića; ktor bi pak rad pisal po ilirsko, to je u knj. narečju za Slovence, Horvate i Serblje zajedno, nek se derži slovnice ilirskoga narečja Vèkoslava Babukića; po ovoj njegovoj slovnici ću ovde samo někture točke opoměniti, u kterih se Slovenci od Serbljev razlikujemo, da bi se složili.

Od imén samostavnih.

§. 52.

Ilirska samostavna imena imaju tri sklanjanja; za mužki i srědnji spol jedno, a za ženski dva; po kterom sklanjanju ime ide se spozna iz drugoga padeža jedinobrojnika. Pervoga sklanjanja 2. padež izlazi na *a*, drugoga na *e*, i tretjega na *i*.

I. Sklanjanje.

Imena mužkoga i srědnjega spola děle se na primĕr tverdoga i mehkoga dokončanja; mehka se imenuju vsa imena mužka izhadjajuća na mehki sugłasnik, to je, na *j*, *(lj, nj, dj)*, *c*, *ć*, *č*, *š*, *ž*; i srědnja na *e*; vsa ostała imena mužka i srědnja su tverdoga dokončanja. Tverda se sklanjaju po tverdom primĕru pervoga sklanjanja: *jelen* i *selo*, mehka po mehkom primĕru: *kralj* i *polje*.

Primĕr tverdoga dokončanja.

Mužka.

Knjiž. ilirsko.	*Slov.*	*Serbsko.*	*Horvatsko.*
Jedinobroj.			
1. *Nom.* jelen	jelen	jelen	jelen
2. *Gen.* jelen-a	a	a	a
3. *Dat.* jelen-u	u (i)	u	u
4. *Acc.* jelen-a	a	a	a
5. *Voc.* jelen-e	—	e	e
6. *Praep.* pri jelen-u	i (u)	u	u
7. *Soc.* (s) jelen-om	om (am)	om	om.
Višebroj.			
1. *Nom.* jelen-i	i	i	i
2. *Gen.* jelen-$^{ah}_{ov}$	ov	a, ah	ov
3. *Dat.* jelen-om	om (am)	ima (om)	om
4. *Acc.* jelen-e	e	e	e
5. *Voc.* jelen-i	—	i	i
6. *Praep.* pri jelen-ih	ih	ima (ih, i, imi, im')	ih
7. *Soc.* (s) jelen-i	i (omi, ami, mi)	ima (i, imi, mi, im', ima)	i (mi emi).

Srědnja.

Jedinobroj.			
1. *Nom.* sel-o	sel-o	sel-o	sel-o
2. *Gen.* sel-a	a	a	a
3. *Dat.* sel-u	u (i)	u	u
4. *Acc.* sel-o	o	o	o
5. *Voc.* sel-o	—	o	o
6. *Praep.* pri sel-u	i (u)	u	u
7. *Soc.* (s) sel-om	om (am)	om	om
Višebroj.			
1. *Nom.* sel-a	a	a	a
2. *Gen.* sel, -ah	sel	a, ah,	ih
3. *Dat.* sel-om	am	ima, (om)	am
4. *Acc.* sel-a	a	a	a
5. *Voc.* sel-a	—	a	a
6. *Praep.* pri sel-ih	ih (ah)	ima (ih, i)	ih
7. *Soc.* (s) sel-i	ami (i, mi)	ima (i, imi, mi, im' ma)	i (mi).

Primĕr mehkoga dokončanja.

Mužka.

Knjiž. ilirsko.	*Slovensko.*	*Serbsko.*	*Horvatsko.*
Jedinobroj.			
1. *Nom.* kralj	kralj	kralj	kralj
2. *Gen.* kralj-a	a	a	a
3. *Dat.* kralj-u	u (i)	u	u
4. *Acc.* kralj-a	a	a	a
5. *Voc.* kralj-u	—	u	?
6. *Praep.* pri kralj-u	i (u)	u	u
7. *Soc.* (s) kralj-em	em (am)	em	om
Višebroj.			
1. *Nom.* kralj-i	i	i	i
2. *Gen.* kralj-$^{\text{ah}}_{\text{ev}}$	ev	a, ah	ov
3. *Dat.* kralj-em	em	ima (em)	om
4. *Acc.* kralj-e	e	e	e
5. *Voc.* kralj-i	—	i	i
6. *Praep.* pri kralj-ih	ih	ima (ih,i,imi,im)	ih
7. *Soc.* (s) kralj-*i*	*i*	ima (i, imi, mi, im', ima)	i (mi)

Srědnja.

Jedinobroj.			
1. *Nom.* polj-e	polj-e	polj-e	polj-e
2. *Gen.* polj-a	a	a	a
3. *Dat.* polj-u	u (i)	u	u
4. *Acc.* polj-e	e	e	e
5. *Voc.* polj-e	—	e	e
6. *Praep.* pri polj-u	i (u)	u	u
7. *Soc.* (s) polj-em	em (am, om)	em	om
Višebroj.			
1. *Nom.* polj-a	a	a	a
2. *Gen.* polj, (ah)	polj	a (ah)	polj
3. *Dat.* polj-em	em (am)	ima (em)	am
4. *Acc.* polj-a	a	a	a
5. *Voc.* polj-a	—	a	a
6. *Praep.* pri polj-ih	ih	ima (ih, i)	ih
7. *Soc.* (s) polj-i	i (ami, mi)	ima (i, imi, mi, im', ma)	i (mi)

U imenih nĕšto živućega znamenujućih je 4ti padež jedb. jednak drugomu; u bezživotnih pervomu.

Imena mužka dokončavajuća se na *c*, *k*, *h*, *g* i ꙁ mogu mĕnjati u 5. padežu jedb. *c* i *k* na *č*
h „ *š*
g i ꙁ „ *ž*
u višebrojniku pak u 1. 6. i 7mom padežu
k na *c*
h „ *s*
g „ ꙁ

Jedb. 1.	otec,	junak,	duh,	vrag,	vitez.
5.	otče,	junače,	duše,	vraže,	viteže.
Višeb. 1.		junaci,	dusi,	vrazi,	
6.	pri	junacih,	dusih,	vrazih,	
7.	(s)	junaci,	dusi,	vrazi.	

Slovenci, Horvati, Slavonci, i Bošnjaci rědko kada měnjaju ova pismena, Slovaki i Velikorusi nikada, jedna strana Ilirov, Čehoslaveni i Poljaci pa blizo vsigdar; ne měnjati jih bi bilo bolje i doslědneje, dakle:

U knj. ilirskom narečju se ova pismena mogu jednako veljano ali měnjati ali ne; u slavenskom jeziku je pak bolje, da se ne měnjaju.

U 3. padežu jedb. imaju Slovenci *u*, někada take *i*; Serbljі i Horvati vsigdar *u*; dakle je *i* navadno samo kadkada i samo kod Slovencov, *u* pak kod vsih Ilirov: ako je za jeden slučaj već slovničkih izrazov, upotrěbuj onoga, kteroga veća strana il. naroda upotrěbuje:

Po književno ilirsko se 3. padež jedb. konča vsigdar na *u*.

Vsi Slaveni upotrěbuju vokativa u jedb. i u višebr., samo kod Slovencov nije u običaju: manja strana se mora naravno većoj pridružiti; dakle:

Slovenci po knj. ilirsko pišući nek se, kakor vsi ostali Slaveni, vokativa služe.

Horvatsko i serbsko podnarečje ima u 6. padežu jedb. vsigdar *u*, slovensko veći děl *i*, někada take *u*: iz dvěh slovničkih izrazov se mora upotrěbovati med narodom dalje razprostranjeni, to je *u*.— Gledé vsega slavenstva je pa drugače. Horvatsko i serbsko podnarečje ima vsigdar *u*, slovensko ponajveć *i*, rědkeje *u*; poljsko narečje naj većma *u*, někada *e* ali *ė*, českoslavensko kod imén tverdoga dokončanja *u*, kod imén mehkoga dokončanja *i*; rusko vsigdar *ě*; — gledé vsega slavenstva sta ta dva izraza na *u* i *ě* (i, e) blizo jednako moćno razprostranjena: ako je taka, se zaderžita obadva; dakle:

Po knj. ilirsko upotrěbuj 6ti padež jedb. na *u*; — u slavenskom jeziku pak kod imenih tverdoga dokončanja na *u*, mehkoga na *ě*.

Ilirska podnarečja imaju u 7. padežu jedb. sledeće koncovke: *am*, *om* i *em*. Na *am* čini 7mi padež samo jedna strana Slovencov, druga strana s Dolnjo-Iliri vred upotrěbuje kod imén tverdoga dokončanja koncovku *om*, kod mehkoga *em*; dakle je ovo daleko veća strana, kteroj se je trěba pridružiti, zato već, ker i rusko narečje ovi padež vsigdar tako čini; dakle;

Imena mužka i srědnja tverdoga dokončanja imaju u 7om padežu jedb. *om*, mehkoga *em*.

Dolnjokrajnci čine kod imenih izhadjajućih u 2om padežu jedb. na *ba*, *da*, *ta*, pervi padež pravilno na *i* i take nepravilno na *je*, postavim: golob*je*, kristjan*je*, šeršen*je*; vsi ostali Iliri i u obće Slaveni imaju ovi padež pravilno na *i*: koji je vsakako lěpši, kakor nedoslědna dolnjokrajnska posebnost (idiotismus) na *je*:

Mužka imena čine 1vi padež višeb. na *i*.

Padež 2. višeb. je bil kod starih Slavenov jednak s pervim padežem jedb., samo da se je poslědnja slovka u 2. padežu prodolžila; tako ga Slovenci še sada često, Horvati Zagorci take kadkada upotrěbuju, p. mnogo *kónj*, *mèsèc*, *zaprég*, *oráh* (oréh). To je pravi stari 2. padež, dakle mu nije trěba pristavljati na koncu niti jeden niti dva apostrofa, ker je celi i nije ništa od njega odterganoga, kakor některi misle, da bi se pisalo: mnogo kónj', mnogo zaprég", ako ravno se tudi reče; mnogo konj*ev*, mnogo zapreg*ov* ali zapreg*ovah*. — Danas pomehčuje jedna velika strana Ilirov stari padež s slovkoj *ah*, druga velika strana (Slovenci i Horvati Zagorci) pomehčuje imena tverdoga dokončanja s slovkoj *ov*, mehkoga s *ev*. Ker sta za jeden isti slučaj dva moćno i daleko razprostranjena izraza u običaju: zaderžimo za il. narečje obadva. — Gledé na vse Slavene je pak koncovka *ov* i *ev*, daleko obićnejša od *ah*. S koncovkoj *ov* i *ev* pomehčuju ovi padež ne samo Slovenci i Horvati zagorski, nego i vsi ostali Slaveni listoma, to je, daleko daleko veća strana naroda; s slovkoj *ah* pa nikto izvan Dolnjo-Ilirov, — većoj strani je veljati, ker se mala većoj ložeje pridruži, nego veća maloj; dakle:

U knj. ilirskom narečju se dokončuje 2. padež višebrojnika mužkih imén ali na *ah*, — ali imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*; u slavenskom jeziku pak vsigdar imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*.

Imena srědnjega spola ali zametnu po ilirsko u 2. padežu višeb. poslědnji samoglasnik, postavim: *sél*, *lic* (u slavenskom jeziku vsigdar tako); ali se jim pridá još pomehčiteljna slovka *ah* postavim: selah, licah.

Pervi način je navaden kod vsih Ilirov i blizo kod vsih Slavenov; drugi samo kod dolnjih Ilirov. —

Padež 3. višeb. na *om* i *em* se najde u vsih podnarečjih ilirskih, *am* je slovenska posebnost (po ruski uvěk am), *ima* je dvojni broj, kteri se je kod Serbljev s višebrojnikom poměšal, zato se koncovki *am* i *ima* ovde upotrěbovati ne možete; dakle:

Padež 3. višeb. tverdoga dokončanja izlazi na *om*, mehkoga na *em* u imenih mužkoga i srědnjega spola.

Padež 6. višeb. se konča pri Serbljih na *ima*, *imi*, *im'*, *i* i *ih*. Koncovka *ima* znači dvojni broj, *imi* i *im'* je 7. padež višebrojni; *i* je po serbsko *h* izpušćen, koji se vsakako pisati mora, ako ravno ga Serbli tako slabo izgovaraju, da se skoro nić ne

sliši; pravilno se piše dakle *ih*, kakor take Slovenci i Horvati ovi padež imaju.

Padež 6. višeb. se po ilirsko konča na *ih*.

U 7mom padežu se čuju slědeće koncovke: *i*, *ami*, *imi*, *omi*, *mi*, *im'*, *ima*, *ma*, *ih*, postavim: (s) jeleni, jelenami, jelenimi, jelenomi, jelenmi, jelenim', jelenima, jelenma, jelenih. Koncovka *ih* znači 6. padež, *ma* i *ima* pak dvojni broj, dakle ne idu sem; koncovki *im'* je odtergan samoglasnik *i* na koncu, koncovki *mi*, kteru Horvati radi upotrěbuju, pak od počétka; stergane rěči su pa tako gerde, kakor poderana oblačila; koncovka *omi* je iz staroslavenšćine, dakle starina (archaismus); některi Slovenci ju take upotrěbuju, je dakle slovenska posebnost (idiotismus); *imi* se čuje u raznih stranah dolnjo-ilirskih, dakle take jednostrana posebnost; naj običneje je u ilirskih pokrajinah 7mi padež višebrojnika na *i*, ker se već ali manje povsuda čuje. — Gledé na vse slavenstvo ste pa naj običnejše koncovki za ovi padež *ami* i *i*; *ami* se uvěk upotrěbuje u narečjema ruskom i poljskom, veći děl take u podnarečju slovenskom (zraven koncovke *i*) — koncovka *i* se upotrěbuje vsigdar u češćini (Slovaki imaju *mi*) i naj običneje u iliršćini; dakle:

Upotrěbuj u kuj. ilirskom narečju 7mi padež višeb. vsigdar na *i*; — u slavenskom jeziku na *ami* ali *i*.

Razlikuj skerbno imena tverdoga i mehkoga dokončanja; ovo je prevažna stvar za ilirsko narečje i za slavenski jezik u obće.

Zašto? Zato ker tim obseže ilirsko narečje vsa ostala narečja; postavim: u 6. padežu jedb. ima poljsko i česko narečje *em* — ova koncovka se znajde take u ilirskom; rusko ima *em* i *om*, — ilirsko ravno tako; u 3. padežu višeb. ima poljsko *om* česko *um* ilirsko tudi *om*.

II. Sklanjanje.

§. 53.

K sklanjanju drugomu se sliše vsa imena ženskoga spola i někotera mužkoga na *a* izhadjajuća.

Kuj. ilirsko.	*Slovensko.*	*Serbsko.*	*Horvatsko.*
Jedinobroj.			
1. *Nom.* žen-a	žen-a	žen-a	žen-a
2. *Gen.* žen-e	e	e	e
3. *Dat.* žen-i	i	i	i
4. *Acc.* žen-u	o	u	u
5. *Voc.* žen-o	—	o	?
6. *Praep.* pri žen-i	i	i	i
7. *Soc.* (s) žen-om, oj	o (oj, ó)	om	um, u

Knj. ilirsko.	*Slovensko.*	*Serbsko.*	*Horvatsko.*
Višebroj.			
1. *Nom.* žen-e	e	e	e
2. *Gen.* žén, (ah)	žén (á)	a	žén
3. *Dat.* žen-am	am	ama	am
4. *Acc.* žen-e	e	e	e
5. *Voc.* žen-e	—	e	e
6. *Praep.* pri žen-ah	ah	ama (a)	ah
7. *Soc.* (s) žen-ami	ami	ama	ami

Imena sveršujuća se na *ga*, *ha*, *ka* mogu měnjati u 3om i 6om padežu jedb.

g na *ž*; *h* na *s*; *k* na *c*; postavim

1. knjiga, muha, ruka
3. 6. knjizi, musi, ruci.

U knj. ilirskom narečju se mogu ova pismena jednako veljano ali měnjati ali ne; u slavenskom jeziku je pa bolje, da se ne měnjaju. Gledaj §. 52.

Padež 4. jedb. čine Slovenci na *o*, ostali Iliri, dalje rusko i česko narečje na *u*; mala strana se naravno velikoj mora pridružiti, posebno ker nikto izvan Slovencov ovi padež ne ima na *o*; dakle:

Padež 4. jedb. je u ilirskom narečju vsigdar na *u*.

Padež 7. jedb. je verlo različen; po ilirsko izlazi na *u*, *um*, *o*, *oj*, *om*, po rusko na *óju* i *eju*, po česko kod imén izhadjajućih na *a* izlazi na *ou*, po poljsko na ą (izgovori *on*), u slavenšćini se dakle može slišati (s) ženu, ženum, ženo, ženoj, ženom, ženoju, ženon. Obči značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka samoglasnik *o* i još nešto privešanoga; (samo Slovaki pišu *u* i Horvati kadkada *u* i *um*) vsi ostali Slaveni *o*; k ovomu samoglasniku dodá narečje rusko *ju*, česko *u*, u narečju poljskom se sliši nekaki *n*, u podnarečju serbskom *m*, u slovenskom *j*. Vsi Slaveni bi se glede ovoga padeža naj priličneje na dvě strani razdělili: na jednu i to veću stranu bi spadalo narečje rusko, česko i podnarečje il. slovensko; po ruski: *ženoju*, po češki: *ženou*, po il. slovenski: *ženoj*. Ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu na *oju*: ženoju. K drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: *ženon* i njemu u ovom padežu podobno podnarečje serbsko, imajuće: *ženom*. Izraz (s) *ženo* je il. slovenska jednostranost, *ženum* pak horvatska, *ženu* horvatska i ugersko-slovenska, koje se upotrěbovati ne mogu.

U knj. ilirskom narečju izlazi 7mi padež jedb. na *oj*, naj obićneje pak na *om*: (s) ženoj, ženom; — u slavenskom jeziku na *oju*: ženoju (ženoj, ženou); rědko na om (on = ą).

Padež 2. višeb. odverže u celom slavenstvu poslědnji samoglasnik 1oga padeža u jedb. postavim: žén; samo serbsko podnarečje pristavi još *a* ali *ah*: žena, ženah.

Padež 3. višeb. se konča na *am*, 6. na *ah* i 7. na *ami*.

Serbski *ama* u ovih padežih je dvojni broj i se mesto višebrojnika upotrěbovati ne smě; u 6. padežu je koncovka *a* pravo, samo da se još *h* pristaviti mora, ako ravno ga Serbli slabo izgovaraju.

III. Sklanjanje.

§. 54.

Ovamo spadaju imena ženskoga spola izlazeća u 1om padežu jedb. na suglasnik i u 2om na samoglasnik *i*.

Knj. ilirsko.	*Slovensko.*	*Serbsko.*	*Horvatsko.*
Jedinobroj.			
1. *Nom.* kost	kost	kost	kost
2. *Gen.* kost-i	i	i	i
3. *Dat.* kost-i	i	i	i
4. *Acc.* kost	kost	kost	kost
5. *Voc.* kost-i	—	i	?
6. *Praep.* pri kost-i	i	i	i
7. *Soc.* (s) kost-ju	jo (joj)	i (ju)	jum, jom.
Višebroj.			
1. *Nom.* kost-i	i	i	i
2. *Gen.* kost-ih	kost (i)	i	ih
3. *Dat.* kost-im	im	ima (ma)	im
4. *Acc.* kost-i	i	i	i
5. *Voc.* kost-i	—	i	i
6. *Praep.* prikost-ih	ih	ima (ma)	ih
7. *Soc.* kost-mi	mi (imi, i)	ima (ma)	mi.

U ilirskih podnarečjih ima 7mi padež jedb. slědeće koncovke: *ju*, *jo*, *jum*, *jom*, *joj*, *i*. Koncovka *i* se je u serbšćini iz 6toga padeža u 7mi podkradla; *jom* i *jum* su malo običajne jednostranosti, naj priličnejše za knj. il. narečje je: *ju* — vendar ne toga radi, ker možebiti meni ali komu drugomu tako dopade, nego ker 7mi padež u iliršćini naj obićneje, u ruskom narečju i u podnarečju ugersko-slovenskom pak vsigdar na *ju* izlazi; tudi ilirsko-slovenska koncovka *jo* se lehko u *ju* spremění, dakle čini daleko veća strana slavenstva ovi padež na *ju*.

Padež 7mi jedb. se konča na *ju* u ilirskom narečju i take u slavenskom jeziku.

Padež 3. višeb. izlazi na *im*, 6. na *ih*, i 7. na *mi*. Serbski *ama* i *ma* je dvojni broj, a se za višebrojnika upotrěbovati ne smě.

O dvojnom broju.

§. 55.

Dvojni broj se češcje u govoru upotrěbuje, kakor obično mislimo. Slovenci ga upotrěbuju vsigdar i pravilno u imenih samostavnih, pridavnih i brojnih, u zaimenih i glagoljih, kadar koli se o dvěh stvarih govorí ali piše; Serbljи, kteri misle, da dvojnoga broja nimaju, ga tako često upotrěbuju, kao nijedno ino slavensko pleme; tako često, da su 3tjega, 6toga i 7moga padeža u višebrojniku se skoro odvadili stavljajući povsuda dvojni broj u vsih imenih samostavnih i pridavnih; postavim: jelenima, selima, kraljima, poljima, ženama, stvarima ali stvarma, žutima, vručima, dvèma. Ovo su sami dvojbroji. Serbsko podnarečje bi se po pravici moglo imenovati: dvojbrojno; ne dvojni broj, nego višebrojnik se zgublja u serbskom pismu i govoru. U narečju ilirskom je dvojni broj dakle popolnoma u običaju i se u některih stranah že preveć razširа. Take se ga služe Čehoslaveni (Čehi, Moravani, Slovaki i Lužičani); poljski pisatelji ga pa moćno opušćaju, ako ravno je bil někada u pismu take u običaju, kakor stara pisma pričaju. „Unter dem (polnischen) Volke begegnet man ihm noch sehr häufig“ — med poljskim ljudstvom se še prav često sliši, piše Dr. J. P. Jordan u knjigi: Die slavischen Sprachdialekte. I. Theil. Die polnische Sprache. Leipzig 1845. Samo rusko narečje dvojnoga broja ne upotrěbuje.

Pazi, da u ilirskom narečju i u slavenskom jeziku upotrebiš dvojni broj na svojem mestu.

I. Sklanjanje.

	Tverdoga dokončanja.		*Mehkoga dokončanja.*	
	Mužka.	*Srědnja.*	*Mužka.*	*Srědnja.*
1. 4.	jelena	seli (a)	kralja	polji (a)
2. 6.	—	—	—	—
3. 7.	jelenoma (ima)	seloma (ima)	kraljema (ima)	poljema (ima)

Padež 2gi se je izgubil; 6ti je pri Slovencih jednak 7mu.

Slovenci razlikuju u 3. i 7. padežu imena tverdoga i mehkoga dokončanja, Dolnjo-Iliri toga ne čine, nego privěše vsim imenom bez razlike koncovku *imi; ama* je slovenska jednostranost.

Pred koncovku *ima* se mogu spremeniti *g, h, k*, na *z, s, c;* postavim: rog, duh, rak, rozima, dusima, racima.

II. Sklanjanje.

1. 4.	ženi	noge
2. 6.	—	—
3. 7.	ženama	nogama.

III. Sklanjanje.

1. 4.	kosti	oči
2. 6.	—	očiuh
3. 7.	kostima	očima

Slovenci su 2. padež ovih dvěh sklanjanjah zgubili, ostali Iliri ga pak u některih rěčih še zaderžali, p. noguh, rukuh; očiuh, ušiuh. Padež 6. je pri Slovencih jednak 7mu.

§. 56.

Što se je do sada reklo o slovničkih izrazih narečja ilirskoga, velja vse — mutatis mutandis — take gledé českoslavenskoga.

Ktor hoče pisati samo za Čehe, nek piše po česko, kakor do sada; ktor hoće samo za Slovake, nek piše po ugerskoslovensko, kakor do sada, ktor hoće pak za Čehe i Slovake zajedno: mora pisati po českoslavensko deržeć se glede slovničkih izrazov slédećih pravíl:

Vsi slovnički izrazi českoga i ugersko-slovenskoga govora su českoslavenski.

Slovnički izrazi, u kterih se češćina i ug. slovenšćina sudarate, se ne směju nikako prenaredjati ali brusiti.

Nek se Čehi i Slovaki slože za sada samo u imenitnejših slovničkih izrazih, male razlikice nek ostanu.

Ako se Čehi i Slovaki u některom izrazu razlikuju, nek se za českoslavensko narečje izbere i upotrěbuje sposobnejši izraz; to je oni:

a. kteroga veća strana Čehoslavenov upotrěbuje,
b. kteroga se i druga slavenska narečja služe,
c. kteroga doslědnost (etimologia) těrja.

Ako sta dva izraza blizo jednako moćno razprostranjena med Čehoslaveni, isto tako i med ostalimi Slaveni, nek se zaderžita i upotrěbujeta barem za sada obadva u českoslavenskom narečju.

Već kakor dva izraza nek se ne zaderžita za jeden slučaj.

Jeden primer, kako mislim, da bi se Čehi i Slovaki po času i po malo približevali i potle složili, sem postavim:

Českoslav.	*česko.*	*ug. slov.*	*českoslav.*	*česko.*	*ug. slov.*
Jedinobrojnik.			Višebrojnik.		
1. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
2. duba	dubu	duba	dubov	dubu	dubov
3. dubu	dubu	dubu	dubom	dubum	dubom
4. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
5. dube	dube	dube	dubi (y)	duby	dubi
6. w dubě(e)	dubě	dube	dubich	dubích	duboch
7. dubom,-em	dubem	dubem	dubi (mi)	duby	dubmi.

U ovom primeru bi se mogle vse razlike, vsi izrazi češćine i ug. slovenšćine take za narečje českoslavensko svobodno zaderžati — barem za sada, samo u trěh padežih da se češćina i ug. slovenšćina složite, namreć: u padežu 7om jedinobrojnika u 2. i 3. višebrojnika.

Padež 7. jedb. je po česko: *dubem*, po ug. slovensko: *dubom*. Kako bi se u tom Čehi i Slovaki naj priličneje složili? —

Koncovka česka na *em* se zavreći ne smě, ker nije običajna samo u češćini, nego i u polskom narečju kod vsih samostavnih mužkih, u ilirskom i ruskom u vsih samostavnih mužkih mehkoga dokončanja. Isto tako se i ugersko-slovenska koncovka na *om* opustiti ne može, ker nije samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečjima ilirskom i ruskom kod vsih samostavnih mužkih tverdoga dokončanja; dakle:

Upotrěbuj u 7. padežu jedb. kod mužkih samostavnih u narečju českoslavenskom obědvě koncovki na *om* i *em; om* kod samostavnih tverdoga dokončanja, *em* kod mehkoga.

Tako — i samo tako se može ustrěći zajedno Čehom i Slovakom, vsaka strana samo malko henja i ni jednoj se krivice ne učini, ovako se obědvě podnarečji českoslavenske lehko kakor nevědeć složite med seboj i zajedno s narečjima ilirskim i ruskim, činećima take razděl med samostavnimi tverdoga i mehkoga dokončanja. —

Padež 2. i 3. višeb. čine na *ů* i *ům;* dubů, dubům, sami jedini Čehi, njih blizo 4 milioni; Slovaki pak i ostali Slaveni njih blizo 74 milionov na *ov* i *om*: dubov, dubom. Ug. slovenski izraz je ovde za toliko priličnejši i lěpši, za kolikor je 74 milionov več od četirih milionov; po pravici se těrjati ne može, da bi Slovaki, svoj pravilnejši izraz zapustivši, zapustili 74 milionov Slavenov i se pridružili četirim milionom Čehov zuprot duhu svojega govora: pa očakovati se smě od složnih i uzajemnih Čehov, da se u tom pridruživši bratom Slovakom se pridruže zajedno vsim ostalim Slavenom; za českoslavensko narečje je izmed dvěh izrazov sposobnejši oni, kteroga veća strana slavenskoga naroda upotrěbuje; (vidi §. 44).

Padež 2. i 3. višeb. samostavnih mužkih piši vsigdar u českoslavenskom narečju na *ov* i *om*; p. dubov, dubom.

Padež 6. višeb. izlazi po česko na *ich (ih)*, *dubich*, po ug. slovensko na *och*, *duboch*. Kako se mora pisati po českoslavensko? — Na *ich* se ovi padež dokončuje ne samo u češćini, nego take u ilirščini *(ih)* dakle kod 14—15 milionov Slavenov; *oh* ima samo podnarečje ug. slavensko to je 3 ali 4 milioni ljudih; manja strana nek se pridruži većoj; dakle:

U českoslavenskom narečju se konča 6. padež višeb. mužkih samostavnih na *ich (ih)* p. dubich.

I tako mora někto izmed Čehoslavenov češćinu i ug. slovenšćinu dalje prispodabljati i po tom *pravično* i *nepristrano* ustanoviti izraze za českoslavensko narečje sposobnejše, — ja sem ovde hotěl samo u jednom priměru pokazati, kako mislim, da bi se češćina i ug. slovenšćina imele brusiti i gladiti, da se sjedinite u jedno knj. narečje.

Od imén pridavnih.

§. 57.

Ilirska pridavna imena gledé na sklanjanje se děle ovako le:
a. izhadjajuća na suglasnik,
b. izhadjajuća na samoglasnik,
c. tverdoga dokončanja i
d. mehkoga dokončanja.

I. Primĕr.

Imena pridavna izhadjajuća na suglasnik (budi tverdoga ali mehkoga dokončanja) se sklanjaju ovako:

Jedinobrojnik.

	Mužka.	*Srědnja.*	*Ženska.*
1.	zdrav	o	zdrav-a
2.	zdrav-a		zdrav-e
3.	zdrav-u		zdrav-i
4.	zdrav-a	o	zdrav-u
5.	—		—
6.	zdrav-u		zdrav-i
7.	zdrav-im		zdrav-om, oj.

Dvoj- i višebrojnik sta kao kod imenih pridavnih izhadjajućih na samoglasnik izvan 6toga padeža u višebrojniku, kteri ima za vse spole: *zdravi.*

II. Primĕr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s tverdim suglasnikom pred seboj se sklanjaju ovako le:

Jedinobrojnik.

	Mužka.		*Srědnja.*	*Ženska.*	
	Knj. ilir.	*Serbsko.*		*Knj. ilir.*	*Serbsko.*
1.	zdrav-í	i	o	zdrav-á	á
2.	zdrav-oga	oga (og')		zdrav-e	e
3.	zdrav-omu	omu (ome, om')		zdrav-oj	oj
4.	zdrav-oga	oga (og')	o	zdrav-u	u
5.	zdrav-i	i	o	zdrav-á	á
6.	zdrav-om	om (ome, mu)		zdrav-oj	oj
7.	zdrav-im	im.		zdrav-om, oj	om

Dvojbrojnik.

1. 4.	zdrav-a	e	zdrav-e
2. 6.		zdrav-ih	
3. 7.		zdrav-ima	

Višebrojnik.

1. zdrav-i	a	
2.	zdrav-ih	
3.	zdrav-im	
4. zdrav-e	a	e
5. zdrav-i	a	e
6.	zdrav-ih	
7.	zdrav-imi	

III. Primĕr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s mehkim suglasnikom *č, ć, j, (dj, lj, nj), š, ž* pred seboj se sklanjaju tako le:

Jedinobrojnik.

	Mužka.		*Srědnja.*	*Ženska.*	
Knj. ilir.	*Slov.*		e	*Knj. ilir.*	*Slov.*
1. vruć-í	i			vruć-a	a
2. vruć-ega	ega (iga)			vruć-e	e
3. vruć-emu	emu (imu)			vruć-oj	i (ej)
4. vruć-ega	ega (iga)		e	vruć-u	o
5. vruć-í	—		e	vruć-a	—
6. vruć-em	em (im)			vruć-oj	i (ej)
7. vruč-im	im			vruć-om, oj	o (oj)

Dvoj- i višebrojnik se sklanjeta kao pri pridavnih imenih tverdoga dokončanja.

Padež 4. jedb. u mužkom spolu je jednak padežu drugomu, ako stojí pridavno ime pri samostavnom životnom, ako pa stojí pri samostavnom bezživotnom, je jednak pervomu.

Slovenci ne čine razlike izmed imenih pridavnih izhadjajućih na suglasnik ali na samoglasnik i izmed onih tverdoga ali mehkoga dokončanja, nego sklanjaju vsa listom po III. primĕru. — Serbljí nasuprot i vsi ostali Slaveni razlikuju sklanjaje pridavna imena izhadjajuća na suglasnik od izhadjajućih na samoglasnik, trĕba dakle, da ono isto i Slovenci čine knj. ilirsko pišući; dakle:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju vsa pridavna imena na suglasnik izhadjajuća po I. primĕru.

Serbljí razlikuju sklanjaje imena pridavna na samoglasnik izhadjajuća tverdoga dokončanja od onih mehkoga dokončanja; perva sklanjanju po II. primĕru: *zdravi*, a druga po III. primĕru: *vrući*; ostala slavenska narečja razlikuju take ovakova pridavna imena,— trĕba dakle isto činiti i Slovencem:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju pridavna imena na samoglasnik izhadjajuća s tverdim suglasnikom pred seboj po II. primĕru, a s mehkim suglasnikom pred seboj po III. primĕru.

Samo na suglasnik izhadjati i samo po pervom primĕru sklanjati se mogu vsa privlastujuća imena (possessiva) na *or, oro,*

ova; ev, evo, eva; i na *in, ino, ina* p. popov, o, a, kovačev, o, a, ženin, o, a.

Samo na samoglasnik izhadjati mogu pridavna imena na *ski* i *ji* se dokončajuća; ona na *ski* se mogu sklanjati samo po II., ova na *ji* samo po III. priměru; p. kerstjanski, lesičji.

Ona pridavna imena, ktera znamenuju, kakova da je něka rěč (predmet), mogu izhadjati na suglasnik ali na samoglasnik, dakle se mogu sklanjati po I. priměru ali po II. i III., postavim: gotov, vesel, žalosten, vruć, i gotovi, veseli, žalostni, vrući. — Na suglasnik moraju izhadjati i po I. priměru se sklanjati: 1. kadar se govorí od neizvěstne osobe ali stvari u němšćini stojí onda artikul: ein, eine, ein, ali ne stojí nijednoga artikula; 2. kadar stojí pridavno ime za svojem samostavnim imenom i ako je glagolj besěde (Satz) glagolj „biti"; 3. u obće kadar je pridavno ime praedikat u besědi — inače moraju ova pridavna imena na samoglasnik izhadjati.

Serbljí čine kod mužkih i srědnjih pridavnih imén kadkada padež 2. jedb. na *og'*, *eg'*, 3. na *om'*, *em'*, 6. na *'mu*, p. zdravog', vrućeg'; zdravom', vrućem'; zdrav'mu, vruć'mu; vse ovo ne velja, ker je samoglasnik proti doslědnosti (etimologii) odtergan, i ker nedoslědno rěči tergati nije lěpo, — 3. i 6. padež na *ome*, p. zdravome je tudi serbska jednostranost, ktere se je trěba varovati. — Stari slovenski pisatelji Trubar, Dalmatin, Bohorić su počeli pridavna imena u svojih spisih sklanjati u 2. padežu jedb. na *iga*, u 3. na *imu* i u 6. na *im*, i tako pišu Slovenci veći děl še sada, ako ravno se rědko kde i rědko kada ovako izgovara, rědko se sliši razgovetno govoriti: *zdraviga, zdravimu, vrućiga, vrućimu;* ovako pisati je stara pa neveljana navada, ktera se ne smě naslědovati; isto tako neveljano je, ako se samoglasnik *i* izpusti, i se piše, p. *slab'ga, slab'mu; zaľga, zaľmu;* rěči stergane nisu lěpe, tudi je ta gerda navada, da se samoglasniki tako zaduše i požiraju, samo u gornjoj Krajnskoj, dakle gornjo-krajnski idiotisem — naj veća strana Slovencov, to je blizo vsi u Koruškoj, Štajerskoj, na Goričkom i Venatskom razgovetno izgovara: *ega, emu, em*, vrućega vrućemu, vrućem, kakor čine i vsa ostala slavenska narečja, — česko, poljsko i rusko: većoj strani se moramo pridružiti i pisati u slovenskom podnarečju *ega, emu, em*, město *iga, imu, im* — dakle:

Čini u knj. ilirskom narečju 2. padež jedb. kod pridavnih imenih u mužkom i srědnjem spolu pravilno na *oga* i *ega*, 3. na *omu* i *emu* i 6. na *om* i *em*, p. zdravoga, vrućega, zdravomu, vrućemu, zdravom, vrućem.

Padež 4. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. narečju vsigdar na *u*: zdravu, vruću; na *o* je ilir. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. ilirskom

narečju na *om* ili *oj*, p. zdravom, zdravoj, — u slavenskom jeziku na *oju*, zdravoju, rědko na *om*.

Dokaz vidi padež 7. jedb. kod imén samostavnih II. sklanjanja (§. 53.)

Što Serblji pišu u padežu 3. i 7. *ima*, p. zdravima, vrućima, to je pravilni dvojbrojnik, kteroga upotrèbuju pravilno za dvojbrojnika i take nepravilno za višebrojnika:

Upotrěbuj dvojbrojnika pravilno na pravom městu.

§. 58.

Stupaj 2. (comparativus) se naredí, ako se k pervomu padežu mužkoga spola na suglasnik izhadjajućemu dodá *ii* — *ji*, ali *ši* — *ejši*, tada se preměni tudi *g* u *ž*, *h* u *š* i *k* u *č*; mili, milii, milejši; dragi, dražji, dragejši; tihi, tišji. Od ovih dvěh izrazov se ne smě nijeden zavreči, ker izraz na *ši* i *ejši* je navaden u českom, poljskom i ruskom narečju pri pridavnih imenih, u il. slovenskom podnarečju kod pridavnih imenih i pri prilozih (adverbia); izraz na *ii* i *ji* pak navaden u českom, poljskom i ruskom narečju kod prilozih, u serbskom podnarečju kod pridavnih imenih i kod prilozih, — dakle:

Stupaj 2. se u ilirskom narečju može činiti jednako veljano na *ši* i *ejši* ali na *ii* i *ji* p. zdravii ali zdravejši.

Stupaj 3. se naredí, ako se 2mu stupaju rěčca *naj* predloži, p. naj zdravejši.

Nar město *naj* pisati je il. slovenska jednostranost.

Daleko veća strana Slavenov, to je: štajerski Slovenci, Serblji, Poljaki i Rusi — sklanjaju pridavna imena u 2. i 3. stupaju ravno kakor u pervom, i to po pravici i doslědno; pridavno ime je i ostane namrec pridavno ime, nek stoji u kteromkoli stupaju. Krajnski i Koruški Slovenci pridavna imena stojeća u 2. i 3. stupaju sklanjaju někako inače, blizo kakor Čehi, — veća strana naroda i doslědnost pak kažete da:

Stupaj 2. i 3. se sklanjeta u vsih padežih, brojih i spolih upráv kakor pridavna imena u pervom stupaju.

§. 59.

Kakor pridavna imena tako se sklanjaju i zaimena, i to po II. primèru (zdravi) sledeća: ti, toti, leti, isti, tisti, ovi, ovaki, ovakovi, oni, onaki, onakovi, taki, takovi, uni, vsaki, kteri, ki, njegov, njen, njezin, najin, vajin, njun, njin, njihov, o, a, po III. primèru (vrući) sledeća: moj, tvoj, svoj, naš, vaš, čiji, nečji, ničji, vsačji, koji, o, a, ves, vse, vsa (vsega).

U 1. padežu jedb. mužkoga spola upotrěbuj pravilno: *ti*, *tisti*, *ovi*, *oni*, *vsačji*, *res* na město posebnostih: *ta*, *taj*, *taisti*, *toisti*, *ovaj*, *onaj*, *svačij*, *vas* ali *sav*.

§. 60.

Samostavna zaimena se sklanjaju ovako le:

Jedinobrojnik:

1. ja	ti	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me	tebe, te	sebe, se
5. —	—	—
6. pri meni	tebi	sebi
7. (s) menom (menoj)	tebom (teboj)	sebom (seboj)

Dvojbrojnik.

1. midva, ž. midve	vidva, ž. vedve	kakor jedinobrojnik
2. naju	vaju	
3. nama	vama	
4. naju	vaju	
5. —	—	
6. pri naju (nama)	vaju (vama)	
7. (s) nama	vama	

Višebrojnik.

1. mi, ž. me	vi, ž. ve	kakor jedinobrojnik
2. nas	vas	
3. nam	vam	
4. nas	vas	
5. —	—	
6. pri nas	vas	
7. (s) nami	vami	

Po ilirsko i slavensko upotrěbuj rěč: *ja*.

To velja, što veća strana naroda ima; *ja* govore i pišu, ako Slovence izuzameš, blizo vsi Slaveni; *jez*, *jes* i *jest* (ovo poslědnje je naj herdjavejše, ker je naj različnejše od občega izgovora) su slovenske jednostranosti; *jaz* govore Slovenci u Celovečkom (Klagenfurt) kraju i je po staroslavensko, věndar je za književni naš jezik manje sposoben izraz, ker ne pišemo za stare Slavene, take ne samo za Slovence Celovečkoga kraja u Koruškoj, nego za ves sada živući narod.

Padež 7. jedb. je verlo različen u slavenšćini, po ilirsko: (s) *menó*, *manó*, *menoj*, *menom*, *mnom*, po česko: *mnou*, po poljsko: *mną* (izgovori: *mnon*), po rusko: *mnoju*. Obći značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka *o* i večiděl še něšto privesanoga, namrć: ilirsko narečje privesi *j* ali *m*, česko: *u*, poljsko: *n*, rusko: *ju*. Naj priličneje se Slaveni glede ovoga padeža razděle na dvě strani, na jednoj i to većoj je podnarečje il. slovensko i narečji rusko: *mnoju*, česko: *mnou*; ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu: *menoju*, *teboju*, *seboju*; k drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: mnon i njemu u

ovom padežu podobno podnarečje serbsko imajuće: mnom. Izrazi il. slovenski: (s) *manó, menó* su idiotismi, dakle:

U knj. ilirskom narečju izlazi 7. padež jedinobrojnika na *om* ali *oj*; menom, tebom, sebom—ali menoj, teboj seboj; u slavenskom jeziku na *oju*: (s) menoju, teboju, seboju; rědko na *om*.

Mene, meni, tebe, tebi, sebe, sebi se postavi: 1. u početku besěde, p. Tebi sem kazal; 2. po predlogu (Vorwort): Hoće od mene penez. 3. kadar se zaimena važno izgovore, p. Ti meni daješ gorje, a sebi ostavljaš bolje. Povsuda inde se postave kratka zaimena: *me, mi, te, ti, se, si*.

Padež 6. dvojbrojnika je: naju, vaju, kod Slovencov se je pak poměšal s padežem 7.: nama, vama.

Serbski: *nama, vama* je pravilni dvojbrojnik i se mora kao takovi, a ne město višebrojnika upotrěbovati.

§. 61.

Zaime *on, ono, ona* se sklanja tako le:

	Jedinobrojnik.			Dvojbrojnik.	
	Mužko.	*Sréd.*	*Žensko.*		
1.	on,	ono,	ona	ona,	one, one
2.	njega, ga		nje, je,		njiuh, ju
3.	njemu, mu		njoj, joj, (njej, nji)		njima jima
4.	njega, ga,		nju, ju, (njo, jo)		njiuh, ju
6.	pri njem,		njoj (njej, nji)		njiuh (njima)
7.	(s) njim.		njom, njoj (njo, njum)		njima.

Višebrojnik.

1.	oni, one,	one,
2.	njih, jih,	
3.	njim, jim,	
4.	nje, je	
6.	njih,	
7.	(s) njimi.	

U padežu 3. i 6. jedb. ženskoga spola ima podnarečje serbsko: *njoj, joj*, slovensko podnarečje pak, i narečje poljsko i rusko, dakle veća strana naroda: *njej, jej*, česko: nj (izgovori nji):

U ilirskom narečju je svobodno u 3. i 6. padežu jed. ženskoga spola upotrěbovati *njoj, joj*, ali *njej, jej* — u slavenskom jeziku pak vsigdar *njej, jej*.

Padež 4. jedb. ženskoga spola je po ilirsko: *nju, ju*. *Njo, jo* je il. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola je: *njom* ali *njoj*.

Padež 6. dvojbr. je *njiuh*; kod Slovencov se je poměšal se padežem 7mim.

Padež 3. višeb. je *njim*, 6. *njih*, i 7. *njimi*; što Serbljи u ovih padežih upotrěbuju, namreć: *njima*, to je pravilni dvojbrojnik.

Cela zaimena namreć: *njega, njemu, nje, njoj, nju, njima, njih, njim*, se upotrěbuju: 1. u početku besěde; 2. po predlogu; 3. kadar se zaimena važno izgovore, sieer pa vsigdar pokratjena: *ga, mu, je, joj, ju, jima, jih, jim.*

Njega, nju s predlozi složeno pokratiti ne velja, postavim: *zanj', nanj', predanj'*. Stergana rěč, pa stergano oblačilo.

§. 62.

Rěč: *kto* pita za osobe, *čto* za stvari i se sklanjate ovako le:

1. kto (tko, kdo, ko)	čto (što, kaj)
2. koga	čega, (česa, šta)
3. komu (kome)	čemu,
4. koga	čto (što, kaj)
6. pri kom (kome)	čem,
7. (s) kim	čim.

Na město: *za čto, na čto?* se kadkada izgovara *zač? nač?* Bolje, da se ovako ne pokratjuje.

Pitajuča zaimena: kto, kada, kamo, kako, koliko, kde, kuda, dokle — Slovenci dobro razluče od odnositeljnih (beziehende): ktor, kadar, kamor, kakor, kolikor, kder (kjer), kudar, dokler itd. Ova razlika se i u češćini znajde.

§. 63.

Ime brojno: *jeden, jedna, jedno* sklanja se kakor pridavna imena; *dva, dvě, tri* i *četiri* pak ovako le:

Mužko.	*Srědnje.*	*Ženska.*	*U vsih spolih.*	
1. dva,	dvě (dva),	dvě,	tri	četiri
2.	dvěh (dviuh, dvih)		třeh (ih)	četirěh (ih)
3.	dvěma (dvima)		třem (im)	četirěm (im)
4. dva	dvě,	dvě,	tri	četiri
6.	pri dvěh (dviuh, dvih)		třeh (ih)	četirěh (ih)
7.	(s) dvěma (dvima).		třemi (imi)	četirěmi (imi).

Kakor *dva, dvě*, se sklanja take: *oba, obě*.

Po serbsko se često upotrěbljuje: *dvě, obě* za vse tri spole, kteri se moraju vendar razlikovati, ker jih razlikujete take podnarečji il. slovensko i horvatsko, narečji česko i poljsko. Srědnji spol glasi *dvě, obě*, kakor ženski a ne: *dva, oba*.

§. 64.

Čehi i Slovaki nek se take približuju i se poslědnić u československom narečju slože, ovde jeden primer pridavnih imén:

	Mužko.			*Srědnje.*		
	Jedinobrojnik.					
	Českoslav.	*Česko.*	*Ug. slov.*	*Českoslav.*	*Česko.*	*Ug. slov.*
1.	pěkn-i (y),	y,	i	pěkn-e	é	é
2.	pěkn-eho,	ého,	ého (iho, jého)	pěkn-eho	ého	ého
3.	pěkn-emu,	ému,	ému (imu, jému)	pěkn-emu	ému	ému (imu, jému)
4.	pěkn-eho	ého,	ého (iho, jého)	pěkn-e	é	é
5.	pěkn-i (y)	y	—	pěkn-e	é	—
6.	w pěkn-om (ym)	ém	ém (om)	w pěkn-om, em	ém	ém (om)
7.	pěkn-im (ym)	ym,	im.	pěkn-im(ym)	ym	ím.

	Žensko.			*U vsih spolih.*		
	Jedinobrojnik.			Višebrojnik.		
	Českoslav.	*Česko.*	*Ug. slov.*	*Českoslav.*	*Česko.*	*Ug. slov.*
1.	pěkn-a	á	á	pěkn-i, a, e	i, á, é,	i, á, é
2.	pěkn-e, ej	é	éj	pěkn-ích(ych)	ych,	ích
3.	pěkn-ej	é	éj	pěkn-im (ym)	ym,	ím
4.	pěkn-u (ou)	ou	ú	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	é, á, é
5.	pěkn-a	á	—	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	—
6.	w pěkn-ej	é	ej	w pěkn-ich(ych)	ych	ích
7.	pěkn-ou	ou	u	pěkn-imi(ymi)	ymi	imi (ma).

U ovom priměru bi se češćina i ug. slovenšćina po pravilih u §. 56. ustanovljenih lehko ovako le složile:

Po česko je 2. padež jedb. mužkoga i srědnjega spola: *pěkného*, po ug. slovensko (po Bernolaku) tako *pěkného*, inače še: *pěkniho* i *pěknjeho*. Ovi padež neima nikto na *jého*, je dakle neveljana ug. slovenska jednostranost; na *iho* imaju sicer některi Slovenci pa je věndar le jednostran izraz.

Slovaki nek dakle upotrěbuju 2. padež jedb. mužkoga i srědnjega spola na *ého*, pěkného, isto tako 3. na *ému*, pěknému, i tako ste češćina i ug. slovenšćina u jedinobrojniku mužkoga i srědnjega spola složene.

Slovaki čine 6. padež jedb. m. i srědnjega spola na *em*, někada i na *om*, nek oba izraza zaderžaju, tom podaju jednu ruku onim Slavenom, kteri imadu *em*, drugu onim, kteri imaju *om*, i tako objamu vse Slavene.

Čini u českoslavenskom narečju 6. padež jedb. mužkoga i srědnjega spola kod imén pridavnih tverdoga dokončanja na *om*, kod imén pridavnih mehkoga dokončanja na *em*.

Padež 2. jedb. ženskoga spola izlazi po češko na *é*: pěkné po ug. slovensko na *éj*: pěknej. Češka koncovka na *é* se ne može zavreči, ker se znajde take u ilirskom narečju; koncovka na *ej* se take ne sme zavreči, ker se znajde ne samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečju poljskom i ruskom, dakle:

Čini u českoslavenskom narečju 2. padež jedb. ženskoga spola svobodno ali na *é*: pěkné, ali na *ej*: pěknej.

Padež 3. i 6. jedb. ženskoga spola izlazi po česko opet na *é*, pěkné, po ug. slovensko na *ej*, pěknej. Ovi padež izlazi na *éj* ne samo u podnarečju poljskom kod vsih pridavnih imén, u ruskom kod pridavnih imén mehkoga dokončanja, i u govoru koruških Slovencov — dakle u naj većoj strani naroda; na *é* izlazi skoro samo u češćini. Većoj strani je veljati!

Čini u českoslavenskom narečju 3. i 6. padež jedb. ženskoga spola na *éj*, pěknéj.

Od 4. padeža jedb. ženskoga spola ne věm nić prav reči; po česko izlazi na *ou*, po ug. slovensko na *u*. Meni bi naj bolje dopadel ovi padež na *u*, ker ovako izlazi take u ilirskom narečju i u ruskom pri imenih pridavnih izhadjajućih na *or*, *ev*, *in*, *cin*, *o*, *a*; na *ou* pak ne izlazi nikde, ako češćinu izuzamcš.

Meni se zdi, da bi bil 4. padež jedb. ženskoga spola pravilnejši na *u*: pěknu, nego na *ou*: pěknou.

Padež 7. jedb. ženskoga spola ima po česko: *ou*, po ug. slovensko *u*. Koncovka *ou* je za toti padež priličneje; vsi Slaveni se gledé ovoga padeža na dvě strani razdelć. Na jednu i to većU stranu prijde narečje česko, rusko i podnarečje il. slovensko imajuć: *ou*, *oju*, *oj*. Ova strana bi se onda lehko složila u koncovki *oju*. Na drugu manju stranu prijdu ostali Slaveni čineći ovi padež različno, vsaki po svojem: Poljaci na *on*, Serbljі na *om*, Slovaki na *u*, — zato je koncovka česka na *ou* bližja sloge i za českoslavensko narečję priličnejša:

Čini 7. padež jedb. ženskoga spola u českoslavenskom narečju na *ou*: peknou; u slavenskom na *oju*, postavim: mudroju.

Ug. slovenski 7. padež na *imi* je pravilni višebrojnik, na *ma* dvojbrojnik, i se morata tudi tako upotrěbovati.

Stupaj 3. se stori, ako stupaju 2mu *naj* predpostaviš.

Naj je pravilneje nego *nej*; *naj* upotrčbuju Poljaci, Slovaki i Slovenci, *nej* jedini Čehi.

Toliko budi rečeno gledé na českoslavensko narečje, kakor bi rekel, mimogredć: popolnoma češćinu i ug. slovenšćinu med seboj prispodobiti, pojedine izraze pravično presuditi, sposobnejše izbrati, za českoslavensko narečje jih nepristrano ustanoviti i onda jih upotrěbovati, to moram pustiti Čehoslavenom samim učiniti.

Od glagoljev.

§. 65.

Pomoćljivi glagolj je u slavenskom jeziku samo jeden, sostojeći iz trěh dělov, namreć: *biti, jesem* i *budem.*

U serbšćini se upotrěbuje naměsto: *budem* take: *ću*, (*hoću, hotjeti*), i u rusćini: *stanu; budem* je pak obće slavenski, i se ovako le sprezuje:

Kažući način.

Sadašnje vrěme.

Jedinobrojnik.		*Dvojbrojnik.* *Mužko.*	*Sr. i žensko.*	*Višebrojnik.*	
1. jesem	(sem)	sva	sve	jesmo	(smo)
2. jesi	(si)	sta	ste	jeste	(ste)
3. jest	(je)	sta	ste	jesu	(su)

Buduće vrěme.

1. budem (biti ću)	budeva	budeve	budemo (biti ćemo)
2. budeš (biti ćeš)	budeta	budete	budete (biti ćete)
3. bude (biti će)	budeta	budete	budu (biti će).

Zapovědajući način.

1. budi	budiva	budive	budimo
2. budi	budita	budite	budite
3. budi, nek bude	budita	budite	budu, nek budu.

Pričastje sadašnje.

buduć.

Pridavno.

budući, e, a,	budući	budući	budući, a, e.

Nesveršeni način.

biti.

Prosto minuće prošasto vrěme.

1. bih (bèh)	—	bismo (běsmo)
2. bi (bě)	—	biste (běste)
3. bi (bě)	—	biše (běše)

Prosto trajuće prošasto vrěme.

1. biah	—	biahmo (biasmo)
2. biaše	—	biahte (biaste)
3. biaše	—	biahu

Pričastje prošasto.

biv ali bivši.

Pridavno.

bivši, e, a	bivša	bivše	bivši, a, e

Pridavno čineće.

bil, o, a	bila	bile	bili, a, e

I. Sostavljeno prošasto vrěme.

1. jesem (sem)	bil,o,a.	sva	bila	sve	bile	jesmo (smo)	bili,a,e.
2. jesi (si)		sta		ste		jeste (ste)	
3. jest (je)		sta		ste		jesu (su)	

II. Sostavljeno prošasto vrěme.

1. biah	bil,o,a.	—				biahmo (biasmo)	bili,a,e.
2. biaše		—				biahte (biaste)	
3. biaše		—				biahu	

Pridavno terpeće.

bit, o, a (dobit, o, a).

Samostavno.

bitje.

Želeći način.

Sadašnje vrěme.

1. bi	bil,o,a.	bi	bila	bi	bile	bi	bili,a,e.
2. bi		bi		bi		bi	
3. bi		bi		bi		bi	

Prošasto vrěme.

1. bi sem	bil,o,a.	bi sva	bila	bi sve	bile	bi smo	bili,a,e.
2. bi si		bi sta		bi ste		bi ste	
3. bi		bi sta		bi ste		bi su	

Po slavensko se piše: *jesem*, *sem*, tako pišu vsi Slaveni, samo Slovenci *sim*, izgovaraju pak take *sem*, i jedini Serbljі *jesam*, *sam*, što je dakle serbska posebnost.

Jesem, *jesi*, *jest*, *jesmo*, *jeste*, *jesu* se postavi, kakor pri zaimenih, 1. u početku besěde; 2. kadar se ovi glagolj važno izgovori; inače se postave posvuda pokratjena.

Po knj. ilirsko i po slavensko se piše: *budem*, *budeš*, *bude* i t. d. Slovenci čine: *bom*, *boš*, *bo*, *bomo*, *bote* (*boste*) *bojo*, někada take: *bodem*, *bodeš*, *bode*, *bodemo*, *bodete*, *bodo;* to su slovenske posebnosti, zadnjić navedeno sprezanje je pak za Slovence naj pravilnejše, ker je ilirskomu i slavenskomu sprezanju naj podobnejše.

Prosto trajuće prošasto vrěme se rědko kada upotrěbuje, věndar je uprav slavensko.

Želeći način se znajde u ilirskom, českom i poljskom narečju. *Bi bil*, *o*, *a*, je pravo sadašnje vrěme u il. slovenšćini, ako ravno se, u němšćinu prevedeno, ich wäre, möchte, würde seyn, čini, da je poluprošasto. *Bi sem*, *bi si*, *bi bil*, *o*, *a* i t. d. je prošasto vrěme; slovenski slovničari ga ne navode, izvan Urbana Jarnika; i se upotrěbuje u zilskoj dolini u Koruškoj, u Terstinskom kraju, u Istrii i obično kod Serbljev (vidi: Ilirische Sprachlehre von Ig. Berlić. Agram 1842), trěba ga zato upotrěbovati u knj. ilirskom narečju.

Bil sim bil, bila sim bila i t. d. *bil bi bil, bila bi bila* i t. d. nije nikakovo posebno vrĕme, postavim davno prošasto, kakor nĕkteri hoće.

§. 66.

Glagolji slavenski dĕlaju se na šest načinov, namreć k korenitoj slovki se privesi:

1. *em, ti*, nes-em, nes-ti.
2. *em, nuti*, mah-nem, mah-nuti.
3. *im, ĕti*, živ-im, živ-ĕti.
4. *im, iti*, pros-im, pros-iti.
5. *am, ati*, mah-am, mah-ati.
6. *ujem, ovati*, omah-ujem, omah-ovati.

Slavenski jezik ima dva korenita vrĕmena: sadašnje vrĕme kažućega načina i nesveršeni način; od perve osobe sadašnjega vrĕmena se narede zapovĕdajući način, gerundium i pričastje sadašnje, vse ostalo od nesveršenoga načina.

Glagolji slavenski se dĕle na minuće i trajuće:

Minući (perfectiva) znamenuju, da se je že nĕšto jednom mahom sveršilo, ali da se bude sveršilo; postavim: izkopam, skočim, platim ...

Trajući (imperfectiva) znamĕnuju, da čin še jednako traja, postavim: izkapam, skakam, platjam ...

Ilirski glagolji se po trĕh primĕrih sprezaju.

Polag I. sprezanja idu glagolji izhadjajući u pervoj osobi sadašnjega vrĕmena na *am*, i u nesveršenom načinu na *ati*;

polag II. na *em, ti* (*ĕti, nuti*);

polag III. na *im, ĕti, iti*.

Sprezanje

	I.	II.	III.
		Kažući način.	
		Sadašnje vrĕme.	
	Jedinobrojnik.		
1.	dĕl-am	tres-em	uč-im
2.	dĕl-aš	tres-eš	uč-iš
3.	dĕl-a	tres-e	uč-i
	Dvojbrojnik mužkoga spola.		
1.	dĕl-ava	tres-eva	uč-ivu
2.	dĕl-ata	tres-ete	uč-ita
3.	dĕl-ata	tres-ete	uč-ita
	Dvojbrojnik srĕdnjega i ženskoga spola.		
1.	dĕl-ave	tres-eve	uč-ive
2.	dĕl-ate	tres-ete	uč-ite
3.	dĕl-ate	tres-ete	uč-ite
	Višebrojnik.		
1.	dĕl-amo	tres-emo	uč-imo
2.	dĕl-ate	tres-ete	uč-ite
3.	dĕl-aju	tres-u	uč-e

Zapovědajući način.

Jedinobrojnik.

1. děl-aj	tres-i	uč-i
2. děl-aj	tres-i	uč-i
3. děl-aj, nek dela	tres-i, nek tres-e	uč-i, nek uči

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. děl-ajva	tres-iva	uč-iva
2. děl-ajta	tres-ita	uč-ita
3. děl-ajta	tres-ita	uč-ita.

Dvojbrojnik srědnjega i ženskoga spola.

1. děl-ajve	tres-ive	uč-ive
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ite
3. děl-ajte	tres-ite	uč-ite

Višebrojnik.

1. děl-ajmo	tres-imo	uč-imo
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ite
3. nek děl-aju	nek tres-u	nek uč-e

Gerundium.

děl-aje	tres-é	uč-é

Pričastje sadašnje.

děl-ajuć	tres-uć	uč-eć

Pridavno.

J. děl-ajući, e, a	tres-ući, e, a	uč-eći, e, a
D. děl-ajuća, e, e,	tres-uća, e, e,	uč-eća, e, e,
V. děl-ajući, a, e,	tres-ući, a, e.	uč-eći, a, e.

Nesveršeni način.

děl-ati.	tres-ti	uč-iti

Supinum.

děl-at.	tres-t	uč-it

Prosto minuće prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. naděl-ah	stres-oh	nauč-ih
2. naděl-a	stres-e	nauč-i
3. naděl-a	stres-e	nauč-i

Dvojbrojnik zastaran.

Višebrojnik.

1. naděl-asmo	stres-osmo	nauč-ismo
2. naděl-aste	stres-oste	nauč-iste
3. naděl-aše	stres-oše	nauč-iše

Prosto trajuće prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. děl-ah	tres-ah	uč-ah
2. děl-aše	tres-aše	uč-aše
3. děl-aše	tres-aše	uč-aše

Dvojbrojnik zastaran.

Višebrojnik.

1. děl-ahmo	tres-asmo	uč-ahmo
2. děl-ahte	tres-aste	uč-ahte
3. děl-ahu	tres-ahu	uč-ahu

Pričastje prošasto.

děl-av	tres-av	uč-iv

Pridavno.

J. děl-avši, e, a	tres-avši, e, a	uč-ivši, e, a
D. děl-avša, e, e,	tres-avša, e, e,	uč-ivša, e, e,
V. děl-avší, a, e.	tres-avši, a, e.	uč-ivši, a, e,

Pridavno čineće.

J. děl-al, o, a,	tres-el, slo, a,	uč-il, o, a,
D. děl-ala, e, e,	tres-la, e, e,	uč-ila, e, e,
V. děl-ali, a, e.	tres-li, a, e,	uč-ili, a, e.

Sostavljeno prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. jesem 2. jesi 3. jest	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. sva 2. sta 3. sta	dělala	tresla	učila

Dvojbrojnik srědnjega i ženskoga spola.

1. sve 2. ste 3. ste	dělale.	tresle	učile

Višebrojnik.

1. smo 2. ste 3. su	dělali, a, e	tresli, a, e,	učili, a, e,

Sostavljeno trajuće prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. biah 2. biaše 3. biaše	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a

Dvojbrojnik zastaran.

Višebrojnik.

1. biahmo 2. biahte 3. biahu	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e

Sostavljeno davno prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. jesem	bil, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. jesi	dělal, o, a		
3. jest			

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. sva	bila	tresla	učila
2. sta	dělala		
3. sta			

Dvojbrojnik srědnjega i ženskoga spola.

1. sve	bile	tresle	učile
2. ste	dělale		
3. ste			

Višebrojnik.

1. smo	bili,a,e	tresli, a, e,	učili, a, e
2. ste	dělali, a, e		
3. su			

Buduće vrěme.

Jedinobrojnik.

1. budem	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. budeš			
3. bude			

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. budeva	dělala	tresla	učila
2. budeta			
3. budeta			

Dvojbrojnik srědnjega i ženskoga spola.

1. budeve	dělale	tresle	učile
2. budete			
3. budete			

Višebrojnik.

1. budemo	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. budete			
3. budu			

Pridavno terpeće.

J.	děl-an, o, a	tres-en, o, a	uč-en, o, a
D.	děl-ana, e, e	tres-na, e, e	uč-ena, e, e
V.	děl-ani, a, e	tres-eni, a, e	uč-eni, a, e

Samostavno.

děl-anje	treš-enje	uč-enje

Želeći način.

Sadašnje vrěme.

J.	bi dělal, o, a	bi tresel, slo, a	bi učil, o, a
D.	bi dělala, e, e	bi tresla, e, e	bi učil, e, e
V.	bi dělali, a, e	bi tresli, a, e	bi učili, a, e

I. Prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. bi sem 2. bi si 3. bi	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. bi sva 2. bi sta 3. bi sta	dělala	tresla	učila

Dvojbrojnik srědnjega i ženskoga spola.

1. bi sve 2. bi ste 3. bi ste	dělale	tresle	učile

Višebrojnik.

1. bi smo 2. bi ste 3. bi su	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e

II. Prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. bi 2. bi 3. bi	bil, o, a	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a

Dvojbrojnik.

1. bi 2. bi 3. bi	bila, e, e	dělala, e, e	tresla, e, e	učila, e, e

Višebrojnik.

1. bi 2. bi 3. bi	bili, a, e	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e

Davno prošasto vrěme.

Jedinobrojnik.

1. bi sem 2. bi si 3. bi	bil, o, a	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a

Dvojbrojnik mužkoga spola.

1. bi sva 2. bi sta 3. bi sta	bila	dělala	tresla	učila

Dvojbrojnik srédnjega i ženskoga spola.

1. bi sve	bile	dělale	tresle	učile
2. bi ste				
3. bi ste				

Višebrojnik.

1. bi smo	bili, a, e	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e.
2. bi ste				
3. bi su				

Razlikuj skerbno glagolje minuće od trajućih. Da se il. podnarečja u jedno knj. narečje slože — nek gledé glagoljev piše vsaki po svojem podnarečju, samo da derži se slědećih lehkih pravíl:

Osobu 3. višebrojnika u sadašnjem vrěmenu čine Slovenci: dělajo, tresejo, učijo, vsi ostali Iliri, dakle veća strana našega plemena, čine ovi izraz: dělaju, tresu, uče (rusko narečje ima: dělajut, trjasut, učjat; podnarečje ug. slovensko: volaju, plaču, sliša, u některih glagoljih i češćina, p. vezou, mnou), dakle:

Dělaj u knj. ilirskom narečju osobu 3. višebrojnika sadašnjega vrěmena: dělaju, tresu, uče. —

Slovenci čine pričastje sadašnje sprezanja I. na *oč*, II. na *ejoć*, p. dělajoć, kličejoć; ostali Iliri: dělajuć, tresuć (narečje rusko ima take *u* město slovenskoga *o*: p. dvigajuči. vojujušči, grějuči, koljušči), dakle:

Dělaj u knj. il. narečju pričastje sadašnje sprezanja I. na *ajuć*, II. na *uć*, p. dělajuć, tresuć. —

Serbljі i Horvati radi upotrěbujte na pravom městu prosto prošasto vrěme minuće i trajuće — je verlo lěpo; mi Slovenci ga nismo navadjeni, pa po malo ćemo se ga naučiti i književno pišući navaditi.

Slovenci zaderžimo dvojbrojnik i u glagoljih, pa ne silimo nikogar š njim; možebiti da se ga po malo i ostali Iliri navade; tako i gerundium, ktero znamenuje to, što pričastje sadašnje.

Vsi Slaveni dělaju buduće vrěme kažućega načina pomoćljivim glagoljem: *budem*, dakle je to ne samo knj. ilirsko, nego prav obće slavensko, jedini Serbljі se služe pomoćljivoga glagolja: *hoću* i to ne vsigdar, nego samo u kažućem načinu, to je dakle serbska posebnost (serbismus); obće slavenski izraz je sposobnejši za knj. jezik od jednostranoga. Vendar se Slaveni glede na buduće vrěme na dvě strani dělе, namreć: manja strana, to je, Iliri i Poljaki (Poljaki onda kadar pomoćljivi glagolj predlazi, a pričastje slědi) dělaju ovo vrěme pomoćljivim glagoljem *budem i pričastjem činećim: budeš dělal, o, a, budete tresli, a, e;* veća strana, to je: narečje českoslavensko, rusko i poljsko (poljsko onda, kadar pomoćljivi glagolj *budem* po nesveršenom načinu slědi), dělа ovo

vrěme pomoćljivim glagoljem *budem i nesveršenim načinom:* budeš dělati, budete tresti, — dakle:

Dělaj buduće vrěme kažućega načina u il. knj. narećju pomoćljivim glagoljem *budem i pričastjem činećim;* — u slavenskom jeziku pak ali pomoćljivim glagoljem *budem i nesveršenim načinom*, ali po ilirsko. —

Želeći način se znajde u narečjih ilirskom, českom i poljskom. *Bi dělal, o, a, bi tresli, a, e . . .* je pravo sadašnje vrěme (vidi Babukićevu slovnicu str. 52) a ne poluprošasto, kakor některi il. slovenski slovničari tverde, ako ravno se po němečko tolmači: ich würde, ich möchte arbeiten, wir könnten, wollten schütteln.

Bi sem (běsem) dělal, o, a i *bi bil dělal, o, a* je oboje prošasto vrěme, samo da se u některih pokrajinah rajše upotrěbuje jedno, u drugih drugo. Imenito se upotrěbuje: *bi sem dělal, o, a, . . .* u zilskoj dolini na Koruškim, u avstrianskom primorju, u Istrii i kod Serbljev. Berlić ima oboje u svojoj: Illirische Grammatik, samo da ne razlikuje sadašnje vrěme: *bi dělal,* od prošastoga: *bi sem dělal . . .*

Bi sem bil, o, a, dělal, o, a . . . je davno prošasto vrěme, naměsto njega se često postavi pervo prošasto: *bi sem dělal, o, a . . .*

Razlikuj supinum od nesveršenoga načina.

Pridavno prošasto pričastje na *ivši, e, a*, mora se slagati u spolu i padežu s svojim imenom samostavnim, p. dělavši muž, dělavše děte, dělavša žena.

Serblji nek pišu pravilno u prostom prošastom vrěmenu minućem ali trajućem, postavim: nadělah, stresoh, naučih. — dělah, dělahu; tresah, tresahu; učah, učahu, a ne izpustivši pisme *h: naděla, streso, nauči, děla, dělau, tresa, tresau, uča, učau* (vidi §§. 27 i 33); nek pišu: dělal, tresel, učil, a ne: *dělao, tresao, učio* (vidi §. 37.), še manje: *dělo, treso,* ali *děla, tresa;* nek pišu: ću, ćeš, će dělati, ćemo, ćete, će dělati, a ne: *dělaću, dělaćeš, dělaće, dělaćemo . . .* (vidi §§. 33. i 36); nek pišu pravilno: znam, imam, dam, a ne: zna*dem*, ima*dem*, da*dem*; nek pišu: kra*del*, me*tel*, pa*del*, pre*del*, naměsto: kral, mel, pal, prel . . .

Slovenci nek pišu glagolje 2ga načina na *nuti*, p. blisnuti, dvignuti, kakor ima i českoslavensko, i rusko narečje i kakor imaju i ostali Iliri, město na *iti*: blisniti, dvigniti.

Osoba 3. jedinobrojnika i višebrojnika zapovedajućega načina postane u ruskom narečju, ako se 2goj osobi *pusť* predloži; u českom, ako se predloži *nech;* u podnarečju il. slovenskom *naj* (nehaj) u serbskom *neka*. Ali bi ne bilo možebiti bolj pravo pisati: nek i nej, kakor se, istina, govori, ker je českomu: *nech* podobneje, nego neka i naj? To samo ja tako mislim. —

§. 67.

Čehoslaveni nek se i glede glagoljev deržе pravil u §. 56. navodjenih; postavim:

Da ne pišu u 1. osobi jedb. sadašnjega vrěmena: *myji*, *meli*, *steli*, *piši*, *mažì* . . . Zašto ne? Možebiti ker meni ali komu drugomu ne dopade? — Ne zato, nego ker ovako nikto ne govori u celom slavenstvu, nijedno slavensko pleme, niti ono isto česko ljudstvo, nego samo některi pisatelji zapeljani jednostranim pravilom, ktero kadkada sicer velja, pa ne vsigdar, u ovom slučaju tudi ne, i ktero ovako le glasí: Piši po mehkih suglasnikih pismene *e* ali *i*. Ovo pravilo je popolnoma neslavensko — ker uči tako pisati, kakor nikto ne govorí. Kadkada se sicer tako naletí, da po mehkih suglasnikih *e* ali *i* stojí, pravilo je pa ravno tako krivo, neveljano i zapeljivo, kakor ako bi rekel: Piši po tverdih suglasnikih vsigdar *o* ali *u;* dakle:

Piši u českoslavenskom narečju u 1. osobi jedb. sadašnjega vrěmena: *myju*, *melu*, *stelu*, *pišu*, *mažu;* ali: *myjem*, *melem*, *stelem*, *pišem*, *mažem.*

Čini u českoslavenskom narečju 1. osobu višeb. vsigdar na: *me*, postavim: vezem*e*, pijem*e*, mnem*e*, milujem*e*. Pismena rěčim odtergavati nije lěpo. Slovaki, Poljaki i Iliri pišu ovde vsigdar na koncu jeden samoglasnik, p. dam*e*, dam*y*, damo; u českoslavenskom narečju se toliko manje izpustiti smě, ker bi inaće bila po ug. slovensko i po ilirsko perva osoba višebrojnika jednaka pervoj osobi jedinobrojnika, namreć: vezem, mnem, pijem, milujem. Čehovi nek doslědnejši izraz upotrěbuju město dvojmiselnoga. —

Čini u českoslavenskom narečju 3. osobu višebrojnika: myj*ou*, mel*ou*, stel*ou*, piš*ou*, maž*ou;* město prebrušenoga idiotisma: myjí, melí, stelí, piší, mažì, Vidi §. 35. i 45. — Ravno tako: daj*u*, volaj*u*, a ne dají, vojají.

Čini zapovědajući način kod glagoljev, izhadjajućih u sadašnjem vrěmenu na *am*, doslědno na *aj*, a ne na *ej*, postavim: *daj*, *volaj*, a ne: *dej*, *volej*, ker sadašnje vrěme nije: dem, deš, de, ali: volem, voleš, vole. Tako imadu vsi ostali Slaveni, ovo tèrja i doslědnost.

Ako sta dva izraza, jeden cel, doslěden i obće navaden, drugi osakatjen, nedoslěden i samo u jednoj pokrajini navaden, se mora upotrěbovati naravno celi, doslědni i obće znani, postavim po českí se piše pokratjeno: *tys*, *byls*, *včinils*, *žes*, *vstaltě*, *ontě*, *cože*, *kdože* . . .

Piši po českoslavenski celo, doslědno i take ostalim narečjem ugodno, p. ty jsi, byl jsi; včinil jsi, že jsi, vstalt' je - vstal ti je, ont' je - on ti je, což je, kdož je . . .

IV. Od sloga.

§. 68.

Vsaki jezik ima svoje posebnosti, kterimi se od drugih razlikuje, isto tako i slavenski. Glede sloga su některi izrazi u tudjih jezikih blagozvučni, ugodni i lěpi u slavenšćini neveljani, neprilični i gerdi, i tako na opako. Po němečko, postavim, je lěpo, ako se piše někako visoko, naduto i zavito, zato radi někako jigraje, jednu istu stvar različno imenuju, (mit dem Ausdrucke wechselu) — preradi upotrěbuju samostavna imena, tako da bi se němečki jezik, slavenskomu prispodoblen, lehko imenoval: jezik samostavnih imén, Hauptwörtersprache; — radi spoměnjaju u svojih spisih rimske i gerčke bogove i prigodbe njihovoga živlenja i prispodabljaju osobe svojega spisa s imenitnimi Rimljani i Gerci; — radi počnu pripovědke obširno opišujući, kako sunce izhadja ali zahadja, kako zaljublenim zaljubleno noćju luna sveti, ali kako je moćno dežovalo, bliskalo i gromelo, ko se je prigodba njihove pripovědke počela; — radi imaju dolge i umetno zavite periode, někada su običavali cele listine dva tri pole (Bögen) dolge s jednoj periodoj napisati. U tom se slavenski slog od němečkoga razlikuje.

Ne mislim ovdě obširno dokazovati, kakov mora u obće biti slog, nego samo někoje posebnosti sloga slavenskoga napoměnuti i někoja pravila za naše pisatelje navoditi. Primére sem navodil samo iz ilirskoga narečja, pravila glede sloga veljaju pak za vsa narečja, za ves slavenski jezik.

§. 69.

Čitaj spise i knjige lěpim slavenskim slogom pisane, budi u kojimgod slav. narečju; u ilirskom postavim: Pogléd u Bosnu. U Zagrebu l. 1842; spise Lj. Vukotinovića i sostavke njegove i mnogih inih pisateljev u Danici i u Novinah dalm. horv. slavonskih; knjige: Kolo, članci za literaturu, umětnost i narodni život. U Zagrebu; Narodni slavonski običaji, sabrani po L. Iliću. U Zagrebu l. 1846; Serbske narodne pěsme i vsa děla V. Štefanovića Karadžića; knjige Dositeja Obradovića; Narodne pěsme puka hàrvatskoga, u knjigi: Pěsme Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. U Zagrebu l. 1847; Narodne pěsni ilirskih Slovencov, izdal St. Vraz. U Zagrebu l. 1839; Zdravo tělo naj boljši blago, spisal K. Robida. U Celovcu l. 1846. Drobtince. U Gradcu l. 1846 i 1847; komedia: Veseli dan ali Matiček se ženi. U Ljubljani l. 1840 i t. d. i t. d. Moja naměra nije i ne može biti, da bi vse lěpim slav. slogom pisane knjige imenoval, nego samo někoje za primèr, kakor sem se jih ravno spomenil. Imenovane knjige su pisane slogom pravilnim, lěpim i uprav slavenskim; glede sloga mogu služiti za izgled, manje izverstne su někture glede pojedinih rěčih i slovničkih izrazov; u serbskih se najdu turcismi i serbismi, u horvatskih horvatismi, u slovenskih germanismi i slovenismi. Vsigdar je

trěba dobro razlučiti izmed sloga, i izmed pojedinih rěčih i slovničkih izrazov, — slog može biti izversten, a u knjigi neveljane posebnosti i tudjinismi glede na rěči i slovničke izraze, i tako na opako.

§. 70.

Zapisuj narodne basne, pripovědke, pričice i pěsme, kako što ti jih priprosti ljudi narekuju; takov spis zaderži u sebi sicer idiotisme i tudjinisme glede rěčih i slovničkih izrazov, — slog pak je izversten, uprav narodno slavenski, kteroga se lehko iz njih naučiš.

§. 71.

Pišući misli po slavensko. Važno pravilo! J. A. Berlić piše u predgovoru k svojoj grammatiki na str. XIII *): „Endlich noch eine dringende Bitte an jene edlen Menschen, welche sich als Dilettanten mit der vaterländischen Litteratur abgeben —: mögen sie doch, bevor sie ein Werk zu schreiben, besonders aber zu übersetzen anfangen, sich in ihrer Muttersprache zu denken gewöhnen und so schreiben, wie sie die Sprache von Kindesbeinen gehört und gelernt haben. Unsere Sprache, wenn sie gut und verständlich geschrieben werden soll, kann nach keiner andern wörtlich construirt werden, sie hat, wie alle übrigen Sprachen, ihre Eigenheiten, worunter ich absichtlich bemerke: dass wir beinahe nie einen Genitiv ohne einem Beiworte haben, dass unsere Bei- und Zeitwörter etwas Eigenthümliches besitzen, das den übrigen Sprachen mangelt . . .“ Ako prevadjaš i tolmačiš od rěči do rěči, ti budu u spisu sicer rěči slavenske, slog i ves spis pak neslavenski i tudji, postavim: Es fiel mir in den Kopf; slabo: Meni je u glavu, u misel padlo; lěpo: Sem se spomněnil. Die Ausgelassenheit nimmt stark über Hand; slabo: Razuzdanost moćno črez ruku jemlje; lěpo: Razuzdanost se moćno množi, širi. Ich halte dafür; slabo: ja deržim za to; lěpo: Mislim. Ohne Rücktritt findet morgen die Ziehung eines Gutes statt; slabo: Brez odstupa najde jutros vučenje jednoga dobra městо; lěpo: Nepreměnljivo jutre će se izjigrati jeden grad, — jedna gospodšćina. Das Weib fällt dem Manne in die Arme; slabo: Žena pane u nědra svoga muža; lěpo: Ruke šire, u bělo lice se ljube.

§. 72.

Prevadjaj rajše izvorna děla iz slavenskih narečjah,

*) „Poslědnié še presrčno prosim vse žlahtne pisatelje, koji iz čiste ljubezni do narodnoga slovstva u njem posluju —: da se navade u materinskom jeziku misliti i da tako pišu, kako što su svoj jezik od mladih nog slišali i se ga naučili. Naš jezik ima, kakor vsi ini, svoje posebnosti, imenito da skoro nikdar ne stavimo drugoga padeža brez pridavnoga imena i da imaju naša pridavna imena i naši glagolji nĕšto vlastnoga, što jim u inih jezikih manjka, zato ne smĕmo po nipošto od rěči do rěči tolmačiti, ako želimo razumljivo i lěpo pisati.“

nego iz ptujih jezikov. Těm se naj ložeje navadiš lěpoga i narodnoga sloga i se izobražiš u materinskom jeziku.

§. 73.

Piši prosto i lehko razumljivo, a ne zavito i naduto ali u predolgih periodah, nego u izrekah kratkih, poslovicam podobnih, blizo tako, kako što je u Robidovoj knjigi: Zdravo tělo. Prav kaže něki dalmatinski pisatelj: „Malo vrědi ono pismo, koje velja više putah štiti za razuměti, što je naumil pisatelj da kaže. Některi govore: Naučne knjige moraju biti težko razumljive. Istina! naučne knjige se težko razume radi težkoga nauka i visokih znanostih, ktere se u njih nalaze, — iz toga pa ne slědi, da bi morale biti pisane slogom zavitim, nadutim, težko razumljivim, nego na opako: one se moraju uprav toga radi pisati slogom, kolikor moguće, priprostim, jednostavnim i lehko razumljivim, da čitatelju nije trěba še s zavitim slogom se mučiti, ker je brez toga že znanost sama težko razumljiva. Nije zadosti, da pisatelja samo učeni razume; tisti piše prav učeno i lěpo, ktcroga lehko razume učeni i neučeni. — Ne opisuj obširno, kako sunce izhadja ali zahadja, ne počinjaj pripovědke, kakor zaljublene němečke knjige običavaju, vsigdar s dežjem, bliskom i gromom; po slavensko se reče vse to kratko: jasno jutro, kakor zvon, ali kakor ribje oko; deži, kakor bi vlijal; je burja i grmí, kakor k sudnjemu dnu.

§. 74.

Napiši vse, kolikor možeš, kratko. To čini besědu jedernu i lehko razumljivu; ne velja dakle u slavenšćini, kakor u němšćini, město jedne rěči njih mnogo napisati. Němci se toga navlaš uče, što se kod njih zove: den Satz erweitern. Město da bi pisal: Nesreće oblaki me zastiraju, piši: *oj ja nesrećna kukarica!* Město: Ruka božje skerbi me obraća na pravi put, piši: *Bog me obraća na pravi put.* To je dělo mojih ruk, piši: *To sem ja storil.*

§. 75.

Postavljaj glagolj rad bolje od početka. Spis stane těm razumljivejši, ako ravno je inače u tom slavenski jezik jeden od naj svobodnejših.

§. 76.

Upotrěbuj kratke slavenske naslove. — Ali bi ne bilo dosti, ako bi se vsakoj osobi i vsakomu uradu u slavenšćini samo jeden naslov dajal? — K čemu postavim, se reče dvakrat porc-

doma: Gospodin, gospodin! K čemu tako dolge neslavensko glaseće naslove, postavim po serbsko: Njegova kneževska světlost; město: *Světli knez*. K čemu: Njegovo preosveštenstvo mitropolit; visokopreosvešteni gospodin, gospodin mitropolit; Njegovo visokoprevshoditeljstvo; — ali po slovensko: Visokočastivrědni, visokoučeni i visokočastitljivi gospod gospod dekan. To je tako lěpo, kakor da bi moral desetkrat poredoma u jednoj sapi izrěći: *Dampfschlepptauschifffahrtsgesellschaftskanzlei!* Ja mislim, da bi prav bilo, nazivati deržave i dežele: *slavne*, — slavna Češka! slavna Turska; urade svetovne: *slavne*, *preslavne*, *najslavnejše*, — naj slavnejša vlada, naj slavnejši deržavni sbor, naj slavnejši narodni sbor kraljevinah Dalm. Horv. i Slavonie; slavna gradomedja, slavna susedšćina, skupšćina; slavno vrednistvo; urade duhovske: *čestiti*, — čestiti duhovski svet (Consistorium, ne sbor concilium); osobe svetovne vladujuće: *presvětli*, *světli*, — presvětli cesar su ukazali (plur. majestaticus, Seine kais. Majestät haben zu befehlen geruht), světli kralj, světli knez serbski; čestita Serbkinja; osobe duhovske: *sveti* Otac, světli knez vladika (město: firšt i škof). Němci imenuju vsakoga ustavnoga deržavljana: Herr, Frau; Slaveni pak: brat, domorodec. Ne dělajmo preveć nepotrěbnih razlik u naslovih. Po slavensko se ali tika ali vika; — onikati je neslavensko i gnjusno. Naslov ostane nepreměnjen jeden isti u cělom pismu, nije razlike, ako stoji u početku lista ali u srědi ali na koncu.

§. 77.

Upotrěbuj slavenska pozdravlenja; naš narod jih ima izobilno i to različnih za razne čase dneva i lěta, za razne blagdane, priložnosti i opravila; zato nam ni malo nije trěba, jemati jih iz tudjih jezikov, postavim: *Sluga!* To nije slavensko, nego francozko: *Serviteur!* i němečko: *Gehorsamer Diener!* Naški: Dobro jutro, dober dan, dober večer! Ako človeka najdemo dělajućega, postavim, kod žetve, berbe, ali kod podrezovanja bučěl i t. d. se reče: Bog daj sreću! Na vsa ovakova pozdravlanja se odgovori: Bog daj! — Kadar kto odide, se reče: S Bogom! Srećno! Lehko noć! Lěpo spite! — Tudi Vi!... Tudi listi se po slavensko inaće sklenu, kakor po němečko; postavim po němečko se sklene u celom, nepretergnuto blizo takole: Ich verbleibe und verharre mit tiefster Ehrfurcht Euer Wohlgeboren! gehorsamster Diener N. N.; po slavensko: *Lěpo se Vam, šlahtni gospodine! priporučim. Bog daj Vam sreću i ljubo zdravje! I. I.* — Viele herzliche Grüsse an Dich vom Radislav; ich aber verbleibe Dein aufrichtiger Freund N. N. *Radislav Ti pošle velike službe. S Bogom! I. I.*

§. 78.

Ne naterpaj svoje slavenske spise preveć s imeni

rimskih ali gerčkih bogov i s njihovimi děli; spominjaj rajše bajoslovje slavensko, navade i običaje naše; postavim da spomeniš Vile, běle žene, žalikžene, Peruna, Slavu, Rusalke, morske deklice, ... Koledu, Krès ... Na město da bi rekel: Es wurde Thaliens Tempel wieder eröffnet, reči po slavensko: U kazališću se je spet počelo igrati; ali: Morpheus, der Gott des Schlafes, umgaukelte mich mit seinen Bildern; zaspal sem sladko, da se mi je senjalo.

§. 79.

Spominjaj u spisih i pripovědkah zgodbe, mužove, města i t. d. slavenske město tudjih, rimskih ali gerčkih; postavim: Er war als Dichter ein zweiter Virgil, ein weiser Gesetzgeber wie Solon — Lykurg; als Herscher mächtig wie Karl der Grosse, mild wie Titus, ritterlich wie der Ritter Bayard; er bleibt im immerwährenden Andenken wie Wilhelm Tell; sein Volk war abgehärtet wie die Spartaner, sein Land war romantisch wie die Schweitz; to bi se reklo po slavensko blizo tako le: Bil je pěsnik, kao Deržavin; mudar zakonotvorec, kao Upravda (Justinian); vladar mogućen, kao Štepan Silni; blag kao Premisl, žlahten junak, kao Zrini ali kakor Sobiesky pred Bečem, spominal se bude od veka do veka, kao kralj Matjaš i kao kraljević Marko. Njegovi ljudi su bili junaci, kao Serbljи i pokrajina romantička, kao Černagora. — Das war ein blutiges Treffen, wie die Schlacht bei Canae; nesrećna bitka, kao na Kosovom polju, kao na Běloj gori. — Imenitne slavenske zgodbe, mužove i města najdeš u slav. dogodovšćini, kao takodjer u knjigi: Slawy deera od I. Kolara. Pešt 1832.

§. 80.

Ne upotrěbuj preveć samostavnih imén, posebno abstraktnih se vari, kakor živoga ognja; vsaka strana govorjenja je u slavenšćini lěpša, kao samostavna abstraktna imena. Zato piši:

a. pridavna imena město samostavnih, postavim: Ako ravno človeku ni vsigdar *moć prida* i *koristi* někoje stvari spoznati, je vendar potrěbna *u versti stvarjenja*, piši: Ako ravno ne moremo vsigdar spoznati, kako je někoja stvar koristna i hasnovita, je vendar potrěbna na světu. Boj *od Nikopoli* - boj Nikopolski. *Čistota* od govora - čist govor. Ima *serce od lava* - je verli junak. Njegova kneževska *světlost* - světli knez. Kosti *ptic* imaju toliku *količću moći*, da truplo ukupa deržе - ptičje košćice su toliko moćne, da ... *Obilnost dobrote* tega človeka - verlo blagi človek. Ovo ima 6 črevljev *višave* a 9 *širjave* - ovo je 6 črevljev visoko a 9 široko. Vrata *od grada* - gradske vrata.

Vse stvari oznanuju božje *veličastvo*, božju *moć, ljubezen, dobrotu* - vse stvari oznanaju, da je Bog veličanstven, mogućen, ljubezniv i dobrotljiv. *Zemlja* od Arbanie - Arbania.

b. zaimena město samostavnih imén; postavim město: Ja za svoju *osobu* ne dozvolim, piši: ja, što mene zadene, ne dozvolim. Někoja *osoba* - někto. *Moje serce* sklene - sklenem;

c. glagolje město samostavnih imén; u glagoljih je slavenšćina jeden od naj bogatejših jezikov i slavenski glagolji su izverstni posebno radi 6 načinov (Formen); glagolji lěpšaju slog i čine, da je živahen i gibek; što Herder piše od jezika hebrejskoga, velja i od slavenskoga: „Alles was Verbum ist, mahlt, handelt, tönet und lebet.“ Vse što je glagolj slikuje, děluje, se razlega i živi. Zato piši: město: *Brinutje, skerb* imati - brinuti se, skerbeti. Ću si *smert* podati - ću se umoriti. Dati *na znanje* - oznaniti. *Hitrica* nema *teka* - hitěti ni pridno. *Hišovanje* peljati - hišovati, gospodariti, gospodiniti. Imam *mogućstvo* Boga spoznati - možem Boga spoznati. Imam *pazku* na njega - pazim na njega. *Izrečenje* činiti - izrěči. *Kortešovanje* těrati - kortešovati. Moja *lučitva* je težka - se težko lučim. *Nalog* dati - naložiti. *Nauk* davati - podučovati. Opusti *kaju* tabaka - henjaj tabaka kaditi. *Padne u grěh* i *u smertnu bolěst* - se pregrěši i smertno zboli. *Pogled* razviti, baciti, metnuti - pogledati. *Pokoru* storiti, učiniti - spokoriti se. *Razlagu* podati - razložiti. *Sluhom* koga udostojiti - račiti poslušati ga. *Sloveć biti* - sloveti. *Sprovod* učiniti - sprovoditi. *Stupinju, koračaj* učiniti - prestupiti, koračiti. *Světlost* bacati - světiti. *U běg* se podati - běgati, poběgnuti. *Umor* sklopi moje oči - ves truden sem zaspal, kao derva. *U vrěme* ovoga *njegova došastja* - kadar je došel. *Veljavu* obderžati - veljati. *Vojsku* voditi - vojskovati se. *Zakletvu* položiti - zakleti se. *Zaprisegu* storiti, položiti - zapriseči. Zločesto *upotrěblenje* učiniti - zločesto upotrěbiti; *na primer* - postavim;

d. predloge i prislove město samostavnih imén; postavim, město: *Na isti način, na tisto višo* - tako. *Speh, tek* ima - je spešno, tečno. *Po nespameti* - nespametno. Po takim *ravnanju* - tako. Po naj boljšoj *vědnosti* - kakor naj bolj věm i znam. *Nach Art der Türken* - po turski.

e. Někada je lěpo po slavensko, ako samo němečko ime izpustiš ali izbrišeš; postavim město: Jeden neizměrni *broj* od zvězdah; piši: Neizměrno mnogo zvězd. Je dotěral do naj većega *stupnja* bogatstva - se je silno obogatil. Je modre, běle, černe *boje* - je moder, běl, čern. Nisem *u stanu* storiti - ne možem. Ova rěka se u neobićnom *stepenu količestva* nalazi - je neobićno narasla. Jesem u žalostnom *stanu* - jesem nesrećen, žalosten. *Tergovinu těra* i čini u njoj velike *korake* - terguje i to srećno. To je dobroga *ukusa* i lěpoga *rungledanja* - to je dobro i lěpo. U naj većem *stepenu* tréba da *pozor* obratim - moram verlo pomnjivo paziti. U naj većoj *měri* je vode na světu -

naj već je vode na světu. *U rosnom crètu življenja dètinskoga* - ves mlad. *Za vrême* letošnjih pokladah - u lětošnjih pokladah. — Blatt *Numero* 4 - četverti list. Haus *Numero* 3 - tretja hiša. 5. *Jahrgang* von der Zeitung - peto lěto novìn. 6 *Stück* Ochsen - šest volov, Verordnung *Numero* 7 - sedmi ukaz.

§. 81.

Imenuj vse rad s pravim imenom, ako je tŕeba i višekrat po redoma. Postavim po němĕčko se izrazi mĕnjaju: Kirche, Gotteshaus, christlicher Tempel, Tempel Gottes; der Allerhöchste, der Allwissende, der ober den Sternen wohnt, der die Nieren und Herzen kennt, Gott; der Mensch, der Sterbliche... po slavensko ne velja nemečko pravilo: „Wechsle mit dem Ausdrucke", ne bilo bi lĕpo pisati: božji tempel, božja veža, božja hiša; naj viši... umerlivec; nego tu se, ako bi bilo desetkrat poredoma, prosto reče: *cerkva*, *Bog*, *človek*.

§. 82.

Upotrĕbuj nepremĕnljiva pridavna imena s svojemi samostavnimi imeni, postavim: Běla cerkva, běla ruka, běla zora, běli den, běli dvori, běli grad, běli list, božji dar, bridka sablja, bridka smert; černa zemlja, zemljica; jadna kukavica, kruti dušmanin, lipa zelena; ljuta guja, zmija; luda pamet, oster meć, perni buzdovan, pitoma jabuka; presveta, visoka, bogata Trojica; pust človek; rodjeni, pristni brat; roža děvica Maria, rudeča kerv; rujno, sladko vince; rumeno sunčice; sinje, sivno morje; sreća junačka, suho zlato; sveta, světla nebesa; tamnica prokleta, tverda noć, tverdo železo, ves božji den, ves dragi den, vèrne duše u vicah, vito kopje, vsa nebeska družina, vse svoje žive dni, vsmileni Jezus, vse drago lěto, zelena planina, zelena trava, žarko sunce.

§. 83.

Upotrĕbuj nepremĕnljiva prirečja (stereotipe Appositionen) nepremĕnjena; postavim.

Berzi, kakor pes.
Beržeji od ptice.
Bělo, kakor padani sněg.
Blešči se, kakor sunce.
Budeš rasel, kakor kus kruha u pesti.
Ciri se, kao lěsica na šipek.
Cvili, kakor nikto.
Černi, kakor žužel, kakor vogelj, kakor sadje.
Černjel, da pogled jemlje.
Čern, kakor žužek.

Človek pa kaplja na veji (slab).
Deklica běla i rudeča, kakor mlěko i kerv.
Deklica tenka, ko konopla; visoka, ko jelica; černjela, ko purpalica; běla, ko makov cvět; sam Bog te stvaril na te svět.
Dere se, kakor sova; kakor bi ga derl.
Děla, kakor černa živina.
Děla š njim, kakor svinja s měhom.
Dežuje, ko bi ulijal.
Dobro mu je, kakor ribi u vodi.
Dolgo leží, da vse smerdí.
Droben, kao mak.
Ga derži, kakor tat briča.
Ga ima rad, da bi ga u žlici vode utopil.
Ga ima rad, ko tern u peti.
Ga je (toliko), kolikor žužeka.
Ga je več slišati, kakor videti.
Gladek, kakor dubova, hrastova škorja.
Gleda, kakor bi ga s kolom tišćal.
Gleda, kakor tele u nova vrata.
Gleda, kakor zaboden vol; kakor zaklana ovca.
Gleda, ko zec (bistro).
Gledati se, kakor pes i mačka.
Gněti, kakor ogenj s rukami.
Godernja, kakor berać Mokostresil.
Govorí, kakor bi iz konja.
Govorí, kakor bi imel vrelu kašu u ustih.
Govorí, kakor bi med lizal.
Govorí, kakor bi rezal; kakor bil vél; kakor iz knjige.
Govorí u věter.
Hajem za to, kolikor i pes za petu nogu.
Hlepi po čem, kao ozebli za suncem.
Hoda, kao pes bez gose.
Hode, kao rakova vojska.
Hodi, kakor maček okolo vrele kaše.
Hodi, kakor muha bez glave.
Hud, kakor pes; kakor Turk; kakor zverina.
Ide, ko bučela na brus.
Imaš toliko věsti, ko polž kervi.
Imaš veći oči, ko trebuh.
Imaš več sreće, kokor pameti.
Ima tako tverdu glavu, da bi lehko breskove piške na nji tolkel.
Ja sem proti njemu, kakor kaplja na vejici (slab).
Jajce več ko puta vě.
Je jasno, kakor ribje oko; kakor zvon.
Je lěp, kakor bi kerv u mlěko zlil.
Je kakor zec na bubnu.
Je meršav, kakor bi kruha stradal.
Je mi ljub, kakor tern u peti.

Je pripravno, kakor rake i zatornica.
Je toliko, kakor peto kolo.
Jezik dolg, kakor kravji rep.
Jč, kakor volk.
Jih je ko listja i trave.
Kesi zube, ko lěsica na šipek.
Laže, kakor bi orehe grizel.
Lehko, kakor pero.
Lěpa, da bi ju samo gledal.
Lěta, kakor dihúr (tvor).
Letí, kakor ptica; da sapu jemlje.
Letí preko polja ravna, kano zvězda preko neba sjajna.
Leze, kakor bi ploh za seboj vlekel; kakor polž.
Leží, ko derva.
Maram za to, kolikor za lanjski sněg.
Medel, kakor ključ.
Me greva, kolikor imam lasi.
Merzel, kakor léd.
Miren, ko pečen; kao bubreg.
Mlad, kakor kaplja.
Moćen, kakor medved; kakor konj.
Mora biti, ako bi se moralo iz terte zviti.
Mora zamolčati, kakor miš u barilu.
Mu besěda teče, kakor sok u dubu.
Mu nić ne manjka, ko ptičje mlěko.
Mu prileže, mu stoji, kakor svinji sedlo.
Nagraisal, kao djavol na veliki petek.
Na onu se voćku ne bacaj, izkoje samo voće pada.
Napadli, kao na bělu vranu.
Ne molčí, ako bi mu na jezik stupil; ako bi mu sto vozlov na jezik naredil.
Ne može od miline, da se nagleda.
Nesloga kleta, kakor paprat niče i raste.
Nesramen, ko pes.
Nima okrugloga, kakor klobuk.
Oči veći, ko želodec.
Onaki mu je život, kano měsec, časom poln, časom prazen.
On bude bogat, kadar pes rogat.
Pije, žere, kakor krava.
Plava, kakor lemež.
Poblědil je, ko slepačka tikvica.
Poje, kakor ptičica u gozdi; — da bi samo poslušal.
Poln presudov, kao motavica listja.
Pomagati si, kao gol u kropivju.
Potrěbuje, kao siromak kus kruha.
Po volji mu je, kakor Rimljanu post.
Preži, kakor pes na kost.
Raglá, kakor žaba u luži.

Raste, kakor hmel; kakor konopla.
Ravno se tam vozi, kakor po stolu; kakor po mizi.
Rědek, kakor běla vrana; ko bele bučele.
Rudečo, čerljeno, černjelo, da pogled jemlje.
Se dere, kakor sova.
Serce se mu veselí, kao nevesti na piru.
Se bojím, kolikor žaba dežja.
Se smeja, kakor bi orehe tolkel.
Se vertí, kakor muha u soku.
Se vije i okretje, kakor piškor u loncu.
Se vlači, kakor megla brez větra.
Sem tako žalosten, da, ako se za zelen borovec skrijem, se zelen posuší.
Sit, da bi s perstom dosegel.
Siten, kakor griža.
Skriva glavu, kakor cerkljivi pes u kropivah.
Sladek, ko med.
Spi, ko derva.
Sta si dobra, kao pes i mačka.
Sta si ko dva persta (podobna).
Strada, da se golí; da se lupi; da se u nja vidi.
Stupi, kakor konj.
Světli perstan, da bi luč pri njem prižgal.
Široko polje, ko i morje.
Taka je, da se Bogu usmili; da bi vtekel.
Taka, kakor bi ju s bradlu vtesal.
Tako svet, da že sliši nebeske peteline kikirati.
Tako tiho, da bi čul, kako muha letí.
Terči, kao de ga kto těra.
Terpí, kakor kamen na putu.
To je kakor den i noć.
To je, kakor riba bez voda; kakor mlin bez vode; kakor sunce bez světla.
To je tako potrěbno, kakor tern u peti.
To se bude zgodilo, kadar bude u petek neděla.
Toliko budeš opravil, ko žaba pri lěšnjaku.
Toliko imam opraviti, da ne věm, kdě se me glava drží.
Toliko jedí, da se je miza šibila.
Toliko me skerbí, kakor lanjski sněg.
Toliko mi je mar, koliko za blato od pete.
Toliko umi tega, ko zec na bubnu.
Toplo, to da ne kao lěto, dobra, to da ne kao mati.
Tverd, kakor kamen.
Učinil se je, koliko makovo zerno.
Umnožilo se Vam veselje, kakor na nebu zvězde.
U njemu skoz urě, kakor u hudoj megli.
Upije, što iz gerla gre.
Upiju na nja, kao na bělu vranu.

Věrnil bude, ko vrabec proso.
Veselo, kakor u svetom raju.
Vrědno, ako bi brat bratu prodal.
Zagledati se, kakor tele u pisane vrata.
Zabrinul se, kao da su mu ladje potonule.
Zaplel se, kao pile na kučine.
Zaspalo vse, kao derva; popalo, kao poklano.
Zběra, kakor medved gnjile hruške.
Zdrav, kakor riba.
Žedna preko vode privesti.
Žge, ko žerjavica, kakor živo uglje.
Žubore (ljudi) kakor vrabci, kadar župana izbiraju.

§. 84.

Upotrěbuj navadne slavenske usklike (exclamationen), postavim:

Běs te lopi! Běs te plentaj! Bog daj norcom pamet! Bog pomozi k našoj slozi! Bukova, kupusova glava! Čern ti obraz sjutra na divanu, ko što ti je danas na mejdanu! Da bi ga sam vrag črez devet verhov vnesel! Da bi ga strěla zaděla! Da te muri popil! Jezik za zube! I mi smo kolo vodili i barjak nosili! I moja bi majka znala piću peći! Kud puklo da puklo! Nedaj ti Bog dobra, niti pred cerkvoj groba! Oj ti světlo sunce, čestiti cesar! Okolo kere, pa na mala vrata! Perk Němec! Popukalo kamenje, gdě herdja stoji! Pucalo po gori kamenje, usahnile ružice, gdě herdja stoji! Smuk črez verh, (to je gotovo slagano)! Tikva ti je šupla! To ne za živu glavu! Umnožilo se Vam veselje, kao na nebu zvězde! Usehnila trava, kděr herdja stoji! Vrag ga vzel. Vrati městru gvozdja!

§. 85.

Slavenski jezik rad některe pridavke u srědi besěde upotrěbuje, postavim: Ne pogibe Ilia Smiljanić, *žalostna mu majka*, ovi slavni junak od turske desnice, nego od Berkić Radoice, svojega posinka ni kriv ni dolžen na besědi tverdoj. *Radoica raja ne vidil!* — Ako nam tuča pobije, *ne budi naměnjeno... Bog ne daj... Bog nas vari... Bog nas začuval... Bog prenesi...* bude slaba za nas. Sicer će biti lětos dobra lětina, *ako Bog da*, budimo imeli vsega dosti lětašnju zimu, *ali nam Bog dá dočakati... doživeti.* Moj pokojni brat, *žalostna mu majka!* toga nije dočakal. Ves mlad je moral umrěti, *Bog ga pomni... Bog mu daj dobro... Bog mu daj duši sveti raj... mirna mu duša... lehka mu zemljica!* Starji susedov sin, *Bog ga ubil... raja ne vidil... duša mu medju duše ne došla...* uzame pušku, *kozel vě*, što je hotel s njoj, i *maček vě*, kako je dělal, i ustreli mojega brata. Mnogo sem se za njega Bogu molil, *ne budi Bogu ponošeno!* pa suse-

dovomu sinu, *on je tudi že na božjoj pravici*, ne možem odpustiti, *Bog mi grěhe odpusti*. Njegov brat, *poštena mu majka*, je pa muž plemenitoga serca.

§. 86.

Upotrěbuj rad slavenske izreke (Redensarten), postavim:

Baba gube žanje, dědec sterže korenje, sin polže strelja, hči punice děla.
Bebec ga lomi.
Bek ti bude věnec pojedel.
Besědu pregriznuti (ein Wort unterdrücken).
Besědu presekati (die Rede unterbrechen).
Biti, kakor na konju (Muth bekommen).
Bez britve briti, bez noža drěti.
Bob v stěnu metati.
Bojím se i sence njegove.
Budeš moju pěsem pel.
Černa majka za njim ide.
Čuvati umi tajnu, dokle se s pervim ne sastane.
Da bi le kruh u pepel pomakovati mogel.
Dati volku kozliće pasti.
Denarje u Zilu, Dravu, Savu metati.
Derva u gozd nositi.
Dlaku na četvero cěpati.
Dlaku u jaju tražiti.
Doći na tenke vode.
Do dlake, na vlas se izistiniti.
Dogoril je luć do noktah.
Do gustoga dojti, priti (Ernst werden).
Dreve i dave (immer, täglich).
Drobne (rěči) imeti, (Jemanden fein zum Besten haben).
Glavu na laket naslonil.
Gredu od dlake učiniti (aus einer Mücke einen Elephanten machen).
Gudce gledati (zur Musik gehen).
Hlače nositi.
Hititi se posla za vsih dvajset noktah.
Hoće imeti vsake muhe běderce.
Imeti koga na konju (zum Besten Jemanden haben).
Imeti kosmato věst (weites Gewissen haben).
Imeti še mah za ušesmi (blutjung sein).
Iti, kuda (kamor) dvoje oči vode.
Iti iz kuhinje u jispu (zu Hause bleiben).
Iz luže u mlaku ... iz perja na slamu ... iz dežja pod kap ... iz klupi pod klup ... iz konja na magarca (osla) priti.
Iz ojnic skočiti (über die Schnur hauen).
Izplavati na sidru.

Iz toga měha ne bude muke.
Ja okom, on skokom.
Jednim tèkom dva zeca stegnuti.
Jednoga hudića vun, devet pa noter zagnati.
Je naše gore list (našinec).
Jesti kruha od mnogo pećih.
Jezik brusiti (über alles Bemerkungen machen).
Kerv na kerv, brat na brata.
Koga kozje molitve učiti; koga u kozji rog zagnati.
Koga na lěd posaditi.
Koliko koračajov od Celovca do Šestin, toliko putah vam hvala.
Komad komu iz ust odteti.
Komu na rep skočiti (Jemanden zu Paaren treiben).
Korizmu učiniti na poklade.
Kosa na kamen zadela.
Koža se mi ježi (die Haare stehen mir zu Berg).
Kupil bi ga za mekinje, za otrobi.
Kupiti mačka u měhu.
Kupusovu, bukovu glavu imeti.
Kurjaku u tor put pokazivati.
Lesici se na rep usesti i ju poběgnuti.
Lesičje bèsede.
Marine mèrdjelice (Galimathias).
Mačjem čapetom žeravu odprečivati.
Mačka k bohu za varha postaviti.
Mačka u žaklu, u vreči kupiti.
Mačku k slanini za stražu postaviti.
Mahnjen biti (etwas berauscht sein).
Metati denarje u morje, a iskati jih svěćoj.
Misli, da bude še k sudnjemu dnu kašu kuhal.
Mnogo smo preterpeli — sam Bog znade!
Molče oditi.
Moliti i kumiti koga.
Moliti koga izza ramenicah ... za skozibog.
Muhu imeti (einen kleinen Rausch haben).
Mu vse na pašnici zgorí.
Najde kosa kamen.
Na kmetih prebivati (auf dem Lande wohnen).
Na kolec koga udariti.
Napit biti (berauscht sein).
Na sapu rajati, plesati (t. j. bez gudcev).
Na sekirice peti (nach Noten singen).
Na suhim plavati (berauscht hin und her wanken).
Našla šljuka perdavca.
Na vrat na nos (eilends über Stock und Stein, über Hals und Kopf).
Na vse zube govoriti.
Na zadnja kola paziti (langsam und vorsichtig).
Ne bude k sudnjemu dnevu trubil.

Ne dam gluhoga ... piškovoga orcha za to.
Ne dá na grah.
Neima četverte deske u glavi (Schwachkopf).
Ne imam kada ni o kapi, koja je na glavi, misliti kamo li o...
Ne mislim zla niti ptičici u gozdu.
Nemoć od sladke vode.
Ne poznaš druge ptice, ko mačku.
Ne smĕm za živu glavu.
Ni piškovoga ... gluhoga orcha vrĕden.
Ni sama pri sebi (sie ist schwanger).
Niti mi je rod, niti pomozibog.
Norce pitati.
Obraz meni ne dopušća (ich scheue mich).
Ode ribe loviti, od kuda ga jošte i dan današnji nazad nima (utopil se je).
Od jalove krave mlĕka tražiti.
Od konca do kraja.
Od osla volne (hoće).
Od muhe vola učiniti.
On je baba (feige).
On je muha (schwach, unbedeutend).
On je na dva kraja nož.
Oves ostriti.
Paziti i na zadnja kola.
Pervo ružu imeti, (zuerst mit dem Viehe auf die Alpen kommen).
Pete brusiti (herumlaufen).
Peti točak u kolih.
Pod koželom ga ima.
Po gori s kapu vĕter tĕrati.
Poperšil je, no nije poletil.
Po srĕnu klasje pobirati.
Posvirat, pa i za pojas zatać.
Po vĕtru plajš obraćati.
Prazno slamo mlatiti.
Preko od više.
Pšenicu po lĕdu sejati.
Rad i stisnut i izpustit.
Rakom žvižgati.
Razneti na repove konjske (viertheilen).
Ribu učiti plavati.
Ruke šire u lice se ljub, za junačko se pitaju zdravje.
Saj ti ni na sercu izraslo.
Sam pod seboj drevo podseča.
Sebi na glas, a svojoj bratji na čest.
Se bude stegnul, preden bude sudnji den.
Se ga še mlĕko ust drži.
Se izpreči (den Geliebten verlassen).
Serščne dražiti (böse Leute hetzen).

S ljulikoj i pšenicu izruti.
S motovilom ustreliti (einen Bock schiessen).
S očmi bi ga prebodil.
S oljem ogenj gasiti.
S trebuhom za kruhom.
Strune vbrati (stimmen).
Studenec pri rèki kopati.
S svedrom kravu drèti.
Svinja čep unesla.
S voskom da bude med (miscere utile dulci).
Šeme ga ližu.
Šta! imaš li ptiće pod klobukom?
Što reče, ne poreče (er haltet Wort).
Ta rěč ne smě iti skokoma.
To je njegovo maslo.
To je pšenično (zart).
To mi je gotovo jedno jaje.
Tić brez perja biti.
Tukaj zec leží.
U besědu skakati (den Redenden unterbrechen).
U cerkev iti (sich vorsegnen lassen).
U kotu biti (in den Wochen sein).
U more pèsek sipati.
U sveto oije djati (die letzte Oelung ertheilen).
U Zilu, Savu, Dravu vodu nositi.
U žlici vode bi ga utopil.
Velike službe poslati (viele schöne Grüsse schicken).
Věst koju zubmi u větru uhvatiti.
Věter u vreću loviti.
Vodu na svoj mlin navraćati.
Vodu sekati.
Vodu s rešetom zajemati.
Volja me bolí (ich entschliesse mich schwer).
Vsaka šiba me ošukne.
Vsakoj ikuni zavètovati se.
Vzel bi strašilo iz turšćice (za nevestu).
Vzela bi ga, ako bi medvěd prišel.
Za germom mi prigovarja.
Zaleta se u moju pravicu.
Za njegov mozak ne ima lèka do veka.
Za nos koga voditi.
Zaklati se brez noža.
Za žep golem, za postelju malen.
Zdravice s rěčmi kititi.
Zijale prodajati.
Zlate grade obećati.
Zmiju u nědrih imati.
Zna, kdě kokoš jaje nosi.

Zna hudoga vraga na ledu podkovati (hudobnoga človeka ukrotiti).
Zna već ko hruške peči.
Zvonec nositi (pervi biti).
Zvon, struna poje (klingt).
Žlahta po meću (in männlicher Linie), po preslici, po tenkoj kervi (in weiblicher Linie).

§. 87.

Upotrèbuj rad slavenske poslovice.

Ako bi ljudi ne mèrli, krav ne dèrli, svèt bi podèrli.
Ako dobro plavaš, pomni burju.
Ako družina ne bude besna, gostom ne bude hiša tesna.
Ako dva psa jednu kost glodeta, se skoljeta.
Ako ga ne možem doiti, se moževa saj srećati.
Ako hiša pogorí, dolg na vrat leti.
Ako je daleko Bagdad, blizo je lakat.
Ako je gol, ostaje ipak sokol.
Ako je kratek den, je dolgo lèto.
Ako je psu pita u dèl pala, tepsia je ipak ostala.
Ako kuća izgori, dolg na odžak tvori.
Ako kupuješ česar ne trèbuješ, budeš prodajal, česar trèbuješ.
Ako levska koža ni dovolj, še lesičju najdi.
Ako mi brat kozle odnosi, a ono mi je volk; ako mi volk kozle donosi, ono mi je brat.
Ako mi možeš nèšto po sili vzeti, ne možeš mi dati.
Ako mu perst pomolí, prime za vsu ruku.
Ako ne pomaga desnica, bude li pomagala levica?
Ako ne deši, vèndar ne smerdi.
Ako ne možemo, sto želimo, pa želimo, što možemo.
Ako ne teče pa kaplje.
Ako ne zagrabi za glavu, za rep nek nikar.
Ako nije pravi vraž, a ono je bar pogadjać.
Ako ni lèpo, saj tudi ni drago.
Ako ravno sva brata, mošnji niste sestri.
Ako rekal, ne posekal.
Ako serce ni moleće, zahman jezik ti klepeće.
Ako slèpec slèpca vodi, oba u jamo padeta.
Ako smo i černi, nismo Cigani.
Ako skoči kto u vodu, hoćeš ti tudi u nju?
Ako se stupi psu na rep, zacvili.
Ako susèdova hiša gorí, pazi na svoju.
Ako su berzi volovi, zemlja je dèljena.
Ako te jedro mika, zgrizi lupinu.
Ako te dobro ne skali, pomikni se gori.
Ako ti nije dosti, ni more slano.
Ako ti svojemu evangelju ne verjameš, kako budem ja, kako budu tudji.

Ako vučeš (vlečeš) otca do praga, te budu tvoja dětca čez prag.
Ako zima s ustmi ne vjè, s repom omaha.
Ali je malahna nevěsta ali velika, hoće se svatovi.
Baba babi grebla lan, da joj projde dan.
Baba volk! baba vrag!
Babu jezik tepe.
Babu vode, kadar děvojke ne nahode.
Berač ne živi od jedne hiše, ne od jednoga človeka kèrčmar.
Beračka mavha u jedno prazna.
Bèrdo s bèrdom se ne snide, ljudi se pak snidu. Bèrdo s berdom ne sastane se, a človek s človekom zastane se.
Berzu konju ostroge ne trèbuje.
Beržeje njegovo osle, kakor drugih konji.
Besěda ni konj.
Bezoèni svèt užívajo.
Bèle ruke tverdo dèlo miluju.
Bez denarja do solara, bez soli domu.
Bez jednoga človeka bude lehko somenj.
Bez glave storjeno, gotovo skaženo.
Bez gnoja ni prosa.
Bez kvasa kruh ne izhaja.
Bez muke ni muke.
Bez narodne (domaće) svobode, kao riba bez vode.
Bez palice ne hodi!
Bez potu ni medu.
Bez skrivalca ni kralca (tatu).
Bez starca ni udarca.
Bez uzde strast, gotova propast.
Bez zaime nije naprave.
Bez zdravja nije bogatstva.
Biber je zerno maleno, al se pred gospodu meće.
Bil bi hlěb, zubi se dobe.
Bilj k sebi vsak priteže.
Bil u Rimu, a nije pape vidil.
Bit će braco gaće, al ne znamo kad će.
Blagodat božja pada na zemlju.
Blago gre gor po niti, dol po vervi.
Blago odide, um ti pride.
Blago onom bratu, koji ima seku (sestricu).
Blagoslovi, to da glave ne polomi.
Bližja je košulja, nego li haljina.
Bližnja žlahta na jednomu suncu sušena plahta.
Bob čez gozd, močnik do praga.
Bog daj pametnim sreću, bubenj otrokom (dètci).
Bodljivoj kravi Bog ne dá rogov.
Bogatcu su vsaka lehka.
Bogat jè, kadar hoće, sirota kadar ima.
Bogatsvo človeku smerti ne odpravi.

Bogat u prepiru, vbogi u miru.
Bog bi dal, ali čini mi se na verbi svirala.
Bog daja, Bog uzame.
Bog jedin, prijateljev skedin.
Bog koga miluje, onoga i kara.
Bog ljubi trojicu.
Bog ne da nikomu vsega.
Bog ne spava.
Bog ni dal volu rogov, da bi se bodil (nego braniľ).
Bog oblači, Bog prevedri.
Bogu čest, hudiću figu.
Bogu dušicu, sinu mošnicu.
Bog visoko, cesar daleko.
Bog zube uzame, pa široko gerlo dá.
Bog že vě, komu perje lomi.
Bog že vě, kteroj kozi rog odbije.
Bog že vě, zasto kozi rep krati.
Bolezen dolga, smert gotova.
Bolezen gre u človeka s vozom, iz človeka po niti.
Bolj se blodi bolj smerdi.
Bolja pamet takor žamet.
Bolje i iz pol puta domu se vratiti.
Bolje dajati, kakor jemati.
Bolje da ja pasje meso jěm, kakor psi moje.
Bolje danas kus, kakor jutri gus.
Bolje dati volnu, nego živu ovcu.
Bolje derži ga, kakor lovi ga.
Bolje dober glas, nego zlaten pas.
Bolje išta, nego ništa.
Bolje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
Bolje bobova slama, kakor prazdne jasli.
Bolje naj revnejšu merhu jahati, ko peš iti.
Bolje i bez ruke, nego bez glave.
Bolje dojti kasno na gostbu, nego za rano na kavga.
Bolje da te zavide, nego da te žale.
Bolje osla (tovara) ćuškati, nego li breme cicati (težko nositi).
Bolje pošteno umrěti, nego sramotno živeti.
Bolje kus kruha u džepu, kao pušelc za klobukom.
Bolje na uzarih se pogoditi, kakor srěd njive se serditi.
Bolje perva zaměra od druge.
Bolje ponošeno zlato, kakor novo kovano srebro.
Bolje poštenje, nego sramotno živlenje.
Bolje na mekinjah dobiti, kakor na zlatu zgubiti.
Bolje hranjeno jajce, ko sněden vol.
Bolje udriť u bah, nego li ulěsti u tamnicu.
Bolje samomu biti, ko poštenje zgubiti.
Bolje site komarje terpeti, ko gladne dopušćati.
Bolje s mudrim jokati, ko s norcem prepěvati.

Bolje što bolje, a drago što milo.
Bolje tenek mir, kao tolst prepir.
Bolje verjeti svojem očem, ko tudjim ušesom.
Bolje siti komarji od gladnih.
Bolje ti je bez pogibe u domu svojemu pribivati, nego li s pogibom u tudjemu.
Bolje zdravomu u sirotinji, nego li bogatomu u bolĕsti.
Bolje živ i kako mu drago, nego mertev sultan.
Bolniku vse grenko.
Botri se dalje ko možeš, ženi se bliżeje ko možeš.
Božić pride, zima odide (u ilirskom Primorju?).
Božićen dež uzame rež.
Brada dorasla, pamet ne dozrĕla.
Brat brata na vĕšala vodi, al ga opet i odvodi.
Brat bratu naj globokeje skoplje oči.
Brat je mil, koje vĕre bil, kada bratski čini i postupa.
Bučelica je muha, koże nĕma, uzemi ji, kada nĕšto ima.
Budalasta moć berzo omaga.
Budalo kada molčí, misle, da modrejega ni.
Bude povernil, kadar vrabec proso.
Budi gol, pa je sokol.
Budi gruden budi krĕs, kada zebe gnĕti lĕs.
Budimo černi, nismo Cigani.
Budi u družbi, budi sam, budi sramnoga te sram.
Budi kruha, budi hlĕba, bit će zubah.
Cĕna zanata je veći od zlata.
Ciri se, kao da je švarbu našel.
Čaval čavla izbija.
Čast časti vrĕdna.
Čast ledena gaz hitro zvodení.
Častna haljina (obleka) sramote ne pokriva.
Čavka i zla žena, čim se već pere, tim je černija.
Čem se koza dičila, tĕm se ovca sramila.
Čemu bi herpa žita, ako se ne bi jedla?
Čemu bi toporišće burklo tužilo, ker oba u peć hodita.
Čemu slĕpcu zercalo?
Čemu bi lačna vrana situ kermila (pićala)?
Čemu sveća, kada nije očí?
Če ne možeš pomagati, saj ne odmaguj.
Če ni vrĕden, je potrĕben.
Če nočeš ostarati, mlad se obesi.
Černa dobroga zerna.
Černa krava ima saj bĕlo mlĕko.
Černi šešir na ćelavu glavu.
Česar oko ne vidi, serce ne požeľí.
Česar nimaš u glavi, moraš imeti u petah.
Čest, zakon i oko ne terpe šale.
Čini mi se bolja tvoja čmula razbijena, nego li moja cĕla.

Človek bez věre, věre nije vrěden.
Človek bez žene, kao soba bez stěne.
Človek človeku Bog, človek človeku vrag.
Človek je tverdši od kamena i slabji od jajca.
Človek obraća, Bog oberne.
Človek naměrava, Bog upravlja.
Človek po světu, kao bučela po cvětu.
Človek sam, kao dub posečen.
Človek želi, da je od vsakoga bolji, a od sina, da je gorji.
Človek se za jezik a volovi za rogove vežu.
Človeku na suncu toplo, a dětetu kod majke dobro.
Čuvaj běle denarje za černe dneve.
Čuvaj se druga vuhvenoga, kao nalipa otrovnoga.
Čuvaj se pseta, koje mučke kolje (ktero molče uječda).
Da je do sove, ne bi nikda dana.
Daj mi sreću a verž' me u vreću.
Dalj gre dalj mu kaže.
Dalji je dan ko klobasica.
Danas pišta, sjutra ništa.
Da ne bi orla, herdjavo bismo prošli.
Danas meni, jutri tebi.
Dan se izza rana loví.
Da nisim patila, ne bi se u srědu spratila.
Den je běli, vstani leni.
Darovanomu konju ne gledaj zubov.
Da se človek dima ne nadimi, ognja se ne bude nagrel.
Da sem černa, nisem Ciganka.
Da su dobri zajmi i žene bi se zaimavale.
Deklički glas gre daleč vas.
Dělaj, kakor bi imel vselej živěti, moli, kakor bi imel jutri vmrěti.
Dělaj, ko da boš vavek živel, moli, ko da boš vale umerl.
Denar glavar.
Denar ima spolzek rep.
Denar železna vrata prebije.
Derž po mitu dohodi.
Devete peći omelo, a desete ogertalo.
Dětca, budale i pijani pravdu govore.
Dětca siju prosu, al ne nose k nosu.
Devet špilavcov še jednoga petelina ne redí.
Dišave od muk ne izbave.
Dober tovor lasno kupca najde.
Dober tudjim tobocom.
Dober med, vendar perstov ne snej.
Dober norcem podoben.
Dober prijatelj bolji ko denar.
Dober za druge herdjav za sebe.
Dobra misel (Gemüth) pol zdravja.
Dobra gosta i dan dosta.

Dobra ovca dá malo mléka, pa veliko volne.
Dobra tergovina kupca ne traži.
Dobroga ovčarja je ovce striči, pa ne dréti.
Dobre volje mošnje kolje.
Dobromu vinu vehe ni trèba (kazala).
Dobro blago, dobro dělo se samo hvali.
Dobro doma, ktor ga ima.
Dobro je posvirit i za pas zadjesit.
Dobro orudje lehko dělo.
Dobro povsud, naj bolje doma.
Dobro se prolětje iz rana poznaje.
Dobro se samo hvali.
Dobrota sirota.
Dočekat će maca na potoku vrabca.
Doći će sunce i pred naša vrata.
Dojdoše divji, pa iztěraše pitome.
Dok je, nek je, ko u Depana slanine.
Dok kučka repom ne mahne, neće psi za njom.
Dokle mu deržiš meden perst u ustih, prijatelj ti je ali desni brat.
Dokler imam rěpar svoj, vsaki mi reče: Ti si moj!
Dokler ima medvěd še gnjilih hrušek, se ne bojí lakote.
Dokler je drevo mlado, ga lehko pripogneš, kamor hoćeš.
Dokler konja love, ovsa mole.
Dok smo, nek smo, kad' umrěmo, da se spoměnjemo.
Dok je Boga i dobrih prijateljah, donde se ništa ne velja bojati.
Dolga bolězen gotova smert.
Dolga ljubezen gotova bolězen... gotova zibel.
Dolga molitva gotova beraćija.
Dolgo živil, kmalo vmerl.
Dolgoj bolésti konac motika.
Dolžnik dober tudjemu tobolcu gospodar.
Domaća večera naj bolje probude.
Do pol dneva nosi angelc vodu za človekom (da bi se umil).
Dosti besědi dosti dobroga ne rodí.
Dosti děl malo kruha.
Dosti ozine, malo požre.
Dosti psov sně volka.
Dosti prijateljev, dokler jedu.
Došli su gosti, da oglodju kosti.
Do tretjega gre rado.
Drag kruh, kde denarjev ni.
Drago prodaj a pravo izměri.
Drevo pade, kamor visi.
Drevo se na drevo naslanja, človek pa na človeka.
Druga doba, druge ćudi.
Drum (cesta) carev vsakomu svoboden.
Drugim proso braniš, svoje vrabcem pustiš.
Družici družica, lesici lesica.

Dug je zli drug.
Dug od perve ne pada.
Dva bez duše, a treći bez glave.
Dvakrat se u mlinu pově.
Dvakrat zine, trikrat laže.
Dva lěšnjaka, orehu vojska.
Dva loša izbila Miloša.
Dva lutca (tverda) kamena nikada lěpe muke ne zmeleta.
Dvaput omèri, a onda kroj.
Dvě babi pa sraka cel somenj.
Enkrat bude tudi u naših ulicah somenj.
Gerbec gerbu tudju vidi a svoju ne vidi.
Glad i kurjaka iz šume iztěra.
Gladna mačka miši lovi.
Gladna muha hudje pikne.
Glad ne ima oči, glad i u kužnu kuću ulazi.
Glad se občšala ne bojí.
Glas do neba, mošnja velja.
Glas hodeći raste; glas raste gredć.
Gola kost še psu ne tekne.
Golo zdravje gotova nemoć.
Goluf, lakomnik suseda.
Gorja je odvala, nego povala.
Gorje mu, pri kterom se miši i mačke bratć.
Gorje porednim, blagor dobrim.
Gospoda sega daleč.
Gospoda si oči ne izkluje.
Gospodarjeve očí konjem kladu.
Gospodinja pridna tri ugle podpira.
Gospodska služba na dolgom nasadjena, pa nić zagojzdena.
Gre skoz lěs, ne vidi dreves.
Gusta služba, rědka suknja.
Herdja se za zlato ne prima.
Herdjavoj ptici i perje smeta.
Hiša ne stojí na zemlji, nego na ženi.
Hiša umalana, žena umazana.
Hišen prag naj višja planina (berdo).
Hitro začeto je dvakrat prijeto.
Hitro pomagano po dvoje pomagano.
Hlěb za trebuhom ne hodi.
Hoćem rajši nasiten kopati, ko lačen ležati.
Hoće se, da ti postelja dobro rodí.
Hrani konja jako brata, a jaši ga jako dušmanina.
Hribe hvali, u dol se vali.
Hudoga psa se ni trěba bati.
Hudić samo jeden vlas požeti, pa iz njega moćnu verv naredi i človeka uleče.
Hvala mužu poguba.

Hvala se u sverhi spěva.
I dva bi oka u glavi zavadil.
Igra medo u komšiluku, dojt' će i na naša vrata.
Il' snèg pada il' dežd perši, nek' se božja volja verši.
Ili čekić kucat, ili puška pucat.
Istinu traži, pravicu važi.
I šareno jaje je lèpo, ali je jaje.
Išla bi baba u Rim, da imade s čim.
I guska kadkada na ledu poklizne.
Ikune nove na oltar, a stare pod oltar.
Imaš me, ne znaš me, izgubiš me, poznaš me.
Ime dobro, kto ga ima, vrata sam sebi otvara.
I mene jè mati dojila, kano i drugoga.
I muha konja upíkne.
I prie su junaci u nevolje upali.
Izza zle godine osta bibavica.
Izkubi komaru nogu, a črèva su mu na dvoru.
I zmija pozna cestu (drum).
Izjela konja trava.
Iz ove kože ne mogu u drugu.
Iz ruke kamen, a rèč iz ustah.
Izvan očiuh, izvan pameti.
Izza volka i kozlići su siti.
Iz betva voz.
Izbirač je slab pogadjač.
Iz glave riba smerdí.
Iz kteroga drevesa sadje samo pada, ga nije trèba tresti.
Iz mladi se tern ostri.
Iz oka iz boka.
Izpred oči izpred misel.
Iz tudjega konja sred grezi na tla.
Iz toga mèha ne bude muke.
Izrij kakor svinja, snej kakor gospodar.
Iz vana lèpota, iz nutra praznota.
Jabelko ne pade daleč od jablane.
Jabelko je zjutraj zlato, o poldne sreberno, zvečera cvinčano.
Jagnje umiljato i dvè majke sisa.
Jajce već ko puta vč.
Jabelko zrelo pade samo.
Ječavec prebivavec.
Jeden cvèt ne naredí spomladi.
Jeden krivičen krajcar deset pravičnih snč.
Jeden nobeden.
Jeden poturica gorji, nego sto Turkov.
Jedna domovina, jedna gospodinja.
Jedna glava srenji postava.
Jedna vlastovica (vlastovka) ne čini proletja.
Jedna ptica iz germa, u germ deset.

Jedna šteta, sto grčhah.
Jedna šugava ovca vse stado ošugavi.
Jedno drobi, drugo kusa.
Jedno kolo iz blata, drugo u blato.
Jedno lěto mora izslužiti, ako bi derva sekali na človeku.
Jednoj rukoj daje, a dvěma uzima.
Jezik nema kosti, ali može bosti.
Još ti vol nije stal na nogu.
Junačka mati perva zaplače.
Juri bogat, vol rogat.
Kadar je verba grozdje rodila?
Kadar Bog mudí, se nić ne zamudí.
Kadar děvojke nema i babu vode.
Kadar greš volku naproti, pokliči psa seboj.
Kadar ideš u volka na pir, vodi psa uzza se, . . . uzami prah uzza se.
Kadar je rat (vojska), nije nikto niktomu brat.
Kadar je vojska, su nebesa odperta.
Kadar kuća u selu gorí, vsaki si sebi bojí.
Kadar lesica prodikuje, pazi dobro na guske.
Kadar naj bolj igra teče, ji oberni hitro pleče.
Kadar mator (star) pes laja, pogledaj, što da je.
Kadar ni mačke doma, su miši dobre volje.
Kadar ni mačke pri hiši, gospodare miši.
Kadar psa ubiješ, zavleči ga i za plot.
Kadar puška puca, kolo ne igra (strepentibus armis silent Musae).
Kadar se jede i pije, onda je dosti prijateljah.
Kadar se proti jugu izvedri, potegni vos pod strehu.
Kadar vile dojdu k očima, il' vile puč' il' oči skočit'.
Kadar vol bariče, na glavu si sam zemlju baca.
Kadar vse krave bezlaju, še Keba.
Kadar zlato govorí, vsaka besěda slabí.
Kadar zovu osla na pir, ili vode ili dervah manjka.
Kadgod po rugu proso rodi.
Kakav u kalamanku, takav i u naglavku.
Kakav pozdrav, onaki i odzdrav.
Kaka setva, taka žetva.
Kakor kto nikne, tako i bikne.
Kakor budeš komu napil, tako ti bude i odpil.
Kakor človek, taka rěč (besěda).
Kakor dobleno, tako zgubleno.
Kakor došlo, onako i prošlo.
Kakor gospodar, taki posli.
Kakor rilo, tako i dilo (dělo).
Kakor nekada, tako i sada.
Kakor kto drobí, onako će i kusat.
Kakor mati, tako hči.
Kakor majka prede, tako kči tke.
Kakor muž pa besěda.

Kakor oče, tako sin.
Kakor ogovor, tako odgovor.
Kakor predja, tako platno.
Kakor prišlo, tako prešlo.
Kakor se posuduje, tako se povraćuje.
Kakor se gude, tako se pleše.
Kakor se streže, tako kosa reže.
Kakor si budeš postlal, tako budeš ležal.
Kakor si človek postelje, tako leží.
Kakor služba, tako plačilo.
Kakor stari dèlajo, tako se mladi uče.
Kakor svirač svira, onako velja i igrati.
Kakor ptica, takova pesem.
Kakovi gospodarji, taki posli.
Kakovo seme seješ, tako žito budeš žel.
Kakor življenje, taka smert.
Kakovi gost, onaka čast.
Kakovi sem, da sem, težko onomu čiji sem.
Kam će solza, nego na oko?
Kap dubi kamen, ali ne siloj, nego čestim padanjem.
Kapica ja, kapica vi, rugala se sova senici.
Kar, vidi: *Što*.
Kasno ćes se ogrijati vatre (ognja), ako ti tudja bedevia (kobila) derva nosila bude.
Kaša mati naša.
Kdě brat bratu ruku pruži, ondě rod i dom ne tuži.
Kdě denar, tam um.
Kdě je mnogo babicah, dète propadne (je kilavo).
Kdě je slama, tu je slava.
Kdě je kolo bez kokana?
Kdě junaci: ukanje; kdě deklići: petje.
Kdě koga sverbi, ondě se i češe.
Kděkoli se kadí, se ogenj dobí.
Kdě koza dahne, loza sahne.
Kdě ljudi, tam besěde.
Kdě mačka spi, lonec pokrí.
Kdě merha, tam orli.
Kdě meso, tam psi.
Kdě nema početka, nema ni sveršetka.
Kdě ni mačke, gospodare miši.
Kdě osel leží, dlaku pustí.
Kdě ovce po svoji volni obrenke nose, kmalo ne bude ne ovcah ne volne.
Kdě se hiljada dobí, ondě se lehko stotina pustí.
Kdě se konji igraju, tam magarci (osli) padaju.
Kdě se ne seje, ne raste.
Kdě se volk usere, ovca uteče.
Kdě si bil? Nikdě; što si radil? Ništa.

Kdě sila gospodí, razlogom ne hodi.
Kdě su same strasti, nić ne može cvasti.
Kdě te ne serbí, ne praskaj.
Kdě truplo, tam orli.
Kdě žena hlače nosi, muž malo kada dobro kosi.
Kdě zub bolí, jezik utiče.
Kdo — kdor gledaj: *kto* . . .
Kèrpa (popravljenje) hišu držî.
Kèrpek i tèrpež pol svèta držîta.
Kersti volka a volk u goru.
Kertina izpod zemlje hodi, pak se opet joj trag nahodi.
Kerv nije voda.
Klaja dražja od konja.
Kobila rita, ovsa sita.
Kogar Bog čuva, onoga puška ne bíje, . . . top ne gruva.
Koga? Dva roga, tebi oba.
Kogar je zmija upikla, bojí se i gušćerice.
Kogar ljubim, toga bijem.
Kogar piči kača, se zvite vervi bojí.
Koji domaćin ne misli: šta u jutro? tu niti je kuće niti domaćina.
Koji istinu gudi, gudalom ga po perstih biju.
Koji me je vlani bîl, ni danas mi nije mil.
Koji neće, da spozna brata za brata, taj će tudjinu za gospodara.
Koji ne ljubi svojega brata, onoga tudja biju vrata.
Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti?
Koji sebi je hud (zli), komu dober?
Koji tudje kraste povrědja, svoje povrědjuje.
Koji uzame ženu radi blaga, naměri se na vraga.
Kokoš vodu pije i na Boga gleda.
Kola ne namazana cvile.
Kolikor bèlih vran, toliko dobrih mačeh.
Kolikor glav, toliko misel.
Kolikor krajev, toliko šeg.
Kolikor ljudi, toliko ćudi.
Komar je rekel: Ako pridem, pridem sit, b' il pa ne pridem već.
Komaru digni nogu, što mu ostaje?
Komur lega dobro dě, malo prida jě.
Komur ni Bog sreće dal, mu je kovač ne bude skoval.
Komur nije světovati, nije ni pomoći.
Komur nije za slogu, taj je proti Bogu.
Komur se je molit, s tem se ni borit.
Konec dělo krasi.
Konji ne sedlaju se vilami.
Konj se ne hvali radi dlake, nego radi berzote.
Konj za sto zlatov tudi cerkne.
Konj žeden mutne vode ne gleda.
Konopec trojstruk mučno se preterguje.
Konop ne priteži, ker će ti se prikinuti.

Kopito po nogi, ne nog po kopitu.
Kovač zato klešće ima, da ruk ne opeče.
Krajec skri, koželj pokaži.
Kratka večerja, dolgo življenje (dugi život).
Krava pri gubcu molzi.
Krava černa, mléko bělo.
Kravi tele ne smerdí.
Krevlja burkle gleda, ... krevlja se burkelj zadene.
Krivično blago teknilo ne bo (ne bude).
Kropiva ne pozebne.
Krotkih ovec mnogo u hlevec.
Kruh mu dam, pameti ne možem.
Kruh sitni nije za vsakoga.
Kruh, sol jej! pravicu govori.
Kto bi vsemu světu pogaće namesil.
Ktor će časno (častno), ne može lasno.
Ktor čeka i dočeka.
Ktor denarje ima, lehko mužko ravna.
Ktor dolgo leži, se ga slama drži.
Ktor detelu kljuva, mu na perste pada.
Ktor dolgo pri hiši, vrata na nja cvile.
Ktor dosti masla ima, ga po stěnah maže.
Ktogod se i za list skrije i někoga ne može, ni dub da sakrije.
Ktor hitroma dá, dvostruko dá.
Ktor hoće, da ga drugi spoštuju, neka se sam spoštuje.
Ktor hoće štogod pridobiti, mora rano ustajati.
Ktor hoće u starosti počiti, se mora mlad truditi.
Ktor ima, nek varuje.
Ktor ima s čim, lehko gre u Rim.
Ktor je jači, onaj kvači.
Ktor jezik ima, u Rim zna.
Ktor kupuje, čega ne trěbuje, prodavat će, čega trěbuje.
Ktor k psom lega, s bolhami ustaje.
Ktor k sebi konop sasma pritеže, prikinut će mu se.
Ktor mater ne vboga, ga tepe nadloga.
Ktor maže, mu kaže.
Ktor mnogo besědí, mnogo i laže.
Ktor moliti ne zna, nek se na morje podá.
Ktor može i konj mu može.
Ktor na mesec ... na zvězde laje, izpast će mu zubi.
Ktor na moći sloví, večkrat iztepen u dragi obleži.
Ktor na opako teče, vrag odnosi.
Ktor neće plaćati, mora prositi.
Ktor ne dèla, mora krasti ali krave pasti.
Ktor ne hranjuje krajcarov, ne šteje zlatov.
Ktor ne seje, ne žanje.
Ktor ne vaga, je bez blaga.
Ktor ne varuje maloga, ne ima velikoga.

Ktor ne vboga, ga tepe nadloga.
Ktor ne zna služiti, tudi ne zna gospodariti.
Ktor ne ima pameti, ima nog; ktor ne ima u glavi, mora u petah imeti.
Ktor ne može lupati konja, sedlo lupa.
Ktor noće, pa mora.
Ktor nije zahvalen na orahu, nije ni na tovaru.
Ktor nije za sebe, nije ni za drugoga.
Ktor nosi, ne prosi.
Ktor oltara nije vidil i peći se klanja.
Ktor pita, ne zalazi (ne zaide).
Ktor pokraj pseta legne, naplazi se bolhah.
Ktor po lětu ne děla, po zimi strada.
Ktor posudbu prosi, zlata usta nosi: ktor uraćuje, herbet obraćuje.
Ktor poveliko pije, prenaglo spije.
Ktor praša, zvě.
Ktor pred pride, pred mele.
Ktor preveć pije, se mu po glavi vije.
Ktor rad leží, ga rada glava bolí.
Ktor rano ustaje, ves dan mu dober nastaje.
Ktor rukama med měša, perste oblizuje.
Ktor sam sebe ne čestí, ni vrěden nijedne čestí.
Ktor sebi gojí, naj bolji perivoj gojí.
Ktor se dima ne nadimi, se ognja ne nagrije.
Ktor se hrani bez straha, se stari bez srama.
Ktor se jedenkrat venča, se več ne razvenča.
Ktor se kurb loti, se svoje glave loti.
Ktor se med otrobe měša, ga svinje snedú.
Ktor se na vročim opeče, na merzlo piha.
Ktor se s mokrim bratom sdruži, ne bude dolgo suh.
Ktor se ovcoj učini, kurjaci ga pojedu.
Ktor se s volkom pajdaši, mora š njim tudi tuliti.
Ktor skusi, zna druge učiti.
Ktor staroga ne sterga, tudi novoga ne bude tergal.
Ktor s zlatom vojuje, gotovo premaga.
Ktor svoj posel čini, rukuh ne merlja.
Ktor se je za vešala rodil, neće utonuti.
Ktor što čini, sebi čini.
Ktor svoje odbacuje, nije ni tudjega vrěden.
Ktor što děla, pred nja pada.
Ktor tebe kamenom, ti njega kruhom.
Ktor tepe, ga tepu.
Ktor tudja konja jaše, berzo se sjaše.
Ktor tudje dělo gleda, svojega pozabi.
Ktor veliko govorí, veliko vě ali veliko laže.
Ktor veliko pije, malo popije.
Ktor visoko lěta, se nizko usěde.
Ktor vsašto za zlo prima, za družtvo nije.

Ktor zamudí, naj gloda kosti.
Ktor za pećju ni bil, ne hodi drugih za peć iskat.
Ktor za smolu prime, se osmolí.
Ktor za tudjoj vunoj pojde, sam ostrižen kući dojde; (kdor za ptujoj volnoj hodi, sam ostrižen domu pride).
Ktor za tudje prime, ob svoje pride.
Ktor zběra, si zběrek dobí.
Ktor zelje sadí, i kermače (prasiće) redí, se lakote ne bojí.
Ktor zgoda seje, zgoda žanje.
Ktor zgoda ustaja, mu kruha ostaja.
Ktor zlu prašća, dobru škodi.
Kućam se i baštinam išću godišća, a muder človek vsigdar mlad.
Kuda će iver od panja?
Kuda djavol ne može, babu šalje.
Kuda ovce vode, tuda jih strižu.
Kuda sunce teče, kruh se peče.
Kuda věter maše, vse je naše.
Kuda vsi Turci, tamo i hodža.
Kume ne uzdaj se u me, nego u se i u svoje kljuse.
Kupce i presiće mertve tehtaju.
Kurjak kožoj platja.
Kus u tudjoj ruki vsigda veći.
Lačen dober kuhar.
Lačna vrana situ pita.
Lakomu su oči pri pogači.
Lakota še volka iz gozda prižene.
Lanjskoga sněga se nije bojati.
Lasno je ćelava ošišat.
Lasno je vragu u sviralu sviriti.
Laži je plitko dno.
Laž ima kratke noge.
Leža ne bogáti.
Lehko iz grada streljati.
Lehko je vraziti, ali težko zoračiti.
Lehko se stotina pustí, kdě se jezero dobí.
Lehko tudjem polenom orehe klatiti.
Lěnoba gnusoba (gerdoba).
Lěpa besěda lěpo město najde.
Lěpo je vsakomu milo.
Lěpota bez pameti pusta.
Lěpše zlato ponošeno, nego li srebro iz nova kovano.
Lěsica je lukava, al' joj se ipak kože prodaju.
Lěsica potuhe svarica.
Lěskova mast čudodělna,... čudotvorna.
Lětal visoko, padel globoko.
Lětala visoko, sedla ne daleč.
Lisastomu konju se lisa ne izbriše.
Ljubav je polna meda i jeda.

Ljubezen bolezen.
Ljubim tebe, to da ne ko sebe.
Lovec masten, dom razdjan.
Loza i koza vode ne milujete.
Ložeje je varovati ovce, kao novce.
Ložeje pero, kao drèvo.
Luč u ruke, ključ iz ruk.
Lukavi je prijatelj gorji od neprijatelja.
Lupežu večkrat oběd prisceje.
Maček bohu varih.
Maček kdě nije, tu miši kolo vode.
Majhen sem pa hud.
Majka hčeru kara, a nevěsti (snahi) prigovara.
Mala krava pa dobro molze.
Mala ptica prepelica, to da upeha konja i junaka.
Malen otrok, malena skerb.
Malen sem ptiček, to da slaviček.
Malen slavič, to da glas velik.
Malen, to da umen.
Malena krava, pa dobro molze.
Mali konj, pa dobro vleče.
Mali lončić hitro pokipí.
Malo děte, mala skerb.
Manjka se blata, kadar deží.
Mari Mara za pudara, kadar se grozdja nazobala.
Marsiktera bukva k svojemu koncu toporišće dá.
Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.
Meć tvoj, glava moja.
Med dobremi susedi dobro živěti, dobro umrěti.
Med se liže, ker je sladek.
Metla nova dobro mete.
Mertvoga zubi ne bolé.
Mědom se, a ne octom, muhe hitaju.
Medvěd je rekel: rodit' će hruške.
Měra pa vaga u nebesa pomaga.
Měsec kaže, pa rad laže.
Mini lěpo, meni gerdo.
Mi o volku, a volk na vrata.
Mi od volka, on primaha.
Mi o psu, a pes na vrata.
Miši veselí, ako mačke ni.
Mlada kri s mahom (mirno) ne stojí.
Mlad měsec ne světi vsu noć.
Mladčad seljanska hlepí za gradom, kao za jabelkom, a luda ne zna, da je ona jabelka červljiva.
Mlad može, a star mora (umrěti).
Mladost norost.
Mladost svobodna malo kada dobra.

Mlado dête stupuje starejšem na perste, odrašćeno na serce.
Mlin je vsakoga žita.
Mlin mele, što mu naspe.
Mnogo hertov zečja smert.
Mnogo putih naj bolji plivač utone.
Moja glava, moj svet.
Moja krava, moje tele.
Moker se dežja ne bojí.
More ogenj i žena (hudobna) tri naj gorja zla.
Mošnja zgine, muž mine.
Motri konec.
Mudroj glavi jedno oko dosta (Sapienti pauca).
Muha, ktera priletí, hujše piče, ... pikne.
Muha vari mojega trebuha.
Mu perst molí, ruku želí.
Muž kosí, žena se rodí.
Muž ljubi zdravu ženu, brat bogatu sestru.
Na božji put, Bogu na put.
Nabrušen nož rad reže.
Nadloga nadlogu rodí.
Nadloge terpeti, serce kameno imeti.
Na jeden put se hrast ne podsěče ... poseka, podere.
Na jeden put se ne sosida grad.
Najpred štalicu, a onda kravicu.
Na kurjaka vika, a lěsica živad kolje.
Na most pa k materi ni nikada predaleč.
Na lice priljuden, na rube ostuden.
Na putu ružica, na domu tužica; (na potu rožica doma vbožica).
Na psu rana na psu i zarasla.
Na razvalinah novina oživí.
Narod bez narodnosti je tělo bez kosti.
Na sercu treznih, na jeziku pijanih (je resnica).
Na suncu toplo, pri materi dobro.
Nastreljeni pes se strelje bojí.
Natovari ter udari.
Navada železna srajca.
Na volka kriče, lěsicu redé.
Ne boj se, neka pred psi ujedú.
Nebojša je glavu izgubil.
Ne budi presladek, da se s teboj kto ne posladka.
Ne budi psa, koji spava.
Ne budi svačija metla.
Ne cerkni magarče, dok trava ne nikne.
Neće ni pes gole kosti.
Ne čini človeka človekom brada, kao ni běla stěna grada.
Ne čini dobra bez opasno, da te zlo ne najde.
Ne jede se vsaka ptica, koja letí.
Neka se znade, čija je kuća masna (mastna).

Neka utone, što ostati neće!
Nejaka reka vsaka, ka se u mnogo děli trakah.
Nema otčevine bez kerčevine.
Nema žita bez kukolja.
Nema jěla bez děla.
Nemarni ljudje ne obogatć.
Ne mogu biti i volki (vuci) siti i kozlići na broju.
Ne može se sunce začepiti dlanom.
Ne neha beraćiti, komur se palica u rukah ugrije.
Ne prodajaj kože, dokler medvěd še u berlogu tiší.
Ne pružaj se dalje od gubera.
Ne pusti kusonje na valov.
Ne sperdaju jim usta, već i novci govoré.
Ne stojí na zemlji dom, stojí na ženi.
Ne škoduje toliko večerno sedenje, kakor juterno ležanje.
Ne umi palja kokošam zamesti.
Ne uzdaj se ni u koga, već u se i u svoje kljuse, ako će i bagavo biti.
Ne užiže se ogenj bez derv.
Nevolja redom gre.
Ne vsakomu verjeti, krepčeje dvor zapreti.
Ne zna osel, što je petrusin.
Nezvan došel, nepošten pošel.
Němec se ne bojí, da će gatje izgubiti.
Nezvanu gostu za vrati, u glavnjah, město.
Němomu dětetu ni majka ne može pomoći.
Ni Bogu kolača, ni caru haraca.
Ni gerdo, ali kto něšto ne zna, a gerdo je, ali se učiti noće.
Ni gore poseci, ni bez dervah doma ne dojdi.
Nijedna tuga samodruga.
Nijedna vuno poznam te.
Nijedne zime nije volk izjeđel.
Nije lěta bez Jurjeva dana, niti brata dok ne rodí majka.
Nije kruha bez truda.
Nije ležećega světa.
Nije plemena do slavna imena.
Nije vsaki den božić.
Nije vse zlato, što se sija.
Nije za gusku seno.
Nije za kermaču sedlo.
Nikto ne vě, što bude den prinesel, što bude noć.
Ni mi staro kašlje, ni mi mlado plače.
Ni moj lov, ni moj zajec.
Ni nesreće bez sreće.
Ni planine bez doline.
Ni pošteno platno, to da koristno.
Niti budi med, da te jedu, niti jed, da te predu.
Niti gudi, niti gudila traži.

Niti dobru teci, niti zlu (herdjavo) ostavi.
Ni tisti siromak, kteri nikoli nić ni imel, nego tisti, ki je imel pa zgubil.
Ni trèba gledati, kdě mačka spí, da le miši loví.
Ni u tikvi suda, ni u vsakom druga.
Ni vsaki den praznik.
Noć človeku neprijateljca.
Nogu upravi u obě ostrogi.
Nova metla lěpo mete.
Novo sito i na klinu visi.
Običaji od starine šćit su jaki domovine.
Obljuba dolg děla.
Očima ne velja věrovati, oči su varalice.
Oči vse vide, same sebe ne vide.
Od ćutenja glava ne bolí.
Od dobrih (sladkih) besědí se nikto ne izredí.
Od imena „majka“ polna su ti usta.
Od jevtina mesa čorba ne velja.
Odkladki odpadki.
Od leče klepeče.
Od magarca (osla) ne stori konja.
Od nebojana je draga postrana.
Odnjela bi mu u kljunu sraka bitje, a nebi ni deva ćudjinu.
Od pitoma (znanoga) zelja trěbuh ne bolí.
Od pruta biva hrast.
Od šale glava ne bolí.
Od vola uči se vole (volić).
Od vsake hiše put u Rim.
Od vse kradje na božić ni mesa.
Od zabilježenih pazi se.
Od zla dolžnika i kozu bez mlěka.
Ogenj bez derv ne užiže se.
Ogenj i voda dobro služita, hudo gospodarita.
Ogenj se ne gasí ne s slamo, ne s oljem.
Oko gospodarovo konja pase.
O kraj more lupa.
Oli kučku ubij, oli žjarnje razbí.
Opečen ohon se ognja bojí.
Orel orla plodí, sova sovo rodí.
Osel pravi: neka raste potle trava, ali ne kada mene ne bude.
Osel vodu nosil, žedje umerl.
Osel vodu nosil, muku komar.
Otrok děla, što otca dělati vidi.
Otrokam dá Bog sreću u spanju, odrašćeni se moraju pa truditi za nju.
O izvana lěpo, o iznutra gnjilo.
O izvana diší, o iznutra smerdí.
Padla muha na medvěda.

Pameten človek neće nikada, kao ždrebe pred rudu.
Pamet koga ne služi, služe noge.
Pasji hak more ne muti.
Paski došlo, paski i odišlo.
Pava lěpša perje ženu muž.
Pazi na besědu, ko pes na kost.
Perva nesreća za ženina i nevěstu, ako se meša zamudí.
Pes ima kosmate ušesa (vari se, da te ne kavsne).
Pes na mervi leži, sam je ne jě, drugim ne da; pes na slami leží, sam je ne jě, na druge reži.
Pes psa derglá.
Pes psa ne ugrizne iz lěpo.
Pes psu brat.
Pes spade iz bervi, da je bervi lašnje.
Pešec neka se s konjikom ne druži.
Petica muž.
Petica može (udava).
Pevci pivci.
Pičen od kače pred vervju běží.
Pijanca se še nabasan voz sena ogne.
Pijanec se preoberne, kadar se perkucne.
Pitali kurjaka: kada je naj veći zima? A on odgovori: kada se sunce radja.
Pijanka ciganka.
Pij, to da uma ne zapij.
Plata na vrata.
Plodna je zemlja, koju gospodar pleše.
Pobiše se sebe za tudje sědbe.
Po času dalje se pride.
Podaj rukama, traži nogama.
Po dělu plačilo.
Po glasu ptica a po šapu se lev poznaje.
Po gospodaru gor, po gospodaru dol (gre gospodarstvo).
Pogosta družina, sloka živina.
Po hudi tovaršiji rada glava bolí.
Pohvala mužu poguba.
Pokle kralj Matjaž spí, nikakve pravice ni.
Poklisaru se glava ne odsěča.
Pokornih glav sablja ne sěka.
Pokraj suhoga derveta i sirovo izgorí.
Pokrivaj se, kolikor imaš bilja.
Po městih ljudje besěde cukré.
Po noći vsaka krava mavra.
Ponukavca glava ne bolí.
Poperšil je, no nije poletil.
Porok plačevavec.
Potlje boja s kopljem u ternje.
Po sprideni pajdašiji rada glava bolí.

Povsuda dobro, kod kuće naj bolje.
Potajno uglje naj hujše opeče.
Poterpljenje železna vrata prebije.
Potoči žaba nogu, da i nju podkuju.
Po tuči zastonj zvoniti.
Po vesi bez psov se gre bez palice.
Po vidu sokol, po glasu vran.
Po vojski kopje u ternje.
Pozni otroci gotove sirote.
Po vojski dosti junakov.
Prazna vreća uz gori stati ne može.
Pravica očí kolje.
Pravicu vsaki hvali, pa vsaki ne hrani.
Pravíc veliko, pravice malo.
Pravo reci, pa gledaj ter uteci.
Prebroj, ako i na putu najdeš.
Preveć še s kruhom ni dobro. (In medio virtus).
Pri Bogu vse za dělo na prodaj.
Pride pa mine.
Pridna žena tri vugle hiše podpira.
Prie nego koga uskosiš (jezikom) po spagu svojemu mèrvice popipaj.
Prie zore nema sunca (ne može svanuti).
Prijatelj se spozna u nadlogi, zlato pa u ognju.
Priložnost grèh dèla.
Pristojneje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
Pri suhom panju lehko ogenj gnětiti.
Pri vas derva cěpe, terske pa k nam letaju.
Protiv smerti nema lěka.
Prut, dokle je mlad, velja ga zavijati.
Pruži žaba nogu, da i nju podkuju.
Ptiča po perju poznaš.
Pusti maeu pod policu, ona će i na policu.
Pusti koku u jarak, oya će i na slog.
Pusto mlěko i psi loču.
Pust pod stěnoj, velika noć za pećju.
Rahla besěda serd utolaži.
Raje junačko umrěti, nego babinsko živeti.
Rajše dobrim služim, kakor slabim zapovědam.
Rak zajca loví.
Rana ura zlata ura.
Rane ruže rade povehnu.
Rani dež pa stare babe ples.
Rana ako se i izleči, poznaje se biljega.
Rani sirotu na svoju sramotu.
Rano u krevet (postelju) i rano iz kreveta.
Raven ravnomu drug.
Razvaline življenja novine.

Raženj se pravi, a zec u šumi.
Réče děva: Što si u meni pravo ugledal?
Réči da se kupuju, manje bi se govorilo.
Réči trěba měriti a ne brojiti.
Reží se kotel loncu.
Rědka sreća bez nesreće.
Rědko umi dobro gospodariti, ktor se ni učil služiti.
Ribić ribića daleč vidi.
Rugal se kotel loncu, a obadva černa.
Ruka ruku pere, a obraz obědvě.
Ruka ruku umiva.
Sablja tvoja, ruka moja.
Saj še kokoš denarje ima.
Saj še mravlinec na starost izletí.
Sam se primi za nos.
Sam za se, ko prase.
Sanj je laž, a Bog je istina.
Sebi seješ, sebi žanješ.
S jednu daja, s dvěma jemlje.
Se moramo razprostreti, kakor se imamo s čem odeti.
Se nosi ko serna, pa nema ne zerna.
Serce veselo kudelju prede.
Sereu jezik ne odgovara.
Serčnost veljá.
Sědi krivo, a sudi pravo.
Si je tudje vrata na herbet oběsil.
Sila kola lomi.
Sila Boga ne moli.
Sila nigdar nije mila.
Silni premožni, zviti ubožni.
Sin i molčanje ženu ukrašava.
Sin moj, um svoj.
Sinut će sunašce i pred naša vrata.
Siromaštvo mati zdravja.
Siromaštvo i kašelj se ne dasta zakriti.
Sita vrana gladnoj ne verjame.
Sitomu trěbuhu še dober kruh ni všeć.
Sit sem ljudí, koji na ruci jagnje derže, a u torbi vraga hrane, drugomu podpomažući, sebi pomoći traže.
Skerben spravlja sěde vlase, pokojem se ludjak pase.
Skerb vlase běli.
„Skoro“ ni nikoli zajca vjel.
Slaba pokveka naj bolj veka.
Slab berač, kteri se ne može jedne hiše anati.
Slabe kure, slaba jajca.
Slab ptić, ki ne može svojega perja nositi.
Slěpoga za put i bedastoga za svet ne baraj (pitaj).
Sloga jači, nesklad tlači.

Sloga od Boga, nesloga od zloga.
Slogom rastu male stvari, (nesloga) jal i nazlob vse pokvari.
Služba ni družba.
Služba pasja mati.
Smert ima kosu ne sekire.
Smert pobira, nić ne zbira.
Smert stare pokosí, mlade postrelí.
Smert zastonj.
Snažnost vino pije.
Snoćne vode ne izlij, dokler denašnje še ni.
Sova senici glavana (pravi).
Sova sokola ne izleže.
Sperdala se sova senici, a svoju glavu u šušanj turila.
Spěšnu konju ostroge ne trěbuje.
Sreberno lěpo, zlato še lěpše.
Sreberno sedlo še ne stori dobroga konja.
Sreća komu sviri, lěpo kolo vodi.
Sreća na razputju sedi.
Sreća opotočna.
Sreća velika, pameti malo.
Srećnomu tudji prihadjaju, nesrećnomu svoji odhadjaju.
Stara měra stara věra.
Stara navada železna podkova.
Stara petica stara resnica.
Star dvakrat otrok.
Starca velja slušati, a za njim ne hodati.
Staroga kozla rogovi krepčeji.
Stare věre, staroga vina, starih prijateljev se derži.
Stare ikune pod oltar, a nove na oltar.
Star muž piti kupi, mlad kožu lupi.
Starost nemarnost.
Starost ne pride sama.
Starost pride, moć odide.
Star prijatelj staro vino.
Star volk pasja maškara.
Stavi ludo na visoko, da nogami maha.
Stojeć mlin, molčeć jezik ne hasnita nić.
Sto ništaja ubišc osla.
Strah dobra rěč pri hiši.
Stvora malo, kdě je mnogo rěčí.
Stupaj gospodarjev goji njivu.
Suhi panjevi lehko gnětilo.
Suhoj zemlji tudi slana voda dobra.
Sušec (Martius) rad rep vije.
Svagdě dobro, kod kuće naj bolje.
S velikoj gospodoj ni dobro črešenj zubati.
Svetec projde u jeden dan.
Svetoga Jurja luža k krěsu suša.

Sveti Juri kaže duri.
Sveti Matia led razbija.
Svět vsih ljudí dom.
Svoja kuća svoja volja, neka bude drugih bolja,... za vsakoga je po naj bolja.
Svoja ruka gospod.
Še konj se spotika četveronog.
Še mravlja se brani.
Še muha išče kruha.
Še pametni ljudi vodu skale.
Še persti na ruki nisu jednaki.
Še pes na spolovini cerkne rad.
Še pes pri pitju rad mir ima.
Še zajec teče tje rad, kdě se uleže.
Šiba novu mašu poje.
Šilo za ognjilo.
Široko polje, města tesna.
Šivanka srebro i zlato perdere, pa le gola ostane.
Što bi kola škripala, volovi riěju.
Što človek od lakote moći zgubi, je še dobí: što od žedje, je nikadar već ne dobí.
Štogod od loze je bolje od vode.
Štogod doma se skvasi, ne razglasi.
Štogod moja njiva donese, ono je moje.
Što hasni otcu otcem biti, ako majka vse prehiti.
Što iz serca pride k sercu ide (gre).
Što je dikla navikla, ko neva je obikla.
Što jednomu ljubo, drugomu drago.
Što je pravo i Bogu je drago.
Što je preveć, še s kruhom ni dobro.
Što je sada na opako, bit' će někada vse jednako.
Što kto miluje, ono mu je i drago.
Što kuc to muc.
Što ljubav (sloga) stvori, se nikada ne razori.
Što ljubiš ti i meni ne merzí.
Što mačka kotí (rodi), miši loví.
Što mladi ne vědu, jim stari povědu.
Što na sercu, na jeziku.
Što ne gorí, se ne gasí.
Što oko ne vidi, serce ne poželí.
Što omili, ne omerzne.
Što pes laje, větcr nosi.
Što peću nosi, se vse preprosi.
Što se babi htilo (hotělo), to se babi snilo.
Što se išče, se najde.
Što se ne stori, se ne razglasi (zvě).
Što se ne počne, se tudi ne konča.
Što se odloži, se ne opusti.

Što se pri igri dobí, se pri igri zgubí.
Što serce misli, jezik govorí.
Što se rodí, smerti zorí.
Što se seje, to se žanje.
Što se uleče, ne uteče.
Što si človek naperti, nosi do smerti.
Što si usejal, to budeš žel.
Što sprosiš, bez skerbi nosiš.
Što tebi nije drago, ne čini drugomu.
Što te ne peče, ne gasi.
Što te ne žge, ne pihaj.
Što vičeš, što lupaš, nisi děvojku dovedel.
Što visi, neka pade.
Što vkupa leží, vkupa deržíi.
Taj pade, ki se upa ustati.
Tam Němec Slovencu preje, kdě se kača na ledu greje.
Tatiće oběšajo, tatove izpušćaju.
Tavernarica naj poslědni grad (tuča).
Teč' će voda, kud je i do sada tekla.
Teć će voda, kud je prie tekla, štono naša mila majka rekla.
Terbuhu praznu vse je milo.
Terbuhu situ vse je merzko.
Terla baba lan, da ji projde dan.
Těrajuć lěsicu iztera kurjaka.
Terma kerma.
Tern se izza mlada ojstri.
Težko gospodaru, kteroga posli uče.
Težko loncu iz sela začine čekajući, a još težje tebi Bošnjače brate u tudjina podpore tražeći.
Težko meni bez mene.
Težko ovci med kurjaci.
Težko sili bez vlasti.
Težko vsagdě svojemu bez svojega.
Težko ti mišu s mačkom.
Težko tudji hiši služiti, še težje si hišu pridobiti.
Težko volku, za kim psi ne laju, a junaku, za kim ne govoré.
Tice pečene nijednomu u usta ne leté.
Tiček se po perju pozna.
Ti druge ptice ne poznaš, ko mačke.
Tić tiča uje, da meso je.
Ti gospod, ja gospod, kto pa hlapec?
Tiha voda brege dere (děla podmole).
Tihe vode globoko deru.
Ti otca do praga, sin tebe čez prag.
Tistoga ni trěba kregati, kteri sam sebe krega (svarí).
Tisto učí, ko tverdo molčí.
Tisti je moj brat, kteri bi mi storil dobro rad.
Toplo, pa ne ko lěto, dobra, pa ne ko mati.

Traži kruha nad pogačoj.
Trěba piti ali iti.
Trebuh kakor zlodej! starih dobrot ne pomni.
Trebuh nema ušes.
Trěs iz vedra neba ne pada.
Trezen misli, pijan pove.
Tri žene jedna guska čitav vašar.
Trudno je od dlake gredu učiniti.
Tuče (tolče?) vodu u tučanj.
Tudi gusi u času spoderkne.
Tudi iz maloga germa velik ptič izletí.
Tudi ja věm, što je slano.
Tudi kamen se s mahom obraste na jednomu mestu.
Tudi medvěd, ki niz hruške leží, počiva.
Tudi mudri muži u času grěše.
Tudi pijana kokoš vč, što je jastreb.
Tudi po zimi može toplo biti i u dežju sunce sejati.
Tudi slěpa kokoš najde zerno.
Tudi stare koze rade sol ližu.
Tudi štete ovce volk poje.
Tudi voda ima zube.
Tudj nikada neka ne bude, koji svoj biti može.
Tudja zemlja ubija človeka.
Tuli s volkulu, tuli s basulu.
Turčina preš, a Turčin ti sudi.
U bogatca na glas, u siromaha na čas.
Ubožen kardelj ima vsega dovelj.
Ubožni premožni.
Uboštvo kruši moštvo (muža).
U Ciganjke čern obraz, al' polna torba.
Udala se moma, da nije doma.
Udri zlo, da je gorje.
U jeseni za vsakim germom dež.
U kakvo se kolo dojde, onako se morá igrati.
U kutu nikomu na putu.
Ular ide s konjem.
U laži su kratke noge.
Uma mnogo, denarjev nić.
Umiljato jagnje dvě majki sisa.
Um za morjem, a smert za vratom.
U kropivu ne treši.
U nebo ni lehko.
U nebo ni perut, na zemlju put blizo.
Upadla mu sekira u med.
Uradnik ukradnik.
U srědi, u zlati skledi.
Ušeta, da ti čuju, što ti pete govore.
U šolu hoditi muke prebiti.

U velikoj vodi hvata se velika riba.
Usta bole, črcva prazne.
U tudjoj je ruci uvčk veći komad.
U vigredu (spomladi, pramalètju) vsaka bučelica krajcar.
Uz suho dervo i sirovo gorí.
Vari se maček, ktere spreda ližu i zada praskaju.
Vaša gnada kruha strada.
Več bab okolo otroka hodi, bolj je kilov.
Veće je danah nego komadah.
Več ima, bolj mermra.
Več je dnov od klobas.
Več je dolžen, nego bi se prodal.
Večkrat bita, kakor sita.
Več vide očí od očesa.
Vele rěči a ništa tvora.
Veleva ktor može, uboga ktor mora.
Velika derveta dolgo rastu, a za čas padnu.
Velika riba malo požre.
Velik blagoslov vse praznike u perstih ima.
Velike gospode prošnja gotovo povelje.
Velike skerbi zgoda vlase ubělé.
Velike ptice, veliko gnězdo.
Veliko drevje dolgo raste, naglo pade.
Veliko bi platna potrěboval, da bi vsem ljudem usta zašival.
Velik otrok (sin, hčer) sive vlase děla.
Venec na glavi, pa stergani rokavi.
Veliko še imaju ljudi, le dosta nikoli.
Verči udicu za ulovit ribicu.
Veselo serce kudelju prede.
Veselo serce pol zdravja.
Vi cěpite derva, k nam leti terska.
Vidila baba muhu na tornju, a torna ne vidila.
Vidila konja kovati, uzdignila žaba nogu.
Vigredni snežići su hišni volčići.
Vince kiselo, serce veselo.
Vino će ti pravicu očitovati; ... u vinu ćeš pravicu izmusti, ... u vinu ćeš čeljade poznati.
Vino ne govorí: hodi, nego: sedí.
Vinograd noće molitve, hoće motike.
Vino še mudroga znorí.
Vino še starca igrati naredí.
Visoko lěta, nizko obsedí.
Više vide očí, nego oko.
Vlastna hvala smerdí.
Voda bistra ladja gnjila.
Voda teče mlini melju.
Volim danas pečenu ševu, nego li sjutra kokoš.
Volk dlaku pomènjuje, a ćud nikada.

Volk proždire onoga, koji se ovca čini.
Volku nije trěba šume kazati.
Volk sit i ovca cěla ne može biti.
Volna lasno plavi.
Vol ti još nije stal na nogu.
Vrag bi i glavu skinul, ali Bog ni vlasa ne dá.
Vrag nije, kakav ga kažu.
Vrana o bunišću, a sokol o mesu, pak oboje na Jurjev dan izléti.
Vran vranu očí ne izbija.
Vrana vrani ne skoplje očí.
Vrěme je drugda mati, a drugda maćeha.
Vrěme je od vsašta.
Vrěme vsašta odkriva.
Vrěme nikogar ne čaka.
Vrěme nosi svoje brěme.
Vrěme rani al' i léči.
Vsaka baka pod svoj kotel puše.
Vsaka je kočka na svojem gnězdu jaka.
Vsaka krava svoje tele liže.
Vsaka noć ima svoju moć.
Vsaka rěč (stvar) le en časek terpí.
Vsaka ruža ima dračja.
Vsaka ptica k svojemu jatu ide.
Vsaka sila do vrěmena.
Vsaka ptica rada tje leti, kde se izvalí.
Vsakomu se svoje naj lěpše zdí.
Vsake sanje pol resnice.
Vsaki berač svoju mavhu hvali.
Vsaki Cigan svoju kobilu hvali.
Vsaki ima perste k sebi obernjene.
Vsaki je sebi naj rajši.
Vsaki mlinar vodi vodu na svoj mlin.
Vsaki okolo svojega verta lehko gradi.
Vsaki nije za vsa.
Vsaki pometaj pred svojim pragom.
Vsaki svoje sreće kovač.
Vsaki sam naj bolj vě, kdě ga čevelj tišći (žuli).
Vsaki za se, Bog za vse.
Vsako čudo za tri dní.
Vsako zlo za bolje.
Vse je naše, kuda věter maše.
Vse se može, ako se sile bratsko slože.
Vse svojim vrěmenom.
Vsi gremo u kertovu (deželu).
Vsih děl mojster, vsih rěv gospodar.
Vsi ljudi vse vědu.
Vsi smo, da se Bog usmili.
Vsi su grablje, vile nijeden.

Vuci (volki) po poruci mesa ne jedu.
Vzela bi ga, ako bi bil iz terte zvit.
Vzemi ženicu sebi verstnicu.
Začetek unetek.
Zakidivati ranu na zdravu mesu.
Zaklela se zemlja raju, da se vse tajne znaju.
Zakon bez otrók bez sunca den.
Zaludu je stara vola učiti orati.
Zaludu je začina, kada nije načina.
Zaludu je biser, kada mi gerlo davi.
Zaludu ti je širok svět, kada te črevlja tišči.
Zanesi se na tudju kašu pri svojoj doma.
Za nevolju babu vode, kada děvojke ne nahode.
Zapovědih psu, a pes repu, rep dlaki a dlaka zaplaka.
Za poznat človeka, mnogo soli trěba š njim izjesti.
Za pridnoga u vsakom germu kus kruha, pod vsakim kamenom krajcar.
Za pridnoga za vsakim germom petica.
Zarečenoga kruha se veliko sně.
Za smert ni léka.
Zastonj se mačke švigaju.
Zašto slěpcu ogledalo?
Zato kovač klešće ima, da s goloj (rukoj) ne prime.
Zec kdě se okoti, onde i pogine.
Zerno do zerna pogaća, a kamen do kamena palaća.
Zdravje gor po niti, dol po curki.
Zgoda u postelju, zgoda iz postelje.
Zima i léto jest godišće.
Zime volk ne vjě.
Zla kuća temnica.
Zla se godina može i na palici preskočiti.
Zlato kada govori, vsaki šuti.
Zla trava berzo raste.
Zlato lěpo, pamet lěpša.
Zlato oružje gotovo premaga.
Zli početek, zli i sveršetek.
Zlo je uputjen vsaki posel, upravitelj kdě je osel.
Zna vrag mnogo, ker je star.
Zrelo jabelko samo pade.
Zvoniti ne znam, a prestati ne směm.
Zvono kuca: ko za čim, ko za čim.
Zub dosti, kruha malo.
Zvuna lěp, iznutra slěp.
Žalost i tuga otrovna kuga.
Žalostno pseto, ko se za rep dade hvatati.
Žeden konj mutne vode ne pazi.
Žedna bih te preko vode privedel.
Želja verla velja zlata.

Ženi se bliže je, ko možeš, botrini se dalje, ko možeš.
Ženi sina kada hoćeš, a héi udaj kada možeš.
Ženiti se je trčba s ušesmi, pa ne s očmi.
Ženski jok, mačkene solze.
Žensko lěto je po Petrovu.
Že velja, kamor seree pelja.
Živomu človeku se vse pripeti, mertvomu jama.

§. 88.

Rad upotrěbuj prirečja, usklike, pridavke, izrěke i poslovice slavenske, vsigdar su prijetne i ugodne, ako ravno se često upotrěbuju; š njimi je taka, kakor s črešnjami, slivami i s grozdjem, ako ravno vsako lěto izrastu i blizo jednako dozriju, su nam vendar vsigdar prijetne i jih radi spet jemo.

§. 89.

Sada se može stoperv (še le) odgovoriti na pitanje: **kako se mora književno ilirsko narečje pisati?** . . . namreć:

1. glede pismén se mora pisati složno, to je: moramo upotrěbovati obádva alfabeta, latinski (u složnom pravopisu), i cirilski (gradjanski po Vuku Štefanoviću Karadžiću popravljeni) i ne kovati novih;

2. glede rěčih se mora pisati etimologičko i uzajemno, to je: ne směmo pisati preveć ali premalo pismén ali jih neveljano spreměnjati u pojedinih rěčih; rěči moramo upotrěbovati ne jednostrano, da bi razumilo ljudstvo samo jedne pokrajine, nego uzajemno, da razume, kolikor moguće, vsi ilirski Slaveni;

3. glede slovničkih izrazov se mora pisati učeno, to je: slovnički izrazi vsih ilirskih podnarečjah se moraju prispodobiti i izmed njih obićnejši izbrati i upotrěbovati;

4. glede sloga (syntaxa) se mora pisati narodno, to je: moramo si prizaděvati, kolikor moguće, pisati tako, kakor naše ljudstvo govori. —

§. 90.

Pěsnik se mora na tenko vsih těh pravíl deržati, kakor vsaki ini pisatelj u razrešenom slogu.

Književni jezik se može različno razděliti, postavim: na jezik učeni, priprosti, filosofički, razrešeni, pěsnički i tako dalje. Nek se pak razděluje, kakogod hoće, vsaki izmed njih mora se izobraževati po stalnih do sada razloženih pravilih, vsaki izmed njih mora biti vsemu narodu, kolikor moguće, lehko razumljiv i ugoden; — nerazumljivost i dvojmiselnost nije lěpa niti u razrešenom niti u pěsničkom slogu; zato mora pěsnik, kakor vsaki ini pisatelj, pisati, kolikor moguće, vsim razumljivo i ugodno:

gledé pismén složno,
gledé rěčih etimologičko i uzajemno,
gledé slovničkih izrazov učeno, i
gledé sloga narodno.

Ali pěsniki nimajo svobode pěsničke?

Imaju svobodu, namreć: da mogu pisati tako ugodno, žlahtno i uznešeno, tako visoko, razsvětleno i veličanstveno, kakor nije vsakomu od Boga dano,... pa takova svoboda jim ne ide, da bi směli neveljano pisariti; oni nikako ne směju pisati:

gledé pismén nesložno, da bi zametovali latinu ali cirilicu, ali kovali nove alfabete,

gledé rěčih neetimologičko i neuzajemno, da bi pisali preveć ali premalo pismén, ali jih nevaljano měnjali, ali upotrěbovali tudjinisme, posebnosti i jednostranosti město obće navadnih rěčih, (vidi §. 33),

gledé slovničkih izrazov neučeno, da bi upotrěbovali směsoma, bez razlike, obične i neobične, vsemu narodu i samo u kakom kutu navadne slovničke izraze,

gledé sloga nenarodno, da bi pisali po priměru tudjih jezikov, naduto, zavito i neslavensko.

Takove svobode pěsniku nedovoljimo. Od pěsnikov se ne smě rěči: „Den Dichtern mag alles gut sein. (Ign. Berlić's Gramm. str. 37.)

Tudi je lěpše vsigdar, ako pěsnik iz jednoga slavenskoga narečja kako pěsmicu prestavi, kakor ako bi ju iz kakoga tudjega jezika. —

Poslědnić še něšto: ako bi směl ja štogod ukazati, ja bi ukazal: da bi moral vsaki pěsnik dokazati. da je barem trikrat narodne pěsne svojega narečja zvěsto pročital, i verh toga bi mi moral složiti još jednu pěsmicu po *měrilu* slavenskih narodnih pěsem *bez suglasja.*

U LJUBLJANI.
Natisnil Jožef Blaznik.

PG 1229 M25
Majer, Matia
Pravila kako izobraževati ilirsko narečje

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 28 06 06 001 0